

Uusien Seikkailu kirjasto II

PIKKU HERTTUA

ELI

RIKHARD PELKÄÄMÄTÖN

KIRJOITTANUT

MISS YONGE

SUOMENTANUT

UUNO HELVE

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM

KUOPIOSSA 1897
KUOPION UDESSA KIRJAPAINOSSA

Ensimmäinen luku.

Eräänä kirkkaana syyspäivänä, ajassa takaperin aina vuoteen 943, oli Bayeuxin linnassa Normandiassa kova kiire ja hälinä.

Sali oli suuri ja matala. Sen kaareva katto lepäsi lyhyiden, paksujen patsaiden kannattamana, melkein kuin salapyhäkkö jossain vanhassa tuomiokirkossa. Muurit olivat paksut ja lasittomat ikkunat tuiki pienet sekä kiinnitetyt niin syvälle muuriin, että ikkunakomero oli tarpeeksi leveä estääkseen sadetta huoneesen tunkeutumasta. Ja jospa sitä olisi sisään tunkeutunutkin, ei siellä ollut mitään, joka olisi voinut turmeltua, sillä seinät olivat karkeaksi hakatusta kivistä ja lattia tiilestä. Tämän ison, pimeän huoneen molemmissa päissä paloi suuri tuli, mutta mahtavan tulisijan päällä ei ollut savutorvea. Siksi kierteli savu hitaasti ympäriinsä kaarevan katon alla paksuina valkoisina pilvinä, kasvattaen yhä nokikerrosta, mikä teki salin entistään pimeämmäksi.

Salin alapäässä palava tuli oli paljoa suurempi ja kuumempi kuin toinen. Sen lieskassa riippui isoja mustia kattiloita ja ympärillä askaroitsi palvelijoita, miehiä ja naisia. Heidän poskensa hohtivat punaisina ja paljaat käsivarret olivat nokiset, kun he siinä häärivät pitkine rautakoukkui-
neen, saviastioineen ja pannuineen. Salin yläpäässä, joka oli

kolmea askelmaa korkeammalla muuta lattiaa, toimielivät toiset palvelijat. Kaksi nuorta tyttöä ripotteli lattialle tuoreita kuusenhavuja. Miehet laativat karkeista laudoista kannatinhepojen päälle pitkää pöytää. Tälle järjestivät he sitte hopeamaljoja, juomasarvia ja puulautasia.

Useimpia vieraita varten pantiin penkit, mutta ihan pöydän edessä, kunniapaikalla, komeili korkea tuoli. Sen karkeihin ristijalkoihin ja käsinojiin oli taidokkaasti leikelyleijonan päitä ja jalkoja. Tuolin edessä oli puiseva puujakkara ja samalla kohdalla pöydällä seisoa sojotti suuri hopeakolpakko. Tämä oli kerrassaan sirompaa tekoa kuin muut, runsaasti somisteltu kaikenmoisilla kuvioilla, niinkuin viinirypäleillä ja lehdillä sekä pikkuisilla viininjumalan seuraajilla eli pukinkoipisilla pojilla. Jos se olisi voinut kertoa historiansa, olisi se varmaan ollut merkillinen. Malja oli näet tehty aikoja sitte vanhaan roomalaisten aikaan ja muuan pohjoismaalainen merirosvo oli tuonut sen ryöstösaaliinaan Italiasta.

Kaiken tämän toiminnan näyttämöltä toiselle liikkui muhkea, iäkäs nainen. Hänen pitkät vaaleat tuskin vielä harmaantuneet hiuksensa olivat kääriyty pään ympäri valkean myssyn sisään, joka oli solmittu nauhalla leuan alta. Hänellä oli pitkä, lattiaa viiltävä tumma hame laajoine, riippuvine hihoineen sekä paksut kultaiset korvarenkaat ja kaulanauha. Kukaties nämä viime mainitut olivat samoilta seu-duilta kotoisin kuin kolpakkokin. Hän jakeli käskyjä palvelusväelle, piti silmällä sekä ruuanlaittoa että pöydän järjestämistä ja neuvotteli vanhan hovimestarin kanssa. Silloin tällöin vilkasi hän ulos ikkunasta hiukan levottomana ikäänkuin olisi odottanut jotakin. Lopulta alkoi hän puhua pelkäävänsä, etteivät viipyvät pojat tulisi ajoissa kotiin otustensa kanssa herttua Wilhelmin illalliseksi. Mutta samassa katsahti hän ylös tyytyväisenä, sillä muutamia metsästystorven toitahtuksia kuului äkkiä sekä heti perästä kepeiden, rajujen askelten kapsetta. Tuossa tuokiossa syöksyi saliin noin kahdeksan vuotias poikanen. Hänen kasvonsa ja suuret siniset silmänsä säteilivät voimaa, terveyttä ja eloisuutta

ja vaaleanruskeat hiuksensa hulmusivat pään ympärillä, kun hän juoksi esiin heiluttaen jousta kädessään ja huutaen innoissaan: »Minä sen ammuin, se oli minun laukaukseni, joka osui! Kuuletteko, rouva Astrida? Se on hirvi, joll'on kymmenen haaraa sarvissa, ja minä ammuin sitä kaulaan.»

»Tekö, prinssi Rikhard; tekö sen tapoitte?»

»Eikä mitä, minä ammuin vain ensi laukauksen. Osmondin nuoli se oli, joka kävi sen silmään ja — katsokaa vaan rouva Astrida — se tuli tällä lailla metsän lävitse ja minä seisoin jousineni melkein näin suuren jalavan alla, kas näin» —. Ja Rikhardin piti juuri ruveta näyttämään koko hirvenkaato-kohtausta, mutta Astrida rouvalla oli liian kiire, voidakseen kuunnella. Sen vuoksi keskeytti hän poikasen kiihkeällä kysymyksellä: »Onko riista tuotu kotiin?»

»Walter tulee sen kanssa. Mull' oli pitkä nuoli.» — Samassa tuokiossa nähtiin kookkaan metsästäjän otuksineen astuvan sisään. Rouva Astrida riensi häntä vastaan antamaan käskyjään. Pikku Rikhard seurasi häntä kaiken aikaa ja selitti niin tulisesti, kuin jos rouva todellakin olisi häntä kuunnellut. Hän kuvasi miten hän itse ampui, miten Osmond ampui, miten eläin hypähti ja mitenkä se kaatui. Ja sarvien haaroja luetellen, lopetti hän aina näin: »Jopa tätä pätii isälle kertoa! Luuletteko hänen kohta tulevan?»

Sill'aikaa astui saliin kaksi miestä, toinen noin viidenkymmenen ikäinen ja toinen noin kahdenkymmenenkahden. Molemmat olivat puetut yksinkertaiseen nahkaiseen metsästyspukuun ja vyötetyt leveillä kirjo-ompeleisilla vöillä, joissa riippui puukko ja metsästystorvi. Vanhempi oli harteava, päivettynyt, punakka ja muodoltaan hieman ankara. Nuorempi oli solea, isokasvuinen ja vilkas, kirkkaine, terävine, harmaine silmineen ja iloisine, hilpeine hymyilyineen.

Miehet olivat Astrida rouvan poika vapaaherra Eerikki de Centeville ja hänen pojanpoikansa Osmond. Näiden huostaan oli Normandian herttua Wilhelm uskonut ainoan lapsensa Rikhardin kasvatettavaksi.

Pohjolassa oli aina tapana jättää nuoret prinssit tällä

tavoin jonkun uskollisen vasallin huostaan, sen sijaan että ne olisi kotona kasvatettu. Syynä minkä tähden herttua Wilhelm oli valinnut vapaaherra de Centevillen poikansa kasvatusisäksi oli, että herra Eerikki äitineen puhui ainoastaan tuota vanhaa pohjoismaalaista kieltä, jota hän halusi nuoren Rikhardin oppivan hyvin ymmärtämään. Normannit herttuakunnan toisissa osissa sitä vastoin olivat unohtaneet oman kielensä ja ruvenneet käyttämään kieltä, mitä siihen aikaan kutsuttiin *Languéd'oui*, ja mikä saksan ja latinan välinen kieli oli ensimmäisenä alkuna ranskankielelle.

Herttua Wilhelmiä odotettiin itseään tänään Bayeuxiin poikaansa tervehtimään, ennenkun lähtisi matkalle ratkaisuksi Flanderin ja Montreulin kreivien väliset riidat. Tämä oli aiheena Astrida rouvan suuriin valmistuksiin. Hän ei katsonutkaan, oliko hirvenpaistos, jota pikku pojan piti käännellä tulella, kunnollisesti vartaasen asetettu, kun alkoi toista puuhaa: pukea nuorta Rikhard prinssiä. Hän vei pojan kanssaan muutamaan linnan ylähuoneeseen. Täällä oli Rikhardilla viimeinkin hyvää aikaa pakinoida metsästyssiekkailustaan. Korkeasukuinen ja ylhäinen kun oli, kampasi ja silitteli rouva Astrida itse hänen pitkiä, liehuvia kiharoitaan ja kiinnitti hänen tulipunaisen liivitakkinsa. Tämä ylettyi ainoastaan polveen, jättäen kaulan, käsivarret ja sääret paljaksi.

Rikhard pyyteli hartaasti saada kantaa vyöllään lyhyttä, runsaskoristeista tikaria, mutta tähän ei rouva Astrida ottanut myöntyäkseen.

»Saanette vielä olla kylläksi tekemisissä teräksen ja tikarin kanssa, jos elää saatte», sanoi hän, »tarvitsematta aloitella ennen aikojaan».

»No se nyt on varma», vastasi Rikhard. »Minua tullaan kutsumaan Rikhard Sotakirveeksi tahi Urhoolliseksi, sen lupaan teille, rouva Astrida. Yhtä urhoollisia olemme me nykyajan pojat kuin Sigurd ja Ragnar, joista te laulatte! Ollappa täällä Normandiassakin lohikäärmeitä voitettavana!»

»Pelkään, että tulette löytämään niitä liiaksikin», sanoi

rouva Astrida. »Pahuudella on lohikäärmeensä täällä ja joka paikassa, aivan yhtä myrkylliset kuin konsaan saduissani.«

»Niitä vain en säikähdä», sanoi Rikhard, joka ainoastaan puoleksi käsitti häntä, »jos te vain tahtoisitte antaa mulle tikarin. Mutta kuulkaas, kuulkaas!» ja hän syöksyi ikkunaan. »Nyt ne tulevat, hei, nyt ne tulevat! Tuoll' on Normandian lippu.«

Onnellinen poika juoksi alas eikä pysähtynyt, ennenkun seisoi pitkien jyrkkien kiviportaitten juurella, mitkä johitivat linnoitetulle portille.

Sinne tuli myöskin vapaaherra de Centeville poikineen vastaanottamaan lääniherraansa. Rikhard katsoi rukoilevasti Osmondiin ja sanoi; »Anna minun pitää hänen jalustintaän». Juoksi sitte riemukkaasti huutaen esiin, kun kaarevasta porttikäytävästä näyttäytyi iso musta hevonen, kantaen Normandian herttuan komeata vartaloa. Herttuan purppuraista liivitakkia kiinnitti vyötäröön muhkea vyö kannattaen tuota tavatonta asetta, joka oli hankkinut hänelle liikanimen »Pitkämiekka». Hänen säärensä ja jalkansa olivat verhotut kimmentävällä teräskankaalla ja kultaiset kannukset kiittelivät hänen kantapäissään. Lyhyttä, ruskeata tukkaa peitti herttuallinen purppuralakki, joka oli koristettu jalokivisolen kiinnittämällä turkisreunuksella ja höyhentöyhdöllä. Hänen otsansa oli vakava ja syvämietteinen ja kasvoilla oli sekä surun että arvokkaisuuden ilme. Tämä johdatti ensi silmäyksellä mieleen, että hän oli varhain kadottanut nuoren, rakastetun puolisonsa, herttuatar Emman, ja että monet vaivat ja huolet rasittivat häntä. Mutta toinen silmäys teki tavallisesti ilahduttavamman vaikutuksen, niin lempeyttä uhkuvat olivat hänen silmänsä ja niin paljon hyvänsuomaa oli piirteessä suun ympärillä. Ja mikä hymyily kirkastikaan nyt hänen kasvojaan, kun sai nähdä pikku Rikhardin ensimmäistä kertaa osoittamassa kunnioitustaan ritaripoikana, pitämällä jalustinta, kun hän laskeutui hevosen selästä. Sitte polvistui Rikhard vastaanottaakseen hänen siunauksensa, mikä aina lapsen kohdatessa vanhempiaan oli tapana. Herttua pani

kätensä hänen päänsä päälle, sanoen: »Jumala armostaan siunatkoon sinua, poikani.« Nostaen hänet syliinsä ja sulkien rinnoilleen, antoi hän Rikhardin kietoa käsivartensa kaulaansa ja suudella kerran toisensa perästä. Sitte laski hän hänet taas alas, herra Eerikin astuessa esiin, taivuttaessa polvensa, suudellessa ruhtinaansa kättä ja toivottaessa hänet tervetulleeksi linnaansa. Kävisi liian laveaksi toistaa kaikkia niitä sydämmellisiä ja kohteliaita sanoja, joita lausuttiin, kuvailla herttuan ja jalon Astrida rouvan tervehtimistä sekä lääninherransa saattojoukossa tulleitten vapaaherrojen vastaanottoa.

Rikhardia käskettiin tervehtimään heitä, mutta vaikka hän ojensi kätensä, vetäysi hän ihan isänsä sivulle, katsellen heitä pelolla ja kainoudella.

Siellä oli Harcourtin kreivi Bernard, jota nimitettiin »Tanskalaiseksi», vanukkeisine punatukkineen ja partoineen. Jälkimäiselle oli harmaa vivahdus antanut oudon, epäluonnollisen värin. Hänen tuimat ja hurjat silmänsä sädehtivät tuuheiden kulmakarvojen alla, joista niistäkin toista rumensi miekaniskun poikittain sekä poskelle että otsalle jättämä leveä tummanpunainen arpi. Tulijoiden joukossa oli myöskin kookas vapaaherra Rainulf de Ferrières, puettuna hienoteräsenkaiseen sotisopaan, joka kalisi hänen kulkiessaan. Lopuksi tulivat kypäri- ja kilpipukuiset taistelijat, jotka näyttivät siltä kuin jos herra Eerikin salissa riippuvat sotatamineet olisivat vironneet henkiin ja astelleet ympäriinsä.

Tulijat asettuivat rouva Astridan vieraspitopöytäan, tuo vanha rouva herttuan oikealle ja Harcourtin kreivi hänen vasemmalle puolelleen. Osmond leikkasi herttualle ja Rikhard tarjosi hänen lautasensa ja maljansa. Koko ruokailuajan puhelivat herttua ja hänen vasallinsa vakavasti matkasta, jolle hankkiusivat, tavatakseen Flanderin kreiviä Arnulfia eräällä Sommejoen saarella. Tarkoituksena tällä saarella yhtymisellä oli sovinnon tekeminen, jonka kautta Arnulf suostuisi hyvittämään ja korvaamaan muutamia Montreuilin Herluinille tekemiään vääryyksiä.

Jotkut sanoivat nyt olevan paraimman tilaisuuden paikoittaa Arnulfia luopumaan muutamista rajakaupungeista, joita Normandia jo kauan oli omakseen vaatinut. Mutta herttua pudisti päätään, sanoen ettei hänen tullut etsiä etuja omaksi hyväkseen silloin, kun oli kutsuttuna ratkaisemaan toisten riitoja.

Rikhard väsyi hieman heidän vakavaan keskusteluunsa ja ateria oli hänestä hyvin pitkä. Mutta vihdoinkin päättyi se, ruokarukous luettiin ja pöytälaudat kannettiin pois. Kun päivää oli vielä tähteellä, meni osa vieraita katsomaan hevosiaan, toiset taas tarkastelemaan herra Eerikin hevosia ja koiria. Jällellä olevat keräytyivät pienempiin ryhmiin.

Herttualla oli nyt aikaa antautuakseen pikku pojalleen. Rikhard istui hänen polvellaan ja jutteli sydämen halulla. Hän kertoi kaikista huveistaan, kuinka hänen nuolensa oli osunut hirveen tänään, kuinka herra Eerikki antoi hänen ratsastaa metsälle pienellä ponyllaan ja kuinka Osmondilla oli tapana ottaa hänet kerallaan uimaan kirkkaassa, raikkaassa virrassa. Sanoipa hän nähneensä naakan pesiäkin ylhäällä vanhasta tornista.

Hymyillen kuunteli Wilhelm herttua häntä, näyttäen yhtä innokkaalta kuulemaan kuin poika kertomaan. »No Rikhard«, sanoi hän vihdoin, »eikö sinulla ole mitään sanottavaa minulle Isä Luukkaasta ja hänen suuresta kirjastaan? Mitä, eikö sanaakaan? Katsoppa silmiin, Rikhard, ja sano minulle, mitenkä luvut luistavat?«

»Isä kulta«, sanoi Rikhard matalalla äänellä katsellen alas ja leikkien isänsä vyön solella. »Min' en pidä noista juonikkaista kirjaimista kellastuneella pergamentilla.«

»Mutta tokihan sinä koetat opetteleida niitä tuntemaan, toivon?« sanoi herttua.

»Koetan, koetan, isä; mutta vaikeita ne ovat ja sanat niin kauhean pitkiä. Isä Luukas saapuu aina silloin, kun aurinko helottaa kirkkaimmin ja metsä vihertää kauneimmin, niin ett'en tiedä, kuinka jaksankaan istua sisällä miettien miettimistään noita mustia koukeroita ja viiruja.«

»Poika poloinen!« sanoi herttua Wilhelm hymyillen.

Tämän yllyttämänä jatkoi Rikhard rohkeammin:

»Ettehän tekään, jalo isäni, osaa lukea?»

»En, valitettavasti suureksi ikäväkseni«, sanoi herttua.

»Herra Eerikki ei osaa myöskään lukea, eikä Osmond, eikä joku toinenkaan. Minkä tähden minun pitäisi sitte istua ja lukea ja myötänään puristaa sulan pontta aivan kuin olisin mikäkin munkki prinssin asemesta.« Rikhard katsoi isäänsä kasvoihin ja oli allapäin, ikäänkuin olisi puoliksi hävennyt, että oli pannut isän tahdon mielevyyden epäilyksen alaiseksi. Mutta ilman tyytymättömyyden sävyä vastasi herttua:

»Se kyllä on sinusta nyt vaikeata ja ikävää, sitä en ihmettele; mutta siitä koituu sinulle paljon hyvää vastaisuudessa. Minä antaisin paljo, jos kykenisin itse lukemaan niitä pyhiä kirjoja, joita nyt saan kuulla ainoastaan papin esinlukemina. Mutta sen perästä kun tämä halu minussa heräsi, ei minulla ollut opetteluaikaa, kuten sinulla nyt.«

»Mutta eivähän ritarit ja jalosukuiset kuuna päivänä opetteleite lukemaan«, uskalsi Rikhard huomauttaa.

»Onko tämä sinun mielestäsi muka syy, jonka vuoksi he eivät lukutaitoa tarvitseisikaan? Väärässä olet, poikani, sillä Ranskan ja Englannin kuninkaas, Anjoun, Provencen ja Parisin kreivit, ja vieläpä Norjan kuningas Hakonkin osavat kaikki lukea. Sanon sulle, Rikhard, että kun tehtiin sopimus, jonka kautta kuningas Ludvig sai takaisin Ranskan valtaistuimen, hävetti minua huomattessani olevani yksi niitä harvoja kruununvasalleja, jotka eivät osanneet kirjoittaa nimeään sen alle.«

»Mutta kukaan ei ole niin viisas ja hyvä kuin sinä, isä«, sanoi Rikhard ylpeillen. »Sen sanoo herra Eerikki usein.«

»Herra Eerikki rakastaa ruhtinastaan liiaksi, huomataksaan hänen vikojaan«, sanoi herttua. »Mutta paljoa parempi ja viisaampi olisin minä voinut olla, jos minulla olisi ollut semmoiset opettajat kuin sinulla. Ja tiedä, Rikhard, ei ainoastaan kaikki meikäläiset ruhtinaat taida lukea, vaanpa

Englannissa kuningas Ethelstan tahtoo, että jok'ainoan jalosukuisen tulee oppia se taito. He harjoittavat lukujaan hänen omassa palatsissaan, yhdessä hänen veljiensä kanssa, lukien niitä hyviä kirjoja, joita kuningas Alfred Oikeamielinen on kääntänyt heidän kielelleen.«

»Minä vihaan englantilaisia«, sanoi Rikhard nostaesaaan päätään uhkamielinen ilme kasvoillaan.

»Vihaat heitä! Ja minkä vuoksi?«

»Koska murhasivat kavaluudella urhoollisen Ragnar merikuninkaan! Astrida rouvalla on tapana laulaa hänen kuolinlauluaan, jota hän lauloi, kun kyykäärmeet pistivät hänet kuoliaaksi ja hän riemuitsi ajatellessaan, kuinka hänen poikansa tulisivat ja antaisivat korppien herkutella anglosaksien ruumiilla. Voi, jos minä olisin ollut hänen poikansa, kuinka olisinkaan costanut, kuinka olisinkaan nauranut saadessani hakata maahan noita kavaloita pettureja ja polttaa poroksi heidän asuntojaan!« Rikhardin silmät salamoivat. Kun hän puhui tuota vanhaa pohjoismaalaista kieltä, tulvivat hänen sanansa hurjana, säännöttömänä runosäkeenä, johon muotoon nuo vanhat sankarisadut olivat seipitetyt. Ehkä hän tietämättään niitä toistelikin.

Wilhelm herttua näytti totiselta.

»Rouva Astrida ei saa laulaa sinulle enää moisia lauluja«, sanoi hän, »jos ne täyttävät mielesi noin kostokkailla ajatuksilla, jotka sopivat vain Odenin ja Thorin jumaloitsijoille. Ei Ragnar Lodbrok- enemmän kuin hänen poikansaakaan ymmärtäneet sen parempaa kuin riemuita tästä julmasta verikostosta. Mutta me, jotka olemme kristittyjä, tiedämme velvollisuudeksemme antaa anteeksi.«

»Englantilaiset olivat lyöneet ja surmanneet heidän isänsä«, sanoi Rikhard, katsoen kummastuneena ja pahoilla mielin isäänsä.

»Aivan niin, Rikhard, enkä minä moitikaan heitä, sillä olivathan he juuri semmoisia kuin mekin olisimme olleet, jollei kuningas Harald Kaunotukka olisi ajanut isoisääsi pois

Norjasta. He eivät olleet saaneet oppia totuutta; mutta meille on sanottu: »anteeksi antakaat, niin teille anteeksi annetaan«. Kuuntele tarkasti, poikani: joskin kansamme tätä nykyä on kristitty, laiminlyödään tämä anteeksiannon velvollisuus liian usein. Sinä puolestasi elä käyttäydy sillä lailla. Muista, näitpä milloin tahansa sotalippuumme maalatun tahi kirkoissa kiveen hakatun ristin, että se puhuu meille anteeksiannosta. Mutta tästä anteeksiannosta emme saa koskaan nauttia, jollemme anna anteeksi vihollisillemme. Käsitätkö minua, poikani, ja tahdotko panna sanani mieleesi?»

Rikhard oli ensin kahden vaiheilla ja vastasi sitte: »Tahdon, isä. Mutta min'en olisi voinut koskaan antaa anteeksi, jos olisin ollut joku Ragnarin pojista.«

»Voit mahdollisesti sinäkin joutua samaan asemaan, Rikhard«, sanoi herttua. »Jos minä kaatuisin, mikä helposti saattaa tapahtua, jossakin niistä pikkusodista, jotka pilkkovat tätä onnetonta Ranskaa, niin muista, mitä nyt sanon sinulle. Panen juhlallisesti velvollisuudeksesi Jumalaa ja isääsi kohtaan, ettet saa ylläpitää mitään vainoa tahi vihaa. Kostat minut parhaiten sillä, että kädellä ja sydämmellä annat vihamiehillesi suurimman näytteen sovinnollisuudestasi. Anna lupauksesi, että tahdot näin tehdä.«

»Kyllä, isä«, sanoi Rikhard hiljaa isän sanojen juhlallisen vakavuuden kukistamana, nojaten päätään hänen poveaan vasten.

Hetkisen äänettömyys syntyi. Rikhard sai vähitellen entisen eloisuutensa, alkoi sivellä herttuan lyhyttä, käherätä partaa ja leikkiä hänen kirjaillulla kaulustimellaan.

Tätä tehdessään sattui hänen kätensä hopeavitjoihin. Kun hän nopealla tempaisulla kiskasi ne esiin, näki hän niissä killuvan hopea-avaimen. »Ai, mikä tämä on?« kysyi hän innokkaasti. »Mihinkä tämä avain käypi?»

»Suurimpaan aarteeseeni«, vastasi herttua Wilhelm piilottaessaan taaskin vitjat avaimineen pukimensa alle.

»Suurimpaan aarteeseeniko, isä? Kruunuko se sitte on?«

»Kai sen vielä kerran saat nähdä«, sanoi hänen isänsä, pidättäen pikku kättä liian likeisistä tutkimuksista.

Samassa astui muutamia vapaaherroja takaisin saliin ja herttua ei joutanut enää kauempaa pakisemaan pikku poikansa kanssa.

Seuraavana päivänä, aamujumalanpalveluksen perästä kappelissa ja suuruksen syötyä salissa, lähti herttua taas matkalleen. Mutta Rikhardin jätti hän siihen toivoon, että hän ehkä neljäntoista päivän päästä palaisi. Saipa hän Rikhardilta lupauksenkin, että olisi hyvin kohtelias isä Luukkaalle ja totteleisi herra Eerikki de Centevilleä.

Toinen luku.

Eräänä iltana istui Astrida rouva korkealla tuolillaan liesinurkassa kädessään kehrävarsi, josta hän veteli hienoa, sileätä pellavarihmaa, värttinän hyrrätessä permannolla. Hänen vastapäätään istui herra Eerikki nukkuen tuolillaan. Osmondilla oli paikkansa matalalla rahilla hiillustan vieressä. Hän vuoleksi ja teroitti metsähanhen sulkia, joidenka nyt piti oppia lentämään toisella tavoin kuin ennen; helpoittaen terävän nuolen eikä rauhaisan hanhen lentoa.

Linnan palvelijat ja sotamiehet istuivat penkeillä salin toisella seinustalla ja naiset toisella. Suuri takkavalkea katossa riippuvan mahdolloman suuren, loimahtelevan lampun kera valaisi salia. Ikkunat olivat suletut puuluukuilla, koko huone näytti miellyttävältä ja hauskalta. Kaksi tahi kolme suurta koiraa virutteleikse laiskotellen valkean edessä, ja niiden keskessä istui Normandian pikku Rikhard. Milloin silitteli hän niiden leveitä silkkihienoja korvia, milloin kutkutteli niiden suuria kypäliä Osmondin sulan käreillä tahi avasi hiljaa unisen silmän. Koira ojensi silloin vaan koi-piaan, ilmaisten vastenmielisyyttään raskaalla örinällä. Pojan silmät olivat koko ajan hievahtamatta kiinnitetyt Astrida rouvaan, ikäänkuin hän ei olisi tahtonut hukata sanaakaan tämän tarinasta. Rouva Astrida kertoi, kuinka Jaarli Rolf

Rikhardin isoisa oli purjehtinut Seinen suuhun, ja kuinka Rouenin arkkipiispa Franco oli tullut häntä vastaan ja jättänyt hänelle kaupungin avaimet, ja kuinka nuo urhokkaat pohjoismaalaiset eivät olleet tehneet mitään vahinkoa ainoallekaan Rouenin asukkaalle. Sitte kertoi hän Jaarli Rolfin kasteesta, ja kuinka tämä niinä seitsemänä päivänä, joina hänellä oli päällään valkea kastepuku, oli antanut runsaita lahjoja kaikille herttuakuntansa Normandian arvokkaimmille kirkkoille.

»Mutta kertokaas uskollisuudenlupauksesta!« sanoi Rikhard, »ja kuinka Sigurd Verikirves heitti nurinniskoin tuon typerän Kaarlo kuninkaan. Voi kun minä olisin nauranut sitä nähdessäni.«

»En, en, prinssi Rikhard«, sanoi rouva, »minä en pidä siitä tarinasta. Se oli ennen kuin pohjan miehet oppivat ritarillisuutta ja hyviä tapoja, ja raakuus on aina pikemmin painettava unholaan kuin muisteltava. Ei, tahdon mieluummin kertoa tulostamme Centevilleen ja mitenkä yksitoikkoisia minusta olivat nämä aukeat tasangot ja leveät, hiljalleen liukuvat joet, verraten isäni vuonoon Norjassa. Korkeat, mustat, tummakuusikkoiset kalliot ne sitä ympäröivät ja etäällä näki lumipeitteisten tunturien taivasta kohti kohouvan. Oi kuinka sinervänä vesi väreilikään istuessani pitkät kesäpäivät isän venosessa pikku vuonollamme ja —«

Tässä keskeytettiin äkkiä rouva Astrida kertomukseensa. Torvi toitahti linnan portilla. Koirat hyökkäsivät ylös kiivaasti haukkuen. Osmond ponnahti myöskin ylös, huusi: »kuulkaa!« ja koetteli vaientaa koiria. Rikhard kiiruhti herra Eerikin luokse, kiivaasti huutaen: »Herätkää, herra Eerikki, herätkää, isä on tullut! voi joutukaa aukaisemaan portteja ja laskemaan hänet sisään.«

»Hiljaa koirat!« sanoi herra Eerikki, nousten verkalleen ylös, kun torven toivotuksia toistettiin. »Mene, Osmond, portinvartijan kanssa katsomaan, onko se, ken tähän aikaan tulee, ystävä vai vihollinen. Jääkää te tänne, hyvä prinssi«, lisäsi hän, kun Rikhard tahtoi juosta Osmondin perästä.

Pikku poika totteli, seisten alallaan, vaikka hänen jok'ikinen jäsenensä vapisi malttamattomuudesta.

»Tietoja herttualta, luulisin«, sanoi rouva Astrida. »Itse hän tuskin lienee näin myöhäiseen liikkeellä.«

»Voi niin, rakas rouva Astrida, se on varmasti hän«, sanoi Rikhard. »Hän sanoi tulevansa pian takaisin. Kuulkaa, kuuluu jo hevosten poljenta pihalta. Olen varma, että se on hänen musta sotaratsunsa. Enkä minä ole siellä pitämässä hänen jalustintaan! Voi herra Eerikki, suokaa minun mennä!«

Herra Eerikki, aina harvapuheinen mies, pudisti vain päätään, ja samassa tuokiossa kuului askeleita kiviportailta.

Taas tahtoi Rikhard kipaista ulos, kun Osmond samassa palasi kasvoillaan ilme, joka heti ensi silmäyksellä osoitti, että joku onnettomuus oli tapahtunut. Mutta kaikki mitä hän virkkoi oli vaan: »Harcourtin kreivi Bernard ja vapaa-herra Rainulf de Ferrières.« Sitte astui hän sivulle antaakseen tulijoille tietä.

Rikhard pysähtyi keskelle salia pettyneenä. Herra Eerikkiä tahi muitakaan salissa olijoita tervehtimättä astui Harcourtin kreivi Rikhardin luokse, taivutti polvensa hänen edessään ja sanoi murtuneella, syvästi liikutetulla äänellä: »Rikhard, Normandian herttua, olen sinun läänityksen-alaisesi ja uskollinen vasallisi.« Sitte nousi hän ylös ja sill'aikaa, kuin Rainulf de Ferrières suoritti samat temput, peitti tuo vanha mies kasvonsa ja itki ääneensä.

»Voipiko asiat olla niin käsin«, sanoi vapaaherra de Centeville. Saatuaan Ferrièreeltä vastineeksi surumielisen silmäyksen, taivutti hänkin polvensa pojan edessä, toistaen sanat: »Olen sinun läänityksen-alaisesi ja uskollinen vasallisi ja vannon sinulle uskollisuutta linnani ja Centevillen vapaaherrakunnan puolesta.«

»Eihän, eihän!« huusi Rikhard, vetäisten kätensä pois tulisessa tuskassa, tunteella semmoisella kuin jos olisi ollut kauhistuttavan unennäön vallassa, josta ei voinut herätä. »Mitä tämä merkitsee? Voi rouva Astrida, sanokaa minulle,

mitä tämä merkitsee? Miksi ne tekevät näin? Missä on isäni?»

»Voi lapsukaiseni«, sanoi vanha rouva, kietoen käsi-
vartensa hänen ympärilleen ja vetäen hänet aivan itseensä
kiinni kyyröelten viljanaan virratessa. Hänen syleilynsä tyy-
nyttämänä seiso i Rikhard. Silmät selkiselällään ja syvin,
läähättävin henkäyksin kuunteli hän noita neljää jalosu-
kuista, jotka hiljaa ja vakavasti puhelivat keskenään, hänestä
paljoa välittämättä.

»Herttua kuollut!« toisti herra Eerikki de Centeville
melkein tajuttomana ja kangistuneena kauhusta.

»Niin on«, sanoi Rainulf hitaasti ja suruisesti, ja hil-
jaisuutta häiritsi vain vanhan kreivin Bernardin raskaat, sy-
vät nyyhkytykset.

»Mutta miten? missä? milloin?« puhkesi herra Eerikki
vihdoin puhumaan. »Eihän tietty mistään sodasta teidän
täältä matkatessanne. Voi, miksi en ollut hänen sivullaan!«

»Hän ei kaatunut sodassa«, vastasi Rainulf kolkosti.

»Olisiko sitte tauti voinut päättää hänen päivänsä niin
rutosti?«

»Eipä tautikaan«, vastasi Ferrières. Kavallus se oli.
Hän kaatui Pecquignyn saarella vilpillisen flaamilaisen kä-
den kautta.«

»Ja tuo kavaltaja elää vielä?« kiljahti vapaaherra de
Centeville, suonenvedontapaisesti tarttuen oivaan miekkaansa.

»Hän elää, riemuiten rikoksestaan«, sanoi Ferrières,
»turvallisena ja huolettomana omissa linnoitetuissa kauppa-
kaupungeissaan.«

»Voin tuskin uskoa sanojanne, jalot herrat«, sanoi herra
Eerikki. »Herttuamme salavainoisesti murhattuna, hänen
vihollisensa turvan takana, ja te täällä tätä kertomassa!«

»Toivon, että makaisin kankeana ja jähmettyneenä her-
ra i vieressä!« sanoi kreivi Bernard, »jollei vain pitäisi olla
pystyssä Normandian ja tämän lapsiraukan tähden, joka tie-
tenkin tulee tarvitsemaan kaikkein sukunsa ystäväin tukea.
Toivoin, että silmäni olisivat soenneet ikipäiviksi välttyäkseni

näkemästä tätä näkyä. Ja jospa olisin edes saanut kohottaa kalpani hänen puolustuksekseni! Kertokaa te, Rainulf, kuinka se tapahtui. Minä en kykene sitä tekemään.»

Hän heittäytyi penkille, peittäen kasvonsa vaipallaan. Rainulf jatkoi: »Te tiedätte, kuinka hyvä herttuamme onnettomuuden hetkenä lupautui kohtaamaan tuota arkaa Flanderin kreivi roistoa Pecquigny saarella. Oli sovittu että molemmat sekä herttua että kreivi veisivät silloin mukanaan saareen kaksitoista aseetonta miestä. Bretagnen herttua Allan oli yksi meidän miehiämme, kreivi Bernard samaten, vanha kreivi Botho ja minä niinikään. Meillä ei ollut ollenkaan aseita — auta armias, jos meillä oli ne! Mutta niin ei ollut flaamilaisten laita. Voi, voi! elinpäivänäni en unhoita herttua Wilhelmin ruhtinaallista ryhtiä, kun hän astui maihin ja otti barettinsa päästään tuota Arnulf roistoa tervehtiessään.»

»Niinpä kyllä«, puuttui Bernard puheesen. »Ja ettekö pannut merkille sen hylkiön sanoja?« »Ruhtinaani,« sanoa liperteli hän, »te olette kilpeni ja suojelukseni.« Oi jos voisin halaista hänen kavalan kallonsa sotakirveelläni!»

»Sitte kävivät he neuvotteluihin käsiksi«, jatkoi Rainulf. »Ja sanat kun eivät ole Arnulfille minkään arvoiset, lupasi hän kaiken ajateltavan vahingonkorvauksen tuolle kurjalle Montreuilille ja tarjoutuipa hyväkäs vielä tekemään herttuallemme uskollisuuden valankin Flanderin puolesta. Tämän epäsi kuitenkin meidän Wilhelmime, sanoen, että olisi häpeällinen vääräys sekä Ranskan kuningasta Ludvigia että Saksan keisaria Ottoa vastaan riistää heiltä vasallinsa. He jättivät toisilleen hyvästit kaikella ritarillisella kohteliaisuudella, ja me astuimme taas veneihimme. Herttua Wilhelmiä halutti soutaa yksinään pikku veneessä, sitä vastoin kuin me toiset yksitoista olimme kaikki toisessa. Juuri kun olimme miltei rannassamme, kuultiin jonkun flaamin huutavan, että heidän kreivillään olisi vielä jotain isää sanottavana herttualle. Kieltäen meitä perästään tulemasta, käänsi herttua veneensä ja soui takaisin. Mutta hän ei ollut vielä jalkaansa maihin

laskenut«, jatkoi normanni, puristaen nyrkkejään ja purren hammasta, melkein mielikatkeruuden masentamana, «kun saimme nähdä, miten muuan flaami huitasi tarmonsä takaa häntä airolla päähän. Herttua kaatui taintuneena maahan, toiset heittäisivät hänen päälleen, ja tuokion perästä heilutelivat he pilkaten verisiä tikareitaan meitä kohti. Te voisitte kyllä mielessänne kuvailla, miten me kiljuimme ja ulvoimme heille ja soudimme kuin mielettömät, mutta kaikki turhaan, he olivat jo veneissään. Ennenkun olimme ennättäneet saarellekaan, olivat he jo joen toisella puolella. Pian hyppäsivät he hevostensa selkään ja pakenivat pelokkaalla kiireellä. Tuossa tuokiossa olivat he niin loittona, ettei yhdenkään normannin kosto voinut heitä yllättää.»

»Mutta kauan he eivät sitä välttä!« huudahti Rikhard, syöksyen esiin. Hänen lapsellisesta mielikuvituksestaan tämä kauhistuttava kertomus oli enemmän Astrida rouvan satujen tapainen kuin todellisuus. »Ollappa minussa jo miehen mittaa heitä rangaistakseni! Mutta vielä kerran saavat he nähdä —«

Hän malttoi äkkiä mielensä, muistaessaan kuinka hänen isänsä oli kieltänyt häntä lausumasta kostonhimoisia sanoja. Mutta vapaaherrat puuttuivat innokkaasti hänen sanoihinsa, sillä he, olematta vähääkään sovinnollisia, pitivät verikoston pyhänä velvollisuutena. He vain iloitsivat nähdessään uudessa herttuassaan sotaista luonnetta.

»Haa, niinkö sanotte, mun nuori ruhtinaani!« huudahti vanha Bernard kreivi, nousten ylös. »Niin, näen tulen silmissänne, joka kertoo minulle, että te eräänä päivänä kostatte salamurhan arvokkaasti.«

Rikhard kohotti päätään, ja hänen sydämensä sykki kovasti kun herra Eerikki vastasi: »Sen hän totta tosiaan tulee tekemään! Saisitte hakea koko Normandian, niinpä Norjankin, löytääksenne vapaampaa ja uljaampaa luonnetta. Uskokaa pois, kreivi Bernard, nuoresta herttuastamme on tuleva yhtä kuulu kuin kaikista hänen edeltäjistään.«

»Mielelläni uskon sen«, sanoi Bernard. »Ryhti kuin

isoisällään Rolfilla ja paljo muistuttaa se jaloa isäänsäkin! Mitä sanotte, prinssi Rikhard, tahdotteko tulla normannilaisen heimon urhoolliseksi johtajaksi vihollisiamme vastaan?»

»Tahdonpa tietenkin«, sanoi Rikhard, hurmaantuneena siitä mieltymyksestä, minkä hänen äsken lausumansa muuttamat sanat olivat herättäneet. »Tahdon ratsastaa etunenässä vielä tänä yönä, jos te vain sallitte meidän matkata kurittamaan noita petollisia flaameja.«

»Huomenna ratsastatte kanssamme, prinssi«, vastasi Bernard. »Mutta tämä matka on tehtävä Roueniin, pukeutuaksenne siellä herttualliseen miekkaanne ja vaippaanne ja vastaanottaaksenne vasallienne uskollisuudenlupaukset.«

Rikhard painoi päänsä alas vastaamatta, sillä tämä palautti hänet tajuamaan, että hänen isänsä todella oli poissa, ja ettei hän koskaan saisi enää nähdä häntä. Hän mietti kaikkia isänsä tuloa varten laatimiaan tuumia, kuinka hän melkein oli laskenut tunnit, ja kuinka hän olisi iloinnut saadessaan kertoa hänelle, että isä Luukas oli häneen tyytyväinen. Ja nyt hän ei saisi enää milloinkaan suikertaa hänen syliinsä, ei kuulla hänen ääntään eikä nähdä hänen lempeitten silmiensä hellää säteilyä. Suuret kyynelät täyttivät hänen silmänsä, mutta kun häntä hävetti niitä näyttää, asetausi hän jakkaralle Astrida rouvan jalkojen juureen. Hän nojasi otsaansa käsiinsä ja kertoi mielessään kaikki, mitä hänen isänsä heidän viime kerran yhdessä ollessaan oli sanonut ja tehnyt. Hän ajatteli luvattua palausta ja antoi mielikuvituksen kuvata eteensä tuon kohtaamisen ja tervehdyksen, kunnes melkein onnistui saamaan itsensä vakuutetuksi, että tuo kauhistuttava kertomus olikin vain unennäköä. Mutta kun hän katsahti taas ylös, istuivat vapaaherrat siinä surullisin, vakavin kasvoin. He keskustelivat ruhtinaallisesta ruumiista, jonka Bretagnen herttua Allan vei Roueniin, siellä haudattavaksi vanhan Rolf herttuan ja herttuatar Emman, Rikhardin äidin viereen. Kuinkahan tämä kankea, vertavuotava ruumis voisi olla sama isä, jonka käsivarret äskettäin olivat sulkeneet hänet syliinsä? Tietääköhän isä miten

hän nyt ajattelee häntä? Näihin uneksiviin aatelmiin nukahtui vihdoin isätön ja äiditön Normandian herttua, vasalliensa unhoittamana vakavien neuvottelujensa vuoksi. Hän selvisi tuskin siksikään hereille, että tarkkaavasti olisi voinut lukea rukouksensa, kun Astrida rouva vihdoinkin muisti hänet viedä vuoteelleen.

Kun Rikhard heräsi seuraavana aamuna, saattoi hän tuskin uskoa, että kaikki, mitä illalla oli tapahtunut, oli totta. Mutta pian se hänelle selvisi; kaikki oli järjestyksessä hänen matkaansa varten vasalliensa kanssa Roueniin. Harcourtin kreivi oli tullut Bayeuxiin varta vasten häntä noutaakseen. Rouva Astrida oli ihan onneton, kun »lapsen«, niinkuin hän kutsui Rikhardia, piti ratsastaa karskien sotilasten kanssa. Mutta herra Eerikki nauroi hänen levottomuudelleen sanoen ei koskaan käyvän päinsä, että Normandian herttua saapuisi ensikerran pääkaupunkiinsa hoitajattaren vaalimana. Ja niin Astrida rouvan täytyi tyytyä siihen, että saisi seurata heitä jonkun matkan päässä Walter Metsästäjän suojelemana.

Näin jätti hän hyvästit Rikhardille, määräten sekä herra Eerikille että Osmondille velvollisuudeksi pitää hänestä mitä hellintä huolta. Sitte sanoi Rikhard jäähyväiset kaikille linnanpalvelijoille, vastaanotti isä Luukkaan siunauksen, nousi pikku hevosensa selkään ja lähti matkaan, ratsastaen herra Eerikin ja kreivi Bernardin välissä. Rikhard kun oli vain pikku poika, ei hän miettinyt suurin vahinkoan ratsastaessaan eteenpäin raikkaassa aamuilmassa. Hän tunsii olevansa ruhtinas vasalliensa etunenässä, sukunsa lipun ylväästi hulmuillessa edessään. Missä hän kulkikin, riensi rahvas virtana häntä näkemään ja rukoilemaan hänelle siunausta. Rainulf de Ferrièreellä oli suuri, raskas kukkaro, täynnä hopeata ja kultaa. Milloin he vain tapasivat tuommoisia katselijajoukkoja, oli Rikhardista hyvin hauskaa pistää kätensä kukkaraan ja kylvää rahoja väkijoukkoon, varsinkin missä näki pikku lapsia.

He seisattuivat syödäkseen päivällistä ja levätäkseen päiväsydäntä eräässä linnassa. Tämän isäntä, niinpian kuin

päivällinen oli ohi, nousi myöskin ratsaille ja seurasi heitä matkalla Roueniin. Aina tänne saakka ei matka eronnut viimekertaisesta retkestä, jolloin Rikhard matkusti isänsä luo joulua viettämään. Lähetessä kaupunkia, tunsu hän leveän Seinevirran ja näki tuomiokirkon nelikulmaisen tornin. Hän muisti, kuinka isänsä juuri tällä paikalla oli tullut häntä vastaan ja kuinka hän oli saanut ratsastaa hänen sivullaan kaupunkiin, missä isä oli sitte taluttanut hänet kädestä saliin.

Hänen mielensä oli hyvin apea muistaessaan, ettei nyt enään ollut ketään, joka voisi tulla vastaan toivottamaan hänet tervetulleeksi, tuskinpa ketään, jolle voisi edes ilmaista, mitä sydämmellä oli. Sillä noilla kookkailla, totisilla vapaa-herroilla ei ollut mitään sanottavaa niin pienelle pojalle. Itse tuo kunnioitus ja muodollisuus, jolla he kohtelivat häntä, saattoi hänen yhä enemmän arkailemaan heitä. Etenkin kreivi Bernardia tuimine, arpisine kasvoineen hän melkein pelkäsi. Osmond, hänen uskollinen ystävänsä ja leikkitoverinsa, oli alhaisarvoisempänä pakoitettu ratsastamaan kaukana jälessä.

Tehtiin juuri tuloa kaupunkiin, kun alkoi pimetä. Kreivi Bernard katseli ympärilleen, järjestäen juhlakulun. Eerikki de Centeville pyysi Rikhardin istumaan suorana eikä näyttämään väsyneeltä. Sitte seisattivat kaikki ritarit, pikku herttuan ratsastaessa yksinään kappaleen matkaa heidän edellään porttiholvin läpi. Kaikui äänekäs huuto: »eläköön nuori herttuamme!» Ihmisjoukkoja seisoi ylt'ylmpäriinsä katselemassa hänen tuloaan, niin paljon, että rahapussi tyhjenedi pian hänen auliissa käsissään. Koko kaupunki näytti yhdeltä ainoalta suurelta linnalta, jota vallit ja kaivanteet ympäröivät. Toisessa päässä kohousi Rolfin torni. Tätä kohti tahtoi Rikhard ohjata hevosensa, mutta Harcourtin kreivi sanoi: »Ei sinne, hyvä prinssi, Neitsyt Marian kirkkoon.»

Siihen aikaan pidettiin omaisten ja ystäväin velvollisuutena kuolleita kohtaan käydä näitä katsomassa, kun he lepäsivät juhlallisilla näytevuoteillaan. Tulipa vielä pirskoittaa muutamia tippoja pyhäävettä vainajan päälle. Rikhardin

piti nyt osoittaa isälleen tätä kunnioitusta. Hän vapisi hui-kan, vaikkapa tuon tehtävän suorittaminen ei tuntunutkaan hänestä kammottavalta, koska hän siten sai tilaisuuden vielä kerran nähdä isänsä kasvot. Hän ratsasti siis tuomiokirkolle. Siihen aikaan tämä oli vallan toisen näköinen kuin nyt. Muurit olivat hyvin paksut, ikkunat pienet ja melkein kätkeytyt raskaihin, taidokkaasti laadittuihin holvikaarroksiin. Pilarit sisässä olivat matalat ja kömpelötekoiset. Siellä oli tavallisesti niin hämärä, että kaarevata kattoa tuskin erotti.

Mutta nyt virtaili tulvana valoa jok'ikisestä ikkunasta. Paitsi kahta, alttarin molemmin puolin aina palavaa käsivarrenpaksuista vahakynttilää, oli tällä kertaa kuorissakin kak-sikerroksinen kynttilärivi. Tämä oli järjestettynä nelikulmaan ja valoi kirkasta, hiljaista loistettaan koko huoneustoon ja etenkin alttarin kulta- ja hopeakoristuksiin.

Kynttiläin takana oli polvillaan rivi munkkeja mustissa kaapuissaan, päät kumartuneina ristissä olevain käten yli. He lauloivat virsiä suloisin, juhlallisin sävelin. Tämän pyhitetyn piirin sisäpuolella oli ruumisparit ja niillä herttuan ojennettu ruumis.

Rikhardin valtasi vapisuttava kunnioitus. Hän olisi mielellään seisattunut, mutta oli pakotettu menemään eteenpäin. Pistäen kätensä pyhävesiastiaan ja tehden otsallaan ristinmerkin, astui hän verkalleen esiin. Jälellä olevat tipat pirskoitti hän elottoman vartalon päälle ja seisoi sitte alal- laan. Tuntui kuin paino olisi levännyt hänen sydämmellään, estäen hengittämästä ja liikkumasta.

Siinä makasi Wilhelm Pitkämiekka kuni hyvä ja uskol- lisen kristitty soturi ainakin. Hän oli puettuna kiiltäviin sotatamineihinsa: miekka sivulla, kilpi käsivarrella ja ristin- kuva rinnan yli ristiinasetetuissa käsissä. Herttuallinen kär- pännahoilla sisustettu purppurasamettivaippa oli vedettyä olkapäiden ympärille ja kypärin asemesta oli hänellä kruunu päässään. Tämän kallisarvoisen juhlapuvun vastakohtana oli, alaskäännettynä rautapaidan kauluksen yli, lieve karkeata jousipaitaa, jota herttua oli pitänyt ihokkaansa alla. Kukaan

ei ollut tästä tiennyt ennen kuin vasta sitte, kun hengettömän ruumiin päältä riisuttiin veren tahrinat vaatteet. Herttuan kasvoilla oli tyynen, juhlallisen rauhallisuuden ilme, ikäänkuin hän olisi vain hiljaa uinunut odottaen ylösnousemishoitusta taas herätäkseen. Ei pienintäkään merkkiä ulkonaisesta väkivallasta ollut näkyvissä, lukuunottamatta toisella ohimolla näkyvää syvää purppurapunaista jälkeä. Tämä oli siinä kohti, mihin aironlyönti, joka oli vienyt hänet tunnottomaksi, ensiksi oli sattunut.

»Näettekö tätä, prinssi?» sanoi matalalla, syvänankaralla äänellä kreivi Bernard, joka ensiksi katkasi äänettömyyden.

Rikhard oli viimeisten tuntien kuluessa kuullut tuskin muuta mitään kuin neuvotteluja flaameja vastaan sekä katkeran vainon ja kostontuumien ilmauksia. Murhatun isänsä näky yhdessä vainajaa niin suuresti rakastaneen tanskalaisen katseen ja äänen kanssa, kiihoitti hänen mieltänsä. Hän kiskaisi irti äänettömästä kunnioituksen ja surun horroksesta ja huudahti: »Minä näen sen, ja kalliisti saapi kavala petturi tekonsa maksaa!» Ympärillä olevien jalosukuisten hyväksyvien silmäysten yllyttämänä astui hän sen perästä uljaasti esiin. Mielessä kierteli semmoinen tunne kuin jos hän olisi joku Astrida rouvan laulujen sankareja. Hänen poskensa hohtivat, hänen silmänsä säteilivät ja hän nostalsi päänsä niin korkealle, että hiukset valahtivat takaisin otsalta. Laskien kätensä isänsä miekan kahvaan, jatkoi hän puhetta sanoilla, jotka ehkä hänen tietämättään juontuivat jostakin sankarisadusta. »Niin, Flanderin Arnulf, tiedä, että Normandian herttua Wilhelm ei jää kostamatta! Kautta tämän oiva miekan vannon, että niinpian kuin käsivarressani on kylliksi tarmoa —«

Loppu jäi sanomatta, sillä samassa muuan käsi laskeusi hänen käsivarrelleen. Munkki, joka tähän saakka oli ollut polvistuneena lähellä ruumiin päänalaista, oli noussut ylös, seisoen nyt jyhkeänä ja synkkänä.

Kun Rikhard katsahti ylös, tunsu hän Martin, Jumiè-

gesin apotin, isänsä parhaimman neuvonantajan kalpeat, totiset kasvat.

»Normandian Rikhard, mitä sanotkaan?» lausui hän ankarasti. »Niin, anna vain pääsi painua, eläkä toista moisia sanoja. Tuletko tänne häiritsemään kuolleen rauhaa kostonhuudoillasi? Uskallatko *sinä* vaatia ja vanhoa sotaa tuon miekan nimessä, jota koskaan ei paljastettu muuhun kuin köyhään ja sorrettujen asian puolustukseksi? Tahdotko reväistä itsesi irti Hänestä, jonka palvelukseen elämäsi on vihitty, ja ruveta Hänen vihamieheekseen? Tätäkö olet oppinut autuaasti edesmenneeltä isältäsi?»

Rikhard ei vastannut, peitti vaan kasvonsa käsillään salatakseen kiihkeästi esille pyrkiviä kyyneleitä.

»Herra apotti, herra apotti, tämä menee liian pitkälle!» kiljasi Bernard Tanskalainen. »Nuori herttuamme ei ole mikään munkki, emmekä me tahdo nähdä, että jokainen jaloa ja sotaista mielenlaatua osoittava kipene tukahdutetaan heti leimahtaessaan.«

»Harcourtin kreivi«, sanoi apotti Martti. »Ovatko nämät ra'an pakanan sanoja vai kristityn, joka on puhtaaksi pesty siunatussa kastemaljassa tuolla? Niin kauan kuin minä saatan sitä estää, et *sinä* koskaan tule pimittämään lapsen sielua syntisellä kostonhimollasi. Ole vakuutettu, ettet kuolleen herrasi läheisyydessä ole saapa häväistä Hänen tempeliänsä, joka ei tullut tuomitsemaan vaan anteeksi antamaan, rikoksella, jota herttua eläissään sisimmästään inhosi. Tiedän vallan hyvästi, että te, Normandian herrat, mielihyvällä vuo-dattaisitte viimeisen veripisaranne, jos sillä voisitte palauttaa kalliin herttuamme henkiin tahi suojata hänen isätöntä lastansa. Mutta jos lienette rakastaneet isää, niin täyttäkää hänen käskynsä — luopukaa syntisestä vihan ja koston hengestä. Jos rakastatte lasta, oo, eläkää sitte koettako vahingoittaa hänen sieluaan enemmän ja synkemmin kuin hänen katkerin vihamiehensä, olkoonpa hän vaikka Arnulf itse, on voinut tehdä.«

Vapaaherrat jäivät mykiksi, mitä lienevätkin ajatelleet, ja Martti apotti kääntyi Rikhardin puoleen. Tällä kyyne-

leet yhä vielä pisarehtivat sormien lomitse, sillä isänsä viimeiset sanat muistivat hänelle yhä selvemmin mieleen. Apotti pani kätensä hänen päälleen puhellen nyt lempeästi.

»Nämä kyynelet tulevat nöyrästä ja katuvaisesta sydämmestä, toivon«, sanoi hän. »Olen halukas uskomaan, että tuskin tiesit, mitä sanoit.«

»Anteeksi!« sanoi sanoi Rikhard niin selvästi kuin taisi.

»Katsoppa tuota«, virkkoi pappi, osoittaen suurta ristiä alttarin takana, »sinä kai tunnet tuon pyhän ristin merkityksen?«

Rikhard nyökäytti päätään kunnioittavasti myöntäen.

»Se puhuu anteeksiannosta ja sovitukselta«, jatkoi apotti. »Ja tiedätkö, ken antoi tämän anteeksiannon? Poika antoi anteeksi murhamiehilleen, Isä niille, jotka surmasivat hänen poikansa. Ja sinäkö sitte kostaat pyytäisit?«

»Mutta oi«, sanoi Rikhard, katsahtaen ylös. »Saapiko sitte tuo julma, kavala murhamies rankaisematta ylvästellä rikoksellaan, sill'aikaa kuin tuossa lepää —.« Kyynelet tukahduttivat hänen äänensä.

»Kosto on varmaan kohtaava rikollista«, sanoi Martti. »Jumalan kosto, ja sillä hetkellä kun Hän hyväksi katsoo. Mutta sinun ei tule kostaat etsiä ja rukoilla. Ei, Rikhard, vaan juuri sinulla on edellä kaikkia muita ihmisiä suurimpana velvollisuutena osoittaa kristillistä rakkautta ja laupeutta Flanderin Arnulfille. Niin, kun Herran käsi milloin on sattunut häneen ja nöyristänyt hänet maahan asti, tulee sinun, joka olet saanut enimmäin vääryyttä kärsiä hänen puoleltaan, ojentaa auttava käsi ja vastaanottaa hänet anteeksiannolla ja rauhalla.] Jos haluat tehdä jonkun lupauksen autuaan isäsi miekalla ja vapahtajasi pyhässä nimessä, niin olkoon lupauksesi siinä tapauksessa kristillinen.«

Rikhard itki liian katkerasti voidakseen puhua, ja kreivi Bernard tarttui hänen käteensä ja talutti hänet ulos kirkosta.

Kolmas luku.

Herttua Vilhelm Pitkämiekka haudattiin seuraavana aamuna suurella juhlallisuudella ja komeudella. Monta rukousta ja virttä kohotettiin hänen haudallaan.

Vajonneena raskaasen, unentapaiseen ihmettelyn ja surun horrokseen oli Rikhard seisonut tahi ollut polvistuneena lähimpänä ruumista. Kun hautaus oli ohitse, vietiin hänet takaisin palatsiin. Siellä riisuttiin hänen pitkä, raskas surupukunsa ja hän puettiin tulipunaiseen tunikkaan. Näin puettuna, hiukset huolellisesti järjestettyinä tuli hän taas saliin. Suuri joukko vasalleja oli täällä kokoontuneina, toiset sotatamineissa, toiset pitkiin, nahkareunusteisiin pukimiin puettuina. He olivat kaikki olleet hänen isänsä hautajaisissa. Herra Eerikki de Centevillen huomautuksesta otti Rikhard lakkinsa päästään ja kumarsi syvään vastaukseksi niihin kunnioituksen osoituksiin, joilla vieraat tervehtivät hänen tuloaan. Sen perästä meni hän hitaasti salin poikki ja astui oven luona olevia portaita alas vasallien järjestyessä juhla-saatoksi säädyn ja arvon mukaan. Ensimmäisenä kulki Bretagnen herttua ja sitte muut aina köyhimpään ritariin saakka.

Näin etenivät he verkkaisessa ja juhlallisessa marssi-järjestyksessä, kunnes saapuivat tuomiokirkolle. Papisto oli jo siellä, asettuneena riveihin kuorin molemmille puolille.

Piispat seisoivat alttarin ympärillä hiipoissaan ja kallisarvoisissa juhlapuvuissaan. Kun pikku herttua astui sisään, korottivat kaikki kuorissa »*Te Deum laudamus*» täysäänisenä, helähtelevänä kuorolauluna, joka kajahteli mustissa kattokaaroksissa. Laulun aikana astui Rikhard ylös kuoriin, suuren, raskaan, loistokkaasti valmistetun tuolin luo, mikä seisoi ylhäällä kaksiaskelmaisella korotteella, heti alttarirappujen alapuolella. Siihen pysähtyi hän, Harcourtin Bernard ja Eerikki de Centeville molemmilla sivuillaan sekä muut vasallinsa asetettuina sopivaan järjestykseen kuorissa.

Kun tuo kaunis laulu oli lopussa, alkoi ehtoollismessu. Uhraamisajan tultua antoi jokainen ritari kultaa ja hopeaa. Viimeksi astui Rainulf de Ferrières alttarin kehyställe, kantaa vaatealustalla leveätä, kultaista rengasta — se oli herttuallinen kruunu. Aivan hänen kintereillään seurasi eräs toinen vapaaherra. Hän kantoi pitkää, raskasta miekkaa, jonka kahva oli ristinmuotoinen. Rouenin arkkipiispa otti vastaan sekä kruunun että miekan ja asetti ne alttarille. Sen perästä jatkettiin jumalanpalvelusta. Siihen aikaan toimitettiin ripille laskenta jo pienokaisina ollessa. Rikhardin oli välittömästi kasteen perästä päästänyt ripille isäkumminsä Rouenin arkkipiispa. Juhlallisella kunnioituksella taivutti hän nyt polvensa ja vastaanotti rippi-isänsä kädestä sakramentin, niinpian kun koko papisto oli nauttinut ehtoollista.

Kun ehtoollisen jako oli loppunut, johtivat kreivi Bernard ja herra Eerikki Rikhardin alttarin askelmalle. Laslien toisen kätensä hänen ristissä oleville käsilleen, kysyi arkkipiispa Rikhardilta Jumalan ja Normandian kansan nimessä, tahtoiko hän tulla hyväksi ja uskolliseksi hallitusmieheksi, suojella heitä vihollisiltansa, ylläpitää totuutta ja oikeutta, rangaista väkivaltaisuutta ja vääryyttä sekä suojella kirkkoa?

»Tahdon», vastasi Rikhard hennolla, vavahtelevalla äänellä, »niin totta kuin Jumala minua auttakoon!» Sitte taivutti hän polvensa ja suuteli niitä pyhiä evankeliumeja, joita arkkipiispa hänelle kurotti.

Se oli juhlallinen ja vastuullinen vala, ja hän vapisi ajatellessaan, että oli sen tehnyt. Oltuaan vielä hetkisen polvistuneena, pani hän molemmat kätensä kasvoilleen ja kuiskasi: »Jumala, Isäni, auta mua pitämään valani!»

Arkkipiispa odotti, kunnes hän oli noussut ylös, käänsi sitte hänet kansaan päin, sanoen: »Rikhard, Jumalan armosta puen minä päällesi Normandian herttuallisen vaipan!»

Kaksi piispoista ripusti sitte hänen hartioilleen karpän-nahkareunusteisen purppurasamettivaipan. Mutta aikamiehelle tehty kun oli, riippui se raskaana lapsiparan olkapäillä ja lepäsi syvissä laskoksissa lattialla. Arkkipiispa pani sen jälkeen kultaisen kruunun hänen pitkäkiharaiseen päähänsä. Kruunu oli kumminkin niin väljä, että herra Eerikin täytyi panna kätensä väliin, pysyttääkseen sitä kyllin ylhäällä. Viho viimeiseksi tuotiin pitkä, suora, kaksiteräinen miekka, joka pantiin hänen käteensä juhlallisella kehoituksella käyttämään sitä aina oikeuden voimassa pitämiseksi. Oikeastaan se olisi ollut vyötettävä vyötäisille, niin että se olisi riippunut sivulla. Mutta tuo suuri kalpa oli niin paljon pikku herttuata pitempi, että hänen täytyi kurottaa kättänsä ylettyäkseen edes sen kahvaan.

Tämän jälkeen piti hänen palata valtaistuimelle takaisin, mikä ei käynyt vaikeuksitta, sillä niin sälytetty hän oli. Mutta Osm ond kantoihänen vaippansa laahosta, herra Eerikki piteli kruunua hänen päässään ja itse piti hän tukevasti miekkaa, vaikka Harcourtin kreivi tarjoutui kantamaan sitä hänen puolestaan. Rikhard nostettiin nyt ylös valtaistuimelleen, ja sitte seurasi uskollisuudenlupaukset. Allan, Bretagnen herttua, oli ensimmäinen, joka taivutti polvensa hänen edessään. Käsi nuoren isäntänsä kädessä vannoi hän olevansa hänen miehensä, tottelevansa häntä ja täyttävänsä läänitysvelvollisuutensa Bretagnen herttuakunnan edestä. Sitä vastoin Rikhard vannoi olevansa hänen hyvä herransa ja suojelevansa häntä kaikilta vihollisilta. Sitte seurasi Bernard Tanskalainen ja monta muuta. Kaikki toistivat saman uskollisuudenvalan, sill'aikaa kun heidän isoja, kar-

keita käsiään ympäröi lapsen pienet pehmoiset sormet. Moni ystävällinen ja lemme käs silmä kiintyi osanotolla orpopoikaan. Moni tily ääni vavahti valaa tehdessä liikutuksen murtamana. Moni urhoollinen, sotaisa sydän tunki surun ja kaipausten angervoa murhatun isän vuoksi. Rajuimpiakin myrskyjä pohjoisilla merillä kestäneiden miesten ahavoittuneita poskia pitkin vierivät nyt viljavat kyynelät, kun he kumartuivat tuon isättömän pojan eteen, jota he rakastivat sekä hänen uljaan isoisänsä että urhoollisen ja hurskaan isänsä vuoksi. Oli harva normanni, jonka sydän ei olisi hehkunut melkein isällistä rakkautta koskettaessaan nuoren herttuansa pikku kätösiä.

Uskollisuudenlupaus-menot kestivät kauan, ja niin toimitukseen kiintynyt ja liikutettu kuin Rikhard alussa olikin, alkoi häntä kuitenkin pian kovasti väsyttää. Kruunu ja vaippa olivat raskaat. Uusia kasvoja seurasi lakkaamatta kuin loppumattomassa unelmassa. Tuo alituinen samojen sanojen toisteleminen kävi uuvuttavaksi. Hän tuli uniseksi, hän ikävöitsi saada hypätä seisoalleen ja nojautua oikealle tahi vasemmalle, taikka virkkoa jotain muuta kuin tuon yksitoikkoisen kaavan sanoja. Kerran haukotteli hän oikein juurta jaksain, mutta näki silloin niin tuiman sävyn Bernardin ankarilla kasvoilla, että hän täydellisesti valveutui useiksi minuuteiksi. Sitte istui hän taas ihan suorana ja otti seuraavan vasallin vastaan yhtä suurella huomaavaisuudella kuin mitä ensimmäiselle oli osoittanut. Mutta hän katsoi rukoihevasti herra Eerikkiin, aivan kuin kysyäkseen, eikö jo kohta olla lopussa. Viimein tuli loitompaa vapaaherrojen keskestä eräs, jota nähdessään Rikhard hiukan elpyi. Se oli poikainen, vain paria vuotta häntä vanhempi, noin kymmenvuotias. Hänellä oli miellyttävät, tummanväriset kasvot, musta tukka ja eloisat mustat silmät, jotka ystävällisyyden ja kunnioituksen välisellä ilmeellä katselivat pikku herttuan viehättyneitä kasvoja. Rikhard kuulosti innokkaasti hänen nimeään. Hän tunki itsensä ihan tuon lapsellisen äänen virkistämäksi, kun se lausui: »Minä, Alberic de Montémar, olen läänitysmiehesi

ja vasallisi linnani ja Montémarin vapaaherrakunnan puolesta Epten varrella.» Kun Alberic poistui, seurasi Rikhard häntä katseellaan niin kauas kuin taisi.

Vihdoin loppuivat uskollisuudenlupaukset. Rikhard olisi tahtonut mieluummin juosta porhaltaa koko matkan palatsille päästäkseen irtautumaan väsymyksestään, mutta hänen oli taas täytymys kulkea verkalleen juhla-kulkueen etunenässä. Ja vielä linnan saliin päästyäänkään eivät vastukset olleet lo-pussa, sillä sinne oli laitettu upi-uhkea juhla-ateria. Hänen täytyi nyt istua samalla korkealla tuolilla, jolla hän muisti isänsä polville kiivenneenä istuneensa viime jouluna koko sen ajan, kun vapaaherrat istuivat vieraspöydässä vakavasti keskustellen. Rikhardin suurimpana lohdutuksena tällä kertaa oli katsella Osmond de Centevilleä ja Alberic de Montémaria, jotka muiden nuorukaisten kera, jotka eivät olleet vielä saaneet ritarilyöntiä, palvelivat pöydässä istujia. Viimein väsyi hän niin perinpohjin, että vaipui sikeään uneen suuren tuolinsa nurkkaan. Tästä heräsi hän säpsähtäen Harcourtin Bernardin karkeasta äänestä, millä tämä käski häntä heräämään, sanoakseen jäähyväiset Bretagnen herttualle.

»Lapsi raukka», sanoi herttua Allan, kun Rikhard unen pöpperössä kohosi pystyyn, »hän on ihan uuvuksissa pitkästä päivätyöstään. Pidä hänestä hyvää huolta, kreivi Bernard. Sinä olet hyvä ja uskollinen hoitaja, vaikka hie-man karkea noin pienelle lapselle. Vai niin, nuori herttuani, te punastutte kun teitä sanotaan pikku lapseksi. Pyydän anteeksi, sillä huomaan teissä olevan miehen alun. Ja kulkaas, Normandian Rikhard, minulla tuskin on syytä rakastaa sukuanne. Tuskinpa luullakseni Kaarlo Yksinkertaisellakaan oli oikeutta tehdä meitä, vapaita bretagnelaisia, ahnaan pohjoismaalais-merirosvosuvun läänityksenalaiseksi. Herttua Rolfin ylivallalle ei isäni koskaan antanut uskollisuudenlupaustaan, enkä minäkään herttua Vilhelmin pitkälle miekalle. Minä annoin sen hänen jalomielisyydelleen ja yle-vyydelleen ja nyt annan sen sinun vähäväkisyydellesi ja hä-

nen jalolle muistolleen. En epäile, jottei tuo arka frankki Ludvig, jonka isäsi auttoi jälleen valtaistuimelleen, yrittäisi käyttää sinun nuoruuttasi ja kykenemättömyyttäsi hyväksien. Jos niin kävisi, muista, että sinulla ei ole luotettavampaa ystävää kuin Bretagnen Allan. Jää hyvästi tällä kertaa, nuori herttuani!»

»Hyvästi, hyvästi, jalo herra», sanoi Rikhard ja ojensi mielellään kätensä ystävälliselle vasallille sekä seurasi häntä katseellaan, herra Eerikin saattaessa herttuata salista.

»Kauniita sanoja, mutta minä en luota bretagnelaiseen, mutisi Bernard, »viha on syöpynyt syvälle heihin».

»Hänen pitäisi tietää, mitä tuo ranskalainen kuningas hautoo mieleessään,» sanoi Rainulf de Ferrières. »Hän kasvatettiin yhdessä kuninkaan kanssa heidän molempain ollessa maanpakolaisina Ethelstanin hovissa Englannissa.»

»Niin, ja sekä Ludvig että Allan saavat kiittää herttua Wilhelmiä siitä, etteivät vielä tänäkin päivänä ole maanpakolaisina Nytpä nähdään, kummanko kiitollisuus on suuremman arvoinen, frankinko vai bretagnelaisen. Luulen vain, että parasta on luottautua tuohon vanhaan pohjoismaalaiseen urhoollisuuteen.»

»Niinpä lie, mutta mitäpä se pohjoismaalais-urhoollisuuskään ilman rahoja saapi aikaan? Kuka tietää, mitä löytyy herttuan rahastohuoneessa?»

Syntyi neuvottelu matalalla äänellä ja ensimmäinen, mitä Rikhard tämän perästä saattoi selvästi käsittää, oli että eräs ritari piti ylhäällä hopeavitjoja ja avainta sanoen ne löydetyn herttuan povelta. Hän oli tallettanut ne, otaksuen niiden johtavan johonkin tärkeään paikkaan.

»Ah niin», sanoi Rikhard vilkkaasti, »minäpä tiedän sen. Hän sanoi sen olevan kalleimman aarteensa avaimen.»

Normannilaiset kuuntelivat tätä suurella mieltymyksellä, ja päätettiin, että muutamat luotettavimmista herroista, niinkuin Rouenin arkkipiispa, Jumiègesin apotti Martti ja Harcourtin kreivi, lähtisivät heti etsimään tätä kallisarvoista aarretta. Rikhard seurasi heitä ahtaita, jyrkkiä kiviportaita

myöten tuohon suureen, hämärään huoneeseen, jossa hänen isällensä oli ollut tapana nukkua. Vaikka ruhtinaan makuukammari, oli siellä tuiki vähän huonekaluja. Matala, uuti-meton vuode, risti jalustassaan päänalaisen vieressä, yksin-kertainen pöytä, muutamia tuoleja ja kaksi isoa arkkua oli-vat kaikki mitä siellä löytyi. Harcourt koetti nostaa toisen arkun kantta. Se ei ollut lukittu; havaittiin sen olevan täynnä käytettyjä pitovaatteita. Hän meni toiselle, joka oli pienempi, taidokkaammasti leikely ja koristettu kauniilla rautakiskoilla. Se oli lukossa, ja kun pantiin avain lukkoon, huomattiin sen käyvän, kierrettiin ympäri ja lukko aukesi. Normannilaiset jalosukuiset tunkeutuivat kiivaasti katsomaan herttuansa suurinta aarretta.

Siellä oli kaapu tummasta villakankaasta ja yksi pari sandaaleja, semmoisia kuin munkit Jumiègesin luostarissa pitivät.

»Haa! Tässäkö kaikki? Mitä se olikaan, kun sanoit, lapsi,» huudahti Harcourtin kreivi pikaisesti.

»Hän sanoi minulle sen olevan suurimman aarteensa«, toisti Rikhard.

»Ja niin se olikin!« lausui apotti Martti. Ja sitte ker-toi tuo kelpo apotti heille kertomuksen, jonka jotkut heistä jo osaksi tunsivat. Noin vuotta viisi tahi kuusi takaperin oli herttua Wilhelm metsästännyt Jumiègesin lähimetsässä. Silloin oli hän äkkiä tullut tuon vanhan luostarin luo, jonka merikuningas Haakon kolme- tai neljäkymmentä vuotta sitte oli hävittänyt raunioiksi. Kaksi ijjäkstä munkkia alkuperäi-sestä veljeskunnasta eleli vielä siellä ja tulivat nyt esiin tervehtiäkseen herttuata ja tarjotakseen hänelle vierasvarai-suuttaan.

»Niinpä niin«, sanoi Bernard, »ja minä muistan vielä hyvästi heidän leipänsä. Kysäsimme, oliko se petäjän kuo-resta leivottua, kuten heimolaistemme Norjassa.»

Wilhelm, ollen rajua ja ajattelematon nuorempana ol-lessaan, kääntyi inholla tästä viheliäisestä ruuasta, heitti muu-tamia kultarahoja vanhoille munkeille ja nelistätti edemmäksi

jatkaakseen metsästystään. Tämän kestäessä jäi hän sattumalta yksikseen ja yhdytti metsäsijan, joka heitti hänet maahan hevosen selästä, tallasi ja jätti hänet taintuneena ja pahasti vahingoittuneena makaamaan tanterelle. Tässä tilassa löysivät hänet seuralaisensa ja kantoivat takaisin raunioille, ne kun olivat läheisin turvapaikka. Molemmat munkkivanhukset vastaanottivat hänet halpaan asuntoonsa ilomiehellä. Heti kun herttua taas tuli tuntoihinsa, pyysi hän hartaasti anteeksi ylpeyttään ja sitä ylenkatsetta, mitä oli osoittanut köyhyydelle ja kärsivälliselle itsensäkieltämykselle, joita hänen olisi pitänyt kunnioittaa.

Wilhelm oli aina ollut mies, joka valitsi hyvän ja hylkäsi pahan. Mutta tämä onneton sattuma ja sitä seuraava pitkälinen sairaus teki hänestä vielä syvämietteisemmän ja vakavamman. Suurimpana päämääränään oli hänellä valmistautua kuolemaa ja ijankaikkisuutta varten; maallisia asioitaan, sotiaan ja ruhtinaallista komeuttaan mielti hän vähemmän. Hän rakennutti uudestaan tuon vanhan luostarin, antoi sille runsaasti lahjoja ja lähetti noutamaan Martin Ranskasta sen apotiksi. Parhaimpana ilonaan oli hänellä rukoilla siellä, keskustella apotin kanssa ja kuulla hänen lukevan raamattua. Hän katsoi ajalliset asiansa sekä arvolleen kuuluvan komeuden ja ulkopuolisen loiston niin suureksi kiusaukseksi, että hän kerran oli tullut apotin luokse hartaasti pyytäen saada jättää ne syrjään ja tulla veljeskunnan jäseneksi. Mutta Martti oli kieltäytynyt vastaanottamasta hänen munkkilupaustaan. Sanoi, ettei hänellä ollut oikeutta laiminlyödä tahi luopua niistä velvollisuuksista, jotka kuuluivat sille paikalle, johon Jumala oli hänet asettanut. Olisi synty jättää asema, jota oli pantu suojelemaan. Hänelle viitotettu tie palvellessa Jumalaa oli siinä, että käyttäisi oikeutta kansansa keskuudessa sekä valtaansa hyvän suojelemiseen ja ylläpitämiseen. Vasta sitte, kun olisi toimittanut määrättyt tehtävänsä ja poikansa olisi kylliksi vanha täyttäkseen hänen paikkansa hallitusmiehenä, saisi hän luopua ulkonaisista velvollisuuksistaan, jättää maailman pauhaavat taistelut ja etsiä turvapaikkaa

luostarissa. Tämän rauhaisan pakopaikan toivossa oli Wilhelmillä ollut ilonsa säilyttää aarteenaan tuota karkeata, halvannäköistä vaatetusta. Sitä toivoi hän kerran saavansa pitää rauhassa ja pyhitetyssä yksinäisyydessä.

»Ja, oi! mun jalo herttuani!» huudahti Martti apotti hyrskähtäen itkemään lopettaessaan kertomuksensa. »Herra on ollut sängen armollinen sinua kohtaan! Hän on ottanut sinut kotiinsa lepoon paljoa ennen kuin uskalsit toivoakaan.»

Verkalleen ja hiljaisten, juhlallisten tunteiden valtaamina poistuivat normannilaiset herrat huoneesta. Rikhard, jonka he näyttivät milt'ei unhottaneen, meni portaille etsiäkseen tietä siihen huoneeseen, jossa hän oli edellisen yön viettänyt. Ei ollut hän monta askelta ottanut, kun kuuli Osmondin äänen lausuvan: »tulkaa tänne, hyvä prinssi«. Hän katsahti sinne päin, näki valkoisen myssyn eräässä aukiolevassa ovelussa vähän matkan päässä ylempänä, syöksyi yhdellä harppauksella sinne ja lensi Astrida rouvan avattuun syliin.

Kuinka iloinen hän olikaan saadessaan nyt istua hänen polvillaan ja painaa uupuneen päänsä hänen rintaansa vasten puhjetessaan raukealla ja unisella äänellä puhumaan: »Voi, rouva Astrida! Minä olen hyvin, hyvin väsynyt Normandian herttuana olemiseen!»

Neljäs luku.

Normandian Rikhard oli hyvin utelias saamaan enempi tietoja tuosta pikku pojasta, jonka oli nähnyt vapaaherrainsa joukossa.

»Ah, Montémarin nuori vapaaherra«, sanoi herra Eerikki. »Tunsin hyvästi hänen isänsä, hän oli urhokas mies, vaikk'ei vereltään pohjoismaalainen. Hän oli pantu rajain vartijaksi Epten varrelle ja surmattiin isänne sivulla eräässä maahan-karkauksessa, jonka Contenin kreivi teki samaan aikaan kun te synnyitte, prinssi Rikhard.«

»Mutta missä hän asuu? Enkö mä saa häntä enää nähdä?«

»Montémarin linna on Epten rannalla, alueella, jota ranskalaiset vääryydellä vaativat omakseen, vaikka se kuuluu Normandiaan. Hän elää siellä äitineen, ja ellei hän ole vielä lähtenyt kotimatkalleen, saatte heti häntä tavata. Osmond, mene sinä ottamaan selkoa nuoren Montémarin asunnosta. Sano, että herttua haluaa nähdä häntä.«

Rikhardilla ei ollut koskaan ollut samanikäistä leikki-toveria. Hänen intonsa saada tavata Alberic de Montémariam oli siis suuri. Hän seisoi koko ajan ikkunassa ja näki viimein Osmondin tulevan linnan pihaan sivullaan noin kymmen vuotias poika. Heidän perässään kulki vanha, harmaa-

hapsinen hovimestäri, koristettuna kultavitjoilla, joiden tuli osoittaa hänen olevan seneschallin eli voudin jossain linnassa.

Rikhard riensi ovelle häntä vastaan ja ojensi innokkaasti kätensä. Alberic paljasti mustat, kiiltävät hiuksensa, kumarsi syvään ja miellyttävästi. Mutta sitte jäi hän paikalleen, aivan kuin ei olisi oikein tietänyt, mitä nyt oli tehtävä. Tästä ujostui Rikhardkin, ja nuo kaksi poikaista seisovat katsellen toisiaan saamattomina. Helposti huomasi heidän olevan eri rotua, niin erilaiset olivat nuoren herttuan siniset silmät, kullankeltainen tukka ja vaalakat kasvot verrattuina ranskalaisen vasallinsa mustiin, tulisiin silmiin ja öljyvuunruskeihin poskiin. Vaikka tämä oli kahta vuotta vanhempi, oli hän tuskin Rikhardia pitempi, eikä hänen solea, notkea ja nuortea vartalonsa edellyttänyt vastaisen varalta yhtä paljon voimaa kuin Rikhardin pyörevät jäsenet ja leveä rinta. Ne sitä vastoin näyttivät jo nyt ennustavan hänelle yhtä voimakasta vartaloa kuin oli isoisällään Jaarli Rolfilla, joka oli saanut liikanimen Gånge-Rolf, (Kävelijä-Rolf), koska mikään hevonen ei voinut häntä kantaa.

Muutamia minuutteja seisovat pikku herttua ja nuori vapaaherra katsellen toisiaan sanaakaan virkkamatta. Asia ei parannut siitäkään, että herra Eerikki lausui: »No hyvä prinssi, tässä hän nyt on. Eikö teillä olekaan sen enempää haastamista?»

»Lapset kainostelevat«, sanoi rouva Astrida nähdesseen, miten molemmat punastuivat. »Onko rouva äitinne tervennä, nuori herraseni?»

Alberic punastui yhä enemmän, kumarsi tuolle vanhalle pohjoismaalaiselle rouvalle sekä vastasi pikaisesti ja matalalla äänellä ranskaksi: »Min' en osaa puhua pohjoismaalaisten kieltä.«

Rikhard, iloisenä kun sai jotain sanottavaa hänkin, käänsi Astrida rouvan sanat. Heti vastasi Alberic auliisti ja kohteliaasti, että hänen äitinsä voi hyvin, ja hän kiitti jaloa Dame de Centevilleä — ranskalainen arvonimi, joka helähti uudelta ja oudolta Astrida rouvan korpissa. Sitte

oli taas entinen pula edessä, kunnes rouva Astrida virkkoi: »Viekää hänet mukanne ulkosalle, prinssi Rikhard, ja näytelkää hälle hevosia tallissa tai koiria tahi mitä hyvänsä löytänettekkin.«

Rikhard ei ollut hidas tottelemaan, ja he menivät linnan pihaan Rolfin tornin viereen. Raikkaassa ilmassa karkosi kainous tipotiehensä. Rikhard näytti omaa pikkuhevostaan ja Alberic kysyi, osasiko hän hypätä satulaan asettamatta jalkaa jalustimeen. Ei, Rikhard ei osannut tuota temppea, eikä Osmondkaan ollut nähnyt sitä tehtävän, sillä ranskalaisen ritariston urheilut ja näppäryydet olivat vielä miltei aivan outoja Normandiassa.

»Osaatkos sinä?« kysyi Rikhard, »ja etkö tahtoisi näyttää meillekin?«

»Omalla hevosellani minä kyllä sen osaan«, sanoi Alberic, »sillä Bertrand ei salli minun nousta muulla lailla ratsaille. Mutta koetanmahan teidänkin hevosella, jos niin haluatte, hyvä prinssi.«

Rikhardin pony talutettiin pihalle. Alberic tarttui toisella kädellään sen harjaan ja oli yhdellä hyppäyksellä selässä. Osmondilta ja Rikhardilta pääsi kummaltakin äänekäs ihmettelyn huudahdus.

»Mitä joutavia, tämähän nyt ei ole mitään«, sanoi Alberic kainosti. »Bertrand sanoo, jotta tämä ei ole niin mitään. Hän, vielä nuori ja notkea ollessaan, hyppäsi satulaan tällä lailla aivan täysissä sotatamineissa. Minun pitäisi toki suorittaa hyppy paljoa paremmasti.«

Rikhard pyysi saada oppia hänkin konstin ja Alberic toisti hyppäyksen. Sitte piti Rikhardin yrittää, mutta hevosen kärsivällisyys näytti loppuneen. Alberic sanoi opetteleensa isolla puuhevolla ja harjoitelleensa suurella susikoiralla. Senpä vuoksi Rikhardkin jätti opetteluun toiseen kertaan. Kuleskeltuaan vielä hetkisen pihassa, kiipesivät he sitte kieruportaita tornin ylimmäiselle harjalle. Sieltä näkivät he huoneenkattoja Rouenista jalkainsa alla ja Seinevirran, kuinka se toisella haaralla kimalteli ja leveni merta kohti kulkies-

saan, ja toisella taholla taas kapeni siniseksi nauhaksi lui-kerrellessaan kautta Normandian vehreiden tasankojen. He nakkelivat alas piikiviä ja saviruukin muruja, saadakseen kuulla niiden maahan putoavan, koettelivat kumpiko uskalsi olla reunimaisna rintavarustuksella ilman että päätä olisi pyörryttänyt. Rikhard oli vallan mielihyvissään huomatesaan uskaltavansa mennä reunemmalle. Hän alkoi kertoella Astrida rouvan tarinoita Norjan äkkisyvänteistä ja jyrkistä tuntureista, joilla tämän, nuorena tyttönä ollessaan, oli ollut tapana kapuilla joka paikassa kaiten karjaa pitkinä, valoisina kesäpäivinä. Kun pojat sitte tulivat saliin päivälliselle, olivat he niin tuttavallisia kuin olisivat tunteneet toisensa ilma-sen ikänsä. Päivällinen oli laitettu komeimman mukaan, ja Rikhardin täytyi kuten ennenkin istua suuressa nojatuolissa. Toisella sivullaan oli vanha Harcourtin kreivi, toisella hänen lohdutukseksaan Astrida rouva.

Päivällisen jälkeen nousi Alberic de Montémar sanoakseen jäähyväisensä, hänen kun piti vielä tänä iltana ratsastaa puolimatkaan kotiinsa.

Kreivi Bernard, joka koko syöntiajan oli silmäillyt häntä tarkkaavasti tuuheiden kulmakarvojen alta, kääntyi tässä tuokiossa Rikhardiin, jota hän muutoin tuskin milloinkaan puhutteli. »Kuuletteko, hyvä prinssi, mitä sanoisitte, jos saisitte nuoren vapaaherran toveriksenne?» sanoi hän.

»Jottako hän jäisikin meille?» huudahti Rikhard innokkaasti. »Voi kiitos, herra kreivi — saapiko hän . . .?»

»Te olette herra täällä.«

»Alberic, kuule!« huusi Rikhard, ponnahtaen alas korealta tuoliltaan kiiruhtaakseen hänen luokseen. »Etkö tahdo jäädä luokseni ja tulla veljekseni ja toverikseni?»

Alberic katseli alas kahden vaiheilla.

»Voi, sano jotta tahdot! Saat hevosia, koiria ja ajohaukkoja ja minä pidän sinusta miltei yhtä paljon — kuin Osmondista. Oi jää luokseni, hyvä Alberic?»

»Minun täytyy totella teitä, prinssini«, sanoi Alberic, »mutta —«

»No, nuori ranskalainen, ann' tulla«, sanoi Bernard.
»Ei mitään muttia, puhu suoraan suusi puhtaaksi kuni normanni, jos sinussa on miestä niin tekemään.«

Tämä karkea puhuttelu näytti antavan nuorelle vapaa-herralle mielenmalttinsa. Hän katsoi ujostelemattomin ja avonaisin katsein tuon vanhan tanskalaisen tuimiin kasvoihin sanoessaan: »Haluaisin mieluummin täältä lähteä kuin tänne jäädä.«

»Haa! ettekö tahdo palvella ruhtinastanne?«

»Tahdon palvella häntä kaikesta sydämmestäni, mutta tänne en jäisi vallan mielelläni. Montémarin linna on minulle rakkaampi, eikä äidilläniäkään ole muuta kuin minut.«

»Hyvästi ja oikein vastattu, herra ranskalainen«, sanoi vanha kreivi, laskien ison kämmenensä Albericin päälaelle paljoa suosiollisemman näköisenä kuin hänen kasvojensa jäykistä piirteistä saattoi odottaa. Sitte kääntyi hän Bertrandin, Albericin voudin puoleen, sanoen: »Vie Harcourtin kreivin terveiset jalolle Dame de Montémariille ja sano hänelle, että pojallaan on avomielen ja ritarillinen mieli. Sano myöskin, että jos hän tahtoo kasvatuttaa hänet yhdessä herttuan kanssa, hänen toverinaan ja asekuippalinaan, niin on hän sydämmellisesti tervetullut tänne.«

»Siispä, Alberic, tulet ehkä kuitenkin takaisin?« sanoi Rikhard.

»Täytyy tehdä sikäli kuin äiti tahtoo«, vastasi Alberic hiljaa, ja tavanmukaisten kohteliaisuuden osoitusten perästä lähti hän hovimestarineen matkalle.

Neljä viisi kertaa päivässä tiedusteli sitte Rikhard Osmondilta ja Astrida rouvalta, luulivatko he Albericin tulevan takaisin. Kuullessaan kaikkien arvelevan, että rouva de Montémar tekisi hyvin ymmärtämättömästi, jos hylkäisi näin hyvän tarjouksen, tuli hän vallan hyvilleen. Rouva Astrida yksin ei ottanut oikein uskoakseen, että Albericin äiti voisi luopua pojastaan. Mutta Montémarin vapaaherraa ei vain näkynyt, ja pikku herttuan toiveet alkoivat pimetä. Vaan silloinpa eräänä iltana, palatessaan ratsastukselta herra Eeri-

kin ja Osmondin kanssa, hän huomasi neljä ratsastajaa lähes-tyvän heitä, etunenässä pieni poika.

»Se on Alberic itse, siitä olen varma«, huudahti Rikhard riemukkaasti. Ja niin olikin. Sill'aikaa kuin vouti luusui linnan rouvan tervehdykset herra Eerikille, ratsasti Rikhard tervetullutta vierastaan tervehtimään.

»Hei, minä olen niin hyvilläni, kun äitisi lasi sinut tulemaan!«

»Hän sanoi, ettei oikein kykenisi kasvattamaan nuorta sotilasta, jonka tulee rajoja suojella«, vastasi Alberic.

»Olitko kovasti ikävissäsi, kun piti lähteä?«

»Pian siitä päästänee, ja Bertrand tulee tänne joka kolmas kuukausi noutamaan minua äitiä tervehtimään — jos sallitte, hyvä prinssi.«

Rikhard oli kerrassaan ihastunut ja luuli, ettei hän koskaan voisi tehdä kylliksi, saadakseen Rouenin hauskaksi uudelle toverilleen. Ensimmäisten päivain perästä tuli tämä iloisemmaksi, kaipasi äitiään vähemmän ja oppi pian puhumaan ranskan ja normandian välistä kieltä Astrida rouvalle ja herra Eerikille. Hänestä sai Rikhard hyvin hauskan ja arvokkaan toverin ja ystävän. Eräässä suhteessa oli Alberic parempi leikkikumppali kuin Osmond de Centeville. Osmond näet, täysikasvuinen kun oli, leikki lapsen huviksi eikä omakseen ja antoi usein Rikhardille kaikki edut, niin että tämä oli kehittymässä kovin vallanhimoiseksi. Tästä ei Alberic pitänyt; jos vain, kuten hän sanoi, aina pitäisi olla ruhtinas ja vasalli, silloin hän ei välitä koko leikistä. Ja niinpä heittäysi hän toisinaan niin haluttomaksi, että Rikhard aivan närkästy.

»Sille min' en voi mitään«, sanoi Alberic. »Jos teidän aina tulee voittaa ja pitää kaikki edut omalla puolellanne, niin siitä ei ole vähääkään huvia mulle. Minä teen mitä käskette, te kun olette herttua, mutta tietenkään siitä ei ole minulle mitään hupia.«

»Elä siitä huoli, jos minä olen herttua, leiki vain niinkuin tavallisesti leikitäänkin.«

»Ka leikitään sitten sillä lailla kuin me leikittiin Bertrandin poikien kanssa Montémarissa. Minä olin heidän vapaaherransa, niinkuin te olette minun herttuani, mutta äitini sanoi, ettei leikistä tulisi mitään, jollemme unhottaisi arvoniämiä leikkisillä ollessa.«

»Tehdään sitten mekin sillä lailla. Alota uudestaan Alberic, ja nyt sinä saat etuoikeuden.«

Milloin leikit eivät olleet kysymyksessä, osoitti Alberic Rikhardille hänelle kuuluvan arvon mukaista kohteliaisuutta ja kunnioitusta. Alberic nimittäin oli oppinut äidiltään, jalosyntyiseltä provenkaaliselta naiselta sulavampaa ja ritarillisempaa käytöstä kuin mitä normannit olivat vielä ennättäneet omistaa. Linnan kappalainen Montémarissa oli alkanut opastaa häntä lukemaan ja kirjoittamaan, ja hänellä oli paljoa enemmän halua opiskelemiseen kuin Rikhardilla, joka ei olisi yrittänytkään jatkaa lukujaan isä Luukkaan johdolla, joll'ei apotti Martti olisi muistuttanut, että se oli isänsä nimenomainen toivomus. Kaikkein vähimmän Rikhardia kuitenkin miellytti neuvostossa istuminen. Harcourtin kreivihän se itse asiassa herttuakuntaa hallitsi, vaikka mitään ei voinut tapahtua ilman herttuan suostumusta. Ainakin kerta viikossa pidettiin Rolfin tornin suuressa salissa niin kutsuttu *parlamentti* eli »neuvottelu«, jossa kreivi Bernard, arkkipiispa, vapaaherra de Centeville, Jumiègesin apotti sekä muut ritarit, piispat ja apotit, jotka sattumalta oleskelivät Rouenissa, neuvottelivat valtion asioista. Neuvotteluissa piti pikku herttuan olla aina läsnä, istua suorana korkealla tuolillaan ja ainakin kuunnella heidän kysymyksiään ja tuumailujaan. Nämä koskivat enimmäkseen linnojen kuntoonpanemista ja varustamista, lainanottamista vasalleilta ja sensemmoista. Tuumittiin myöskin, mille kannalle tuli asettua hänen naapureinsa, Ranskan kuninkaan Ludvigin, Anjoun kreivin Fulcon ja Montreuilin kreivin Herluinin ryhtymien toimenpiteitten suhteen sekä mihinkä määrin uskaltaisi luottaa Parisin Hugon ja Bretagnen Allanin ystävyiden osoitteihin.

Kaikki tämä väsytti kovasti Rikhardia, varsinkin kun

hän huomasi, etteivät normannit olleet päättäneet alkaa so-
taa Flanderin keinoa kreiviä vastaan. Hän huokaili vä-
symyksestä, haukotteli kerran toisensa perästä ja kääntelihe
kärsimättömänä kahapäin tuolillaan. Mutta konsa tahansa
kreivi Bernard näki hänen tekevän jotain sellaista, sai hän
samassa niin ankaran katseen ja viittauksen, että hän lopulta
oikein kauhistui karkean vanhan tanskalaisen uhkaavaa silmää.

Bernard ei koskaan puhunut hänelle ylisteleviä sanoja
eikä omannut erikoisempaa huomiota hänen puuhilleen. Hän
kohteli Rikhardia joko jäykällä, vakavalla kunnioituksella,
joka hänelle herttuana kuului, tahi virkkoi joskus jonkun ko-
van sanan nuhteeksi hänen malttamattomuudestaan tahi jos-
tain muusta lapseillisuudesta. Ja kun Rikhard oli oppinut
saamaan koko Centevillen perheen puolelta osakseen mielistelyä ja hemmoittelua, tuntui kreivi Bernardin kohtelu sitäkin
karvaammalta. Hän pelkäsi ja kammoi vanhaa kreiviä ja
sanoi useamman kerran Alberic de Montémarrille, että niin-
pian kun hän on täyttänyt neljätoista vuotta, jolloin hänet
julistetaan täysi-ikäiseksi, laittaa hän heti kreivi Bernardin
kotiinsa hoitamaan linnaansa. Hän ei tahdo, että kreivi
istuu synkkänä ja tylynä linnan salissa jok'ikinen ilta, häiri-
ten heidän huviaan.

Talvi oli tullut ja Osmondilla oli tapana viedä joka
päivä pikku herttua ja Alberic läheiselle jäärädalle. Nor-
mannit näet upeilivat yhä vieläkin luistelutaidollaan, vaikka
jo ammon aikoja olivat jättäneet Norjan jokien ja järvien jäät.

Eräänä päivänä, palatessaan jäältä ja ollessaan vielä
linnan pihan ulkopuolella, hämmästyivät he kuullessaan pi-
halta hevosten polkemista ja ihmisääniä.

»Mitä tämä mahtanee merkitä«, sanoi Osmond. »Siellä
lienee varmaankin koko joukkue vasalleja. Bretagnen hert-
tua ehkä?«

»Oi«, sanoi Rikhard huolestuneella äänellä, »meillä on
jo ollut yksi neuvottelu tällä viikolla. Toivon, ettei enää
toista tarvitsisi istua.«

»Jotain tärkeätä ja tavatonta on täytynyt tapahtua«, jatkoi Osmond. »On kova onni kun Harcourtin kreivin pittää nyt juuri olla poissa Rouenista.«

Rikhardin mielestä tämä ei ollut mikään kova onni. Samassa tuokiossa tuli Alberic, joka oli juossut kappaleen matkaa edellä, takaisin huudahtaen:

»Ovat frankkeja! Ranskaa ne haastavat eikä normandiaa.«

»Hyvä prinssi«, sanoi Osmond, pysähtyen äkkiä. »Teidän suostumuksellanne emme menekään suoraa päätä heidän joukkoonsa. Toivoisinpa tietäväni mitä tässä olisi paras tehdä.«

Osmond hieroi mieltien otsaansa, molempain poikain katsoessa häneen levottomasti. Tuossa tuokiossa, ennenkun hän oli vielä ehtinyt tehdä mitään päätöstä, tuli normannilainen ratsastaja kahden muukalaisen seuraamana portista ulos.

»Jalo herttuani«, sanoi hän Rikhardille ranskaksi, »herra Eerikki lähetti minut tuomaan teille tietoa, että Ranskan kuningas on tullut vastaanottamaan teidän uskollisuudenlupauksenne.«

»Kuningas!« huudahti Osmond.

»Niin«, jatkoi normanni omalla kielellään, »Ludvig itse ja mukanaan seurue, joka näyttää epäilyttävältä. Toivon, ettei se ennustaisi mitään pahaa herttuallemme. Te näette, että minulla on saattaja, vaan arvelen sen tapahtuneen sen vuoksi, että Ludvigin tarkoitus on estää minua antamasta teille varoitusta etukäteen, jotta voisitte näpistää pojan pois hänen kynsistään.«

»Haa, mitä!« sanoi Rikhard levottomasti. »Minkä vuoksi on kuningas tullut? Mitä minun on tehtävä?«

»Käykää esiin aluksi, koska siitä ei muulla lailla päästä«, sanoi Osmond. »Tervehtikää kuningasta, niinkuin velvollisuutenne vaatii, taivuttakaa toinen polvenne ja vannokaa hänelle uskollisuudenlupaus.«

Rikhard toisti itsekseen uskollisuudenlupaus-kaavan, jottei siinä sotkeutuisi, ja astui linnaan päin. Osmond, Alberic ja toiset kulkiivat muutamia askelia jällempänä hänen

astuessaan sisään. Linnan piha oli ahdettu täpösen täyteen aseellisia miehiä ja hevosia, ja ainoastaan huutamalla minkä jaksoi: »herttua, herttua!» saattoi Osmond raivata heille tietä joukon lävitse. Pian oli Rikhard rientänyt portaita ylös ja seisoi nyt salissa.

Kunnia-istuimella huoneen yläpäässä istui pieni, hintelä, noin kahdenkymmenen yhdeksän vuoden vanha mies, kalpea ja valkoverinen, puettuna loistavasti sinisamettiin ja kultaan. Herra Eerikki ja joukko muita seisoiivat kunnioittavaisina hänen ympärillään. Hän oli juuri keskustelemassa arkkipiispan kanssa, joka, kuten herra Eerikkikin, heitti levottomia silmäyksiä pikku herttuaan tämän astuessa saliin. Rikhard meni kuninkaan luo, taivutti toisen polvensa lattiaan ja oli juuri sanomaisillaan: »Ludvig, Ranskan kuningas, minä —« kun kuningas kieppasi hänet syliinsä ja suuteli häntä molemmille poskille. Sen jälkeen pani kuningas hänet polvelleen ja huudahti: »Ja tämäkö on mun uljaan ja jalon ystäväni, herttua Wilhelmin poika? Ah, olisihan minun heti pitänyt tuntea hänet isänsä kuvaksi! Annas, kun syleilen vielä kerran sinua, lapsi kulta, isäsi vuoksi!»

Rikhard tuli hieman hämilleen, mutta hänen mielestään oli kuningas hyvin hyvä, varsinkin kun Ludvig alkoi ihailia hänen pituuttaan ja uljasta ryhtiään sekä valitella, että hänen omat poikansa, Lothar ja Carloman, olivat paljoa pienemmät ja heikommät kaikin puolin. Hän liehakoi Rikhardia myötäänsä ja kehui häntä joka sanalla — rouva Astrida ei ollut tässä suhteessa niin mitään häneen verraten! — niin että Rikhard alkoi arvella itsekseen kreivi Bernardin menettelevän ylen omituisesti ja tylästi keksiessään alituisen hänessä vikoja ja oikomisen aiheita, kun hän sen sijaan oli ansainnut niin paljon ylistystä kuninkaalta itseltään.

Viides luku.

Normandian herttua Rikhard nukkui siinä huoneessa, joka oli ollut hänen isällään. Alberic de Montémar, hänen hovipoikansa, makasi hänen sänkynsä vieressä, Osmond de Centevillellä taas oli vuoteensa lattialla ihan oven edessä, missä hän lepäsi miekka vierellään ollakseen nuoren ruhtinaansa henkivartijana ja suojelijana.

Kaikki olivat nukkuneet rauhassa hetkisen, kun Osmond säpsähti siitä, että ovea, jota ei voitu avata häntä herättämättä, hiljaa kosketettiin. Tuossa paikassa oli hän tarttunut miekkaansa, samalla kuin ponnisti harteillaan ovea vastaan pitääkseen sitä kiinni. Mutta se oli hänen isänsä ääni, joka vastasi tähän liikuntaan muutamain norjankielin kuiskatuin sanoin: »Se olen minä, aukaise!» Osmond jätti tien heti vapaaksi ja vanha Eerikki pistäytyi sisään, hiipien varovasti paljain jaloin. Hän paneutui vuoteelle istumaan, käskien viittauksella pojankin tekemään samoin, jotta voisivat puhella hiljemmin. »Aivan niin, Osmond!» sanoi hän, »parasta on olla varuillaan, sillä vaarat vaanivat häntä joka puolelta. Frankilla on paha mielessä. Tiedän luotettavalta taholta, että niillä, Flanderin Arnulfilla ja hänellä, on ollut neuvottelu pikkuista ennen kuin hän tuli tänne mesikielin imarrellakseen ja lumotakseen lapsi raukan.»

»Katala petturi!» mutisi Osmond. »Ymmärrätkö hänen tarkoituksensa, isä?»

»Ihan varmaan on hänellä aikomus viedä poika mukanaan, ja täten toivoo hän epäilemättä voivansa tuhota koko Rolfin aatelissuvun! Tiedän, että hän aikoo viedä herttuan pois kruunun holhottina, ilkimys! Etkö kuullut, kuinka hän viehätteli poikaa uskotteluillaan prinssien toveruudesta? En voinut tosin ymmärtää kokonaan hänen ranskalaista mongerustaan, mutta näin kumminkin kyllin selvästi.»

»Mutta sin'et antane sen koskaan tapahtua?»

»Jos hän viepi pojan täältä, täytyy sen tapahtua kuolleiden ruumiittemme yli. Mutta kun päällemme on hyökätty näin äkkiarvaamatta, ei vastarintamme paljoakaan auttane. Linna on kukkuroillaan ranskalaisia, sali ja piha vilisee heitä. Ja vaikkapa voisimme koota koko normannilaisen voiman, ei meitä olisi enemmän kuin tusinan verran miehiä. Mitäpä muuta silloin voisimme kuin kuolla? Siihen olemmekin valmiit, jos niiksi tulee, ennen kuin sallimme, että huostaamme uskottu turvatti viedään pois tällä lailla, ilman mitään takeita hänen turvallisuudestaan ja valtiosäätyjen tietämättä.»

»Pahempaan aikaan kuningas ei olisi voinut tulla», sanoi Osmond.

»No eipä — juuri nyt kun Bernard Tanskalainenkin on poissa. Jos hän vain tietäisi, mitä on tapahtunut, voisi hän kutsua aseihin koko maan ja tulla pelastukseksemme.»

»Emmekö voisi lähettää jotakuta viemään tästä sanaa hänelle vielä tänä yönä?»

»Enpä tiedä», virkkoi herra Eerikki aprikoiden. »Ranskalaiset ovat ottaneet huostaansa kaikkien ovien ja porttien vartioimisen, ollen niin hajallaan kaikkialla linnassa, että onpa niin ja näin tokko saisin ainoatakaan meikäläistä käsiini. Sitä paitsi en voi lähettää pois ainoatakaan miestä, jok'ikinen käsivarsi tarvitaan huomenna pojan puolustukseksi.»

»Herra Eerikki!» — pienten paljasten jalkojen käyntiä kuului nyt lattialta, ja Alberic de Montémar seisoi hänen edessään. — »Aikomukseni suinkaan ei ollut kuunnella», sanoi poika, »mutta mihinkäs minä korvani panin. Minusta ei ole vielä taistelijaksikaan herttuan puolesta, mutta sanaa viemään kyllä pystyn.»

»Jaa, miten tuo nyt olisi?» sanoi Osmond kiihkeästi. »Olisi hän vain onnellisesti linnan ulkopuolella ja alhaalla kaupungissa, voisi hän helposti yhdyttää jonkun, jonka saattaisi lähettää kreivin luokse. Hän voisi mennä joko St Ouens'in luostariin tahi, mikä olisi yhä parempi, tuon uskollisen asesepän Thibaultin luo, joka pian hankkisi ratsu-miehen kiidättämään sanaa kreiville.»

»Niin! Eläpäs souda!» sanoi herra Eerikki. »Siitäpä taisi sukeutua tepsivä keino. Mutta mitenkä hän pääsisi ulos?»

»Tiedän minä yhden tien», sanoi Alberic, »tässä viime viikolla kapusin leveälle ulkonemalle itäisellä muurilla, kun pallimme oli tarttunut murattiin. Nyt on nostosiltakin alhaalla.»

»Jos Bernard vain tietäisi tästä, olisi ainakin muuan kivi nostettu sydämmeltäni», sanoi herra Eerikki. »No niin, nuori ranskalaiseni, sinä voisit tehdä meille nyt suuren palveluksen.»

»Osmond», kuiskasi Alberic, alkaen joutuisasti sukia vaatteita päälleen, »teeppä herra Eerikille muuan pyyntö — jott'ei hän sinä ilmoisna ikänä sanoisi minua enää »nuoreksi ranskalaiseksi!»

Herra Eerikki myhähti: »Osoittaudu sitte olevasi nor-manni, poikaseni!»

»Ja», lisäsi Osmond, »jos olisi sitte vielä mahdollista saada itse herttua ulos linnasta varhain aamulla! Jos voisin viedä hänet mukani ulos pienestä takaportista ja saisin hänet kaupunkiin, niin olisi hän turvassa. Tarvitseisi kutsua ainoastaan porvarit aseihin tahikka etsiä turvaa tuomiokirkosta, kunnes kreivi ehtisi saapua. Saisi sitte Ludvig he-

rättyään huomata, että saalis onkin luiskahtanut hänen kynsistään.»

»Tuuma olisi kyllä hyvä», vastasi herra Eerikki, »mutta epäilen sen onnistumista. Ranskalaiset ovat kylliksi varuillaan estääkseen hänet pujahtamasta heidän käsistään. Olet huomaava jok'ikisen oven vartioiduksi!»

»Niin, mutta kaikki ranskalaiset eivät ole nähneet herttuaa, ja jos näkevät hovimestarin pikku hovipojan kanssa menevän ulos, ei tuon luulisi herättävän heidän epäluuloaan.»

»Aivan niin, jos herttua ottaisi vaan käyttäytyäkseen kuin pikku hovipoika, mutta sitä et tarvitse toivoakaan. Kaiken hyvän lisäksi ovat kuninkaan hyväilyt ja imartelut sokaisseet hänet siinä määrin, että epäilenpä, tokko hän myöntyi luopumaan hänestä kreivi Bernardin vuoksi. Lapsi poloinen, hän taitaa kyllä heti saada oppia tuntemaan, kutka ovat hänen tosiystäviään.»

»Nyt olen valmis», sanoi Alberic puikahtaen esiin.

Vapaaherra de Centeville toisti määräyksensä ja otti vahtiakseen ovea, sill'aikaa kun hänen poikansa piti huolta, että Alberic pääsi onnellisesti alkamaan uskaliasta matkaansa. Osmond astui hiljaa hänen kanssansa portaita myöten; sitte hiipivät he, kiertäen linnan salin, joka kuhisi täynnään ranskalaisia, loitos kapean ikkunan luo. Tämä oli suojeltuna rautatangoilla, jotka olivat siksi lähekkäin, jotta ainoastaan niin hento ja solea vartalo kuin Albericin saattoi tunkeutua niiden välitse. Matka maahan ei ollut kuin paraiksi kaksi hänen omaa mittaansa, ja muuri oli niin sakean muratin peittäjä, jotta alaslaskentuminen ketterälle ja norjalle pojalle ei voinut olla erittäin vaaranalaista. Alberic olikin pian onnellisesti maassa ja katseli ylös heiluttaen hattuaan. Sitte juoksi hän linnan kaivannetta pitkin ja katosi kohta Osmondin näkyvistä pimeään.

Osmond palasi herttuan kammariin ja päästi isänsä vartioimasta, sillä välin kuin Rikhard kaiken aikaa veteli rauhallisia uniaan yhtä vähän aavistamatta vihollistensa sala-

hankkeista kuin uskollisten alamaistensa puuhista hänen suojeluksekseen.

Osmondista olikin tämä paljoo parempi, sillä hän luotti tuskin nimeksikään Rikhardin kärsivällisyyteen ja mielenmalttiin. Hän toivoi voivansa toimittaa hänet paljoo helpommasti huomiota herättämättä linnasta, jos Rikhard itse ei tietäisi, kuinka paljon tästä riippui ja kuinka vaarallinen hänen asemansa oli.

Kun Rikhard heräsi, kummastui hän kovasti nähdesään, ettei Alberic ollut sisässä; mutta Osmond sanoi hänen menneen kaupunkiin aseseppä Thibaultin luo. Tämä tuntui niin todenperäiseltä, että Rikhardissa ei herännyt ollenkaan epäluuloja.

Pukeutuessaan puheli hän koko ajan kuninkaasta ja kaikista, mitä hän aikoi näyttää hänelle tänä päivänä. Kun hän sitte oli valmis, oli hänen ensi ajatuksenaan mennä kuten tavallisesti kappeliin aamurukousta kuulemaan.

»Ei tätä tietä tänään hyvä prinssi», sanoi Osmond, kun Rikhard yritti mennä linnan salin kautta. »Se on aivan täynnään ranskalaisia, jotka ovat maanneet siellä yönsä. Tulkaa takaportille.»

Osmond kääntyi puhellessaan ympäri ja astuskeli käytävän läpi nopein askelin, ei ollenkaan tyytymättömänä siitä että Rikhard viipyi hiukan jälellä, koska oli varmintä, että hän itse kulki edellä. Takaportti oli, kuten hän oli odottanutkin, kahden kookkaan, teräspukuisen sotilaan vartioima, jotka samassa laskivat peitsensä ristiin oven eteen sanoen: »Kukaan ei saa käydä tästä ilman erikoista lupaa.»

»Kai me linnalaiset saamme toimittaa jokapäiväiset tehtävämme», sanoi Osmond. »Eipä taida suunne liioin kostua aamiaisesta, jos estätte kaiken yhteyden kaupungin kanssa.»

»Teidän täytyy jättää lupatodistus», toisti toinen sotureista. Osmond oli juuri sanomaisillaan olevansa linnan voutin poika, kun Rikhard saapui hätään.

»Mitä tämä merkitsee? Onko näillä miehillä mieltukkuja tie meiltä?» huudahti hän sillä käskevällä äänellä, jonka

hän kruunauksensa perästä vähitellen oli ottanut. »Päästäkää meidät menemään, hyvät ihmiset!»

Soturit katsoivat toisiaan ja vartioivat ovea vain yhä tarkemmin. Kun Osmond näki turhaksi yrittääkään, tahtoi hän ainoastaan vetää nuoren turvattinsa takaisin, jotta tätä ei olisi tunnettu. Mutta Rikhardpa huudahtikin silloin kovalla äänellä: »Mitä tämä merkitsee?»

»Kuningas on määrännyt, ettei kukaan saa käydä tästä ilman lupatodistusta», vastasi Osmond. »Meidän täytyy odottaa.»

»Minä tahdon mennä ulos!» tiuskasi Rikhard, kärttyisenä vastuksesta, mihin hän niin tuiki vähän oli tottunut. »Mitä arvelet, Osmond? Tämä on minun linnani, eikä kellään ole oikeutta tulla tukkimaan minulta tietä. Kuuletteko, rutkaleet! Päästäkää minut menemään. Olen herttua!»

Vahtisoturit kumarsivat, mutta eivät virkkaneet sen enempeä: »Meille annetut käskyt ovat jyrkät ja varmat.»

»Tietäkää, että olen Normandian herttua ja mennä tahdon minne haluni pitää omassa linnassani!» kiljasi Rikhard syöksyen tulisesti ristiinpantujen aseiden kimppuun raivataksseen tien väkivallalla niiden läpi. Mutta toisen soturin tavattomat kämmenet tarttuivat häneen, pitäen häntä kiinni. »Hellitä minusta, katala!» kiljui hän, riehuen täyttä väkeään. »Osmond, Osmond, auta!»

Tuossa paikassa oli Osmond vapauttanut hänet ranskalaisen hyväilystä, mutta pani sitte kätensä hänen olalleen, sanoen: »Ei, prinssi kulta, teidän ei sovi kinata ja tapella mokomien kanssa.»

»Minä tahdon tapella», huusi poika, »min'en vain suvaitsekaan, jotta multa tie tukitaan omassa linnassani. Sanon kuninkaalle, kuinka nää hänen typerät hunsvottinsa minua kohtelevat. Panetan heidät vankeuteen. Herra Eerikki! Missä on herra Eerikki?»

Hän töytäsi portaille. Osmond kiiruhti hänen jälkeensä, peläten hänen syöksyvän johonkin uuteen vaaraan, tahikka äänekkäällä huudollaan kutsuvan sinne ranskalaisia, jotka sil-

loin helposti voisivat ottaa hänet vangiksi. Onneksi jo ensi portailla seiso i herra Eerikki, joka oli liian levoton tämän pelastuskokeen onnistumisesta, voidakseen pysyä loitolla. Rikhard, ollen liian suuttunut nähdäkseen eteensä, syöksähti suoraan häntä vastaan. Kun vanha vapaaherra tarttui häneen käsin, alkoi hän rajusti: »Herra Eerikki, herra Eerikki, nuo ranskalaiset ovat koko roistoja! Eivät laske minua liikkumaan . . .«

»Hiljaa, hiljaa, hyvä prinssi«, sanoi herra Eerikki, »olkaa hiljaa ja tulkaa tänne päin.«

Kuinka vähän Rikhard muiden käskyistä välittikään, totteli hän toki vanhan tavan vuoksi herra Eerikkiä, ja salli nyt vetää itseään nopeasti ja ääneti ylös portaita, Osmondin seuratessa aivan kintereillä. He nousivat toisia ja kolmansiak in portaita, jotka kiersivät ympyrässä yhä ahtaammiksi ja jyrkemmiksi. Tulivat niin viimein ylös tornin pieneen, pyöreään kammariin, jossa oli paksut muurit, pieni ovipahanen ja ikkunoina pienet aukot. Täällä näki hän ihmeikseen Astrida rouvan polvillaan, lukien rukousnauhaansa. Pari kolme palvelijatarta ja neljä tahi viisi normannilaista ritaria ja soturia oli siellä myöskin.

»Sinä et siis onnistunut, Osmond?« sanoi vapaaherra.

»Mutta mitä ihmettä tämä kaikki on? Kuinka rouva Astrida on tullut tänne ylös? Enkö mä saa mennä kuninkaan luo hankkimaan noille hävyttömille ranskalaisille rangaistuksensa?«

»Kuulkaas minua, prinssi Rikhard«, sanoi herra Eerikki. »Tämä kuningas liukkaine kielineen, jonka sanat lumosivat teidät niin eilisiltana, on kiittämätön petturi. Frankit ovat aina vihanneet ja pelänneet normanneja. Ja kun heissä ei ole miestä meitä voittamaan julkisodassa, ovat he nyt ryhtyneet viekkauteen ja petokseen. Ludvig on tullut tänne suoraan Flanderista, tuoden matkassaan tämän vankan joukon ranskalaisia sotureita. Tarkoituksena hänellä on karattuaan äkkiarvaamatta päällemme, vaatia teidät kruunun holhotiksi ja

viedä teidät sitte mukanaan johonkin vankilaan omassa maassaan.»

»Vaan ettehän te minua päästä», sanoi Rikhard.

»Ei tietenkään, jos minä elän», sanoi herra Eerikki. »Alberic on mennyt koettamaan saada sanaa Harcourtin kreiville, jotta hän kutsuisi kokoon vasallit, ja me seisomme tässä valmiina puolustamaan tätä huonetta viimeiseen hengenvetoon saakka. Mutta meitä on vähä, ranskalaisia paljo ja apu saattaa olla vielä matkojen päässä.»

»Olikos sun aikomuksesi viedä minut pois hänen käsi­stään, Osmond?»

»Oli, hyvä prinssi.»

»Ja jos min' en olisi ollut niin paha enkä olisi sanonut, kuka olin, olisin saattanut olla nyt turvassa! Oo herra Eerikki! herra Eerikki! Ettehän anna niiden laahustaa mi­nua ranskalaiseen vankilaansa?»

»Tule, lapseni», lausui rouva Astrida, ojentaen käsivar­rensa. »Herra Eerikki on tekevä kaikki mitä voi puolestasi, mutta me olemme Jumalan kädessä.»

Rikhard meni ja nojautui häntä vastaan. »Kunpa en olisi ollutkaan häjy!» sanoi hän surumielisenä hetkisen vai­tiolon perästä, katsellen rouvaa sitte kummissaan. »Mutta kuinka te tulitte näin ylös?»

»Pitkä matka tämä oli minun vanhoille jaloilleni», sa­noi rouva Astrida hymyillen, »mutta poikani auttoi minua. Hän luulee tämän olevan ainoan turvallisen paikan linnassa.»

»Turvallisimman», sanoi herra Eerikki, ja »sittenkään se ei paljoa merkitse.»

»Kuulkaa«, sanoi Osmond, »mitä kolinata ja melua ranskalaiset pitävät. Taitavat ruveta ihmettelemään, missä herttua on.»

»Portaille, Osmond», sanoi herra Eerikki. »Ne ovat siksi ahtaat, että yksi ainoa mies voipi pitää heitä loitolla kotvan aikaa. Sinä osaat heidän kieltänsäkin ja voit siis keskustella heidän kanssaan.»

»Ehkä he luulevat minun olevan poissa», kuiskasi Rikhard, »jos eivät pääse jälilleni, ja menevät matkaansa».

Hänen puhuessaan sijouttaisivat Osmond ja kaksi normannia sopivaan paikkaan ahtailla kieruportailla, missä tuskin oli yhdelle paraiksi sijaa.

Osmond oli alinna, toiset hänen yläpuolellaan, joten vihollisen olisi ollut ylen vaikea raivata tiensä heidän sivuitsensa.

Osmond saattoi selvästi kuulla ranskalaisten ääniä ja askeleita, kun he neuvottelivat keskenään ja etsivät herttuata. Lopulta kuulosti muuan haarniskoitu sotilas tulla kolisevan portaita myöten, kunnes viimeisessä käänteessä yhdytti äkkiä nuoren de Centevillen.

»Haa, normanni!» huudahti hän, ällistyksestä taakse päin ponnahtaen, »mitä te täällä teette?»

»Velvollisuuteni», vastasi Osmond yks'kantaan. »Olen tässä vartioidakseni näitä portaita», ja paljastettu miekkansa ilmaisi samaa tarkoitusta.

Ranskalainen vetäytyi takaisin. Kuiskien neuvoteltiin alempana ja pian sen perästä kuului taas portaille päin ääni: »normanni — rehellinen normanni —»

»Mitä teillä on sanottavaa», kysyi Osmond, kun samassa toisen frankin pää pilkisti näkyviin.

»Mitä tämä kaikki merkitsee, ystäväni», kysyi tämä. »Kuninkaamme tulee luoksenne kuin vieras kuuna päivänä ja te vastaanotitte hänet eilen kuin uskolliset vasallit ainakin. Minkä vuoksi olette siis nyt vetäytyneet pakosalle ja kätkeneet nuoren herttuanne? Se totta vie ei ennusta hyvää, että te tällä lailla koetatte pitää häntä piilossa. Sen vuoksi vaatii kuningas hänet heti nähdäkseen.»

»Herra ranskalainen», vastasi Osmond, »kuninkaamme vaatii herttuata holhotikseen. Mutta millä oikeudella, siitä ei isälläni ole tietoa. Mutta kun Normandian valtiosäädyt ovat antaneet hänelle toimeksi pojan hoitamisen, katsoo hän olevansa velvollinen pitämään hänet huostassaan siksi, kunnes muita määräyksiä niiltä saapuu.»

»Se tietää sitä, hävytön normanni, että te aijotte salvata pojan jonnekin ja pitää hänet omissa kapinoitsijankäsissänne. Tekisitte parhaiten antaessanne perään — se olisi viisainta sekä teille että hänelle. Lapsi on kuninkaan holhotti eikä häntä jätetä pohjolais-merirosvojen kasvatettavaksi röyhkeäksi ja kapinoitsijaksi.»

Tällä hetkellä kajahti ulkoa sotahuuto, niin voimakas, että se voitti äänellään tornin portailla puhujat, kirkuna, joka oli Osmondille mieluinen ja jota tuhannet äänet toistelivat.

»Haro! Haro! pikku herttuamme!»

Tämä oli hyvin tunnettu normannilaisten sotahuuto. Niin oikeudenpitävä, niin valmis rankaisemaan kaikkia lakivastaisia uhkatöitä oli vanha Rolf herttua ollut, jotta vetoaminen hänen paljaasen nimeensä oli kuin laki vääryyttä vastaan. Heti kun joku vääryys oli tapahtunut, huusivat normannit: »Ha Rolf!» eli lyhennettynä: »Haro!» Ja nyt tiesi Osmond, että se kansa, jonka mieltymyksen Rolfin oikeudentunto oli voittanut, oli kokoutunut suojelemaan hänen avutonta pojanpoikaansa. Vähälukuinen linnan väki tornikammarissa kuuli myöskin huudon, ja tämä tuotti sille toivoa ja iloa. Rikhard luuli olevansa jo hädästä kaukana, juoksi pois Astrida rouvan kainalosta ja karkeloi ympäri huonetta ihastuksissaan. Hän ikävöitsi vain nähdä uskollisia normannejaan, joiden äänten hän kuuli ulkona kaikuvan, heidän huudellessaan pikku herttuataan ja uhkaillessaan frankkeja. Ikkunat olivat kuitenkin niin ylhäällä, ettei niistä näkynyt muuta kuin taivas. Vanha vapaaherra de Centeville oli miltei yhtä malttamaton kuin Rikhard saamaan tietää, mitä sotavoimia oli saapunut ja mihin toimenpiteihin siellä aijottiin ryhtyä. Hän avasi oven ja huusi pojalleen, voiko tämä sanoa, mitä ulkona tapahtui. Mutta Osmond tiesi yhtä vähän, sillä hän ei erottanut muuta kuin mustat, tomuiset portaat edessään. Sitä paitsi ulkona yhä äänekkäämmäksi ja uhkaavammaksi käyvä meteli sotki ranskalaisten jokaisen äänen, joka muutoin olisi ylettynyt hänen kuuluvilleen linnasta. Vihdoin huusi kuitenkin Osmond isälleen norjaksi:

»Tänne on tullut frankkilainen vapaaherra, joka tällä kertaa ylen nöyrästi pyytää herttuata tulemaan kuninkaan pakeille.»

»Sano hänelle», vastasi herra Eerikki, »ettei poika ilman normannilaisen neuvoston suostumusta lähde minun käsihini.»

»Hän sanoo», huusi Osmond tuokion perästä uudelleen, »että te saatte itse seurata mukana ja vartioida häntä niin monen miehen kanssa kuin tahdotte. Hän vakuuttaa ritarismissaanallaan, ettei kuninkaalla ole mitään pahaa mielessä. Hän tahtoo vain näyttää poikaa ulkona oleville Rouenin asukkaille, jotka huutavat häntä, uhaten hajottaa koko tornin, jolleivät saa nähdä pikku herttuataan. Vaadinko häneltä panttivankia?»

»Vastaa hänelle», lausui vapaaherra vastaan, »ettei herttua tästä huoneesta poistu ennen kuin meille taataan hänen turvallisuutensa. Eilisiltana istui kuninkaan vierimäisenä pöydässä muuan liehakoiva, liukaskielinen kreivi, tulokoon hän tänne, — siinä tapauksessa uskallan kukaties päästää herttuan heidän joukkoonsa.»

Osmond antoi halutun vastauksen, joka vietiin kuninkaalle. Sill'aikaa kiihtyi melu ulkona kiihtymistään, raivosi jo myrskynä, torvet törähtelivät ja »*Dieu aide!*» huudot kajahtelivat yhdessä normannien sotahuudon ja »*Harcourtin Pyhä Maria!*» huudon kanssa.

»Kuulkaa! kuulkaa!» huudahti herra Eerikki syvästi hengähtäen, ikäänkuin puolet hänen levottomuudestaan olisi haihtunut. »Poika on toimittanut asiansa ripeästi. Bernard on myöskin saapunut! Nyt kun hän on luonamme, on vaara torjuttu.»

»Tässä tulee kreivi», sanoi Osmond, avattuaan oven. Sisään astui paksu, kookas mies, joka läähätti surkeasti nousemaan ylös jyrkkiä, rappeutuneita portaita, eikä näyttänyt aivan tyytyväiseltäkään joutuessaan mokomaan asemaan. Vapaaherra de Centeville piti kreivin kiireellistä tuloa hyvän merkinä. Hän arvasi että Ludvig oli levoton arveluttavan asemansa vuoksi. Malttamatta kuunnella, mitä tällä pantti-

vangilla olisi ollut sanottavaa, viittasi hän kirstua, jolla hän itse oli istunut, käskien yhden sotilaan asettumaan kummallekin puolen kreiviä. Sitte sanoi hän Astrida rouvalle: »Nyt, äiti, tiedätte, mitä teidän on tehtävä, jos lapselle sattuu jokin pahaa. Tulkaa, prinssi Rikhard!»

Rikhard lähestyi ovea. Herra Eerikki otti häntä kädestä, Osmond pysytteli he hänen kintereillään, ja kaikkien niiden soturien seuraamana, joita ei tarvittu Astrida rouvan ja hänen panttivankinsa vartioimiseen, laskeutui Rikhard portaita alas. Hän ei ollut ollenkaan pahoillaan, että sai lähteä sieltä pois, sillä hän oli väsynyt istumaan ahtaassa, sulettussa tornihuoneessa, josta ei voinut nähdä tämän taivaallista. Ei Rikhard tuntenut pelkäävänsäkään, niin kauan kuin hänen kansansa huudot kaikuivat hänen korviinsa.

Hänet vietiin tuohon suureen neuvottelukammariin, joka oli linnan salin päällä. Siellä astua vippasi kuningas edes takaisin kalpeampana entistään. Tämä ei ollutkaan ihme, sillä meteli ulkona kävi yhä hirvittävämmäksi ja kivi toisensa perään sinkahutettiin syvällä muurissa olevaan ikkunaan.

Melkein samassa silmänräpäyksessä kuin Rikhard astui sisään toisesta ovesta, tuli kreivi Bernard toisesta. Hälinä ulkona taukosi myöskin.

»Mitä tämä merkitsee, herrat?» huudahti kuningas. »Minä tulen tänne kaiken hyvän tarkoituksessa, lämpimän ystävyyteni muiston elähyttämänä herttua Wilhelmiä kohtaan, ottaakseni hänen poikansa hoitaakseni ja neuvotellakseni kansanne keinosta, miten hänen kuolemansa kostettaisiin, — ja tämä on teidän tervehdyksenne! Kätkette lapsen ja yllytätte Rouenin roskaväen kimppuuni. Näinkö te vastaanotatte kuningastanne!»

»Herra kuningas», vastasi Bernard, »mitkä aikeyenne lienevätkään, en niitä tunne. Kaikki tietoni supistuu siihen, että Rouenin porvarit ovat kovasti vihastuneet teihin, jopa siihen määrään, että yrittivät miltei repiä minut kappaleiksi, kun olin poissa tästä tilaisuudesta. Sanovat teidän pitävän

lasta vankina hänen omassa linnassaan ja tahtovat saada hänet haltuunsa, vaikkapa linnakin tulisi revittäväksi maahan perustuksiaan myöten.«

»Te olette rehellinen mies, uskollinen alamainen — te käsitätte hyvät tarkoitukseni«, sanoi Ludvig vapisten, sillä norjalaiset olivat kauhean pelättyjä. »Te ette tahtoisi ottaa päällenne häpeää, jos kaupunkinne ja kansanne nousisi kapinaan. Neuvokaa minulle — tahdon tehdä kaikki mitä käskette — kuinka minun on lepytettävä heidät?«

»Ottakaa poika, viekää hänet ikkunan luo ja vannokaa, ett'ette aijo tehdä hänelle mitään pahaakaan ettekä ottaa häntä meiltä pois«, sanoi Bernard. »Vannokaa tämä kuningaskunnianne kautta.«

»Kuninkaana — kristittynä voin sen vannoa«, sanoi Ludvig. »Tule tänne, poikaseni! Minkä vuoksi karttelet minua? Mitä olen tehnyt sinulle, jotta sinun tarvitsisi pelätä minua? Olet kuullut häyjen kielten parhaavan minua, lapseni. Tule luokseni!«

Harcourtin kreivin viitattua talutti herra Eerikki Rikhardin esiin ja pani tämän käden kuninkaan käteen. Ludvig vei Rikhardin ikkunan luo, nosti hänet ikkunan pielelle ja seisoi siinä käsivarsi hänen ympärillään. »Eläköön Rikhard, pikku herttuamme!« kajahti silloin uudelleen. Herra Eerikki poikineen katseli tällä välin kummissaan ukko Harcourtia, joka pudisteli päätään ja mutisi omalla kielellään: »Tahdon tehdä kaikki mitä voin. Mutta voimamme ovat vähäiset ja kuningas on voiton puolella. Sotaa on meidän vielä toistaiseksi vältettävä.«

»Kuulkaa! Hän aikoo puhua«, huomautti Osmond.

»Hyvät herrat! Kelpo porvarit!« alkoi kuningas, kun huuto oli hieman hiljennyt. »Minua ilahduttaa nähdä, minkälaista rakkautta osoitate nuorelle herttuallenne! Toivon, että kaikki alamaiseni olisivat minulle yhtä uskollisia. Mutta miksikä pelkätte minua, aivan kuin olisin tullut vahingoittamaan häntä? Minua, joka olen tullut tänne ainoastaan neuvotellakseni kanssanne, mitenkä meidän

on kostettava hänen isänsä kuolema, — isänsä, joka auttoi minut tänne takaisin Englannista ollessani maanpaossa, ilman ystäviä ja isänmaata. Ettekö tiedä, mitenkä suuri tuo kiittolisuuden velka on, jossa olen herttua Wilhelmille? Hän se teki minusta kuninkaan — hän hankki minulle Germanian kuninkaan ystävyuden, hän kantoi poikani kastettavaksi; — häntä minun on kiittäminen koko vallastani ja asemastani. Ainoa haluni on siis saada hyvittää hänen poikaansa tästä, kosk'en valitettavasti voi palkita hänelle itselleen: herttua Wilhelm lepää verisessä haudassaan! Minun asiani on kutsua hänen murhamiehensä tilille ja rakastaa ja hellii hänen poikaansa yhtä paljon kuin omia poikiani!»

Näin sanoen syleili Ludvig hellästi poikasta, ja kansa ulkona yltyi huutamaan: »eläköön Ludvig kuningas! eläköön Rikhard!»

»Te kai ette päästä lasta käsistämme?» sanoi herra Eerikki tällä välin Harcourtille.

»En ilman riittävästä takausta hänen turvallisuudestaan. Mutta sotaan emme ole vielä varustautuneet ja välttääksemme sitä on ainoa keino antaa hänen mennä mukana.»

Eerikki murahti, puistellen päätään; mutta Harcourtin kreivin mielipiteellä oli häneen siksi suuri merkitys, ettei tullut kysymyksenäkään panna sitä vastaan.

»Tuokaa tänne kaikki, mitä pidätte pyhiinä«, sanoi kuningas, »ja minä olen vannova niiden kautta juhlallisen valan ollakseni herttuanne uskollisin ystävä.»

Hetken viivyke syntyi, jolloin normannilais-jalosukuisilla oli aikaa jatkaa tuumailujaan. Rikhard katseli heitä tarkasti, levottomana siitä, mitenkä tässä kävisi. Hartaasti halusi hän myöskin kysäistä Albericia.

Äkkiä näki hän joukon tuomiokirkon pappeja tulevan sisään juhlakulkueessa. He toivat mukanaan Uuden Testamentin, saman, jolla Rikhard oli tehnyt kruunausvalansa, ynnä muita kirkon pyhiä kalleuksia, säilytettyinä kultaisessa lippaassa. Pappien perästä tuli muutamia normannilaisia ritareja ja jalosukuisia sekä useita Rouenin arvokkaimpia

porvareja. Suureksi mielihyväkseen huomasi Rikhard heidän joukossaan Alberic de Montémarinkin. Molemmat pojat tirkistelivät toisiaan innokkain, ikävöivin silmäyksin, valmistuksia tehtäessä kuninkaan valaa varten.

Kivipöytä siirrettiin huoneen keskeltä sellaiseen paikkaan, että se näytti jonkunlaiselta tuomiokirkon alttarilta. Harcourtin kreivi asettausi sen eteen, tarttui kuninkaan käteen ja kysyi lupaisiko hän olla Rikhardin, Normandian herttuan, ystävä, suojelija ja hyvä valtaherra, suojella häntä kaikilta vihollisilta sekä edistää aina hänen menestymistään. Ludvig vannoi käsi Testamentilla tekevänsä niin.

»Amen«, sanoi Bernard Tanskalainen juhlallisesti. »Ja niin kuin sinä pidät valasi isätöntä poikaa kohtaan, samalla mitalla maksakoon Herra itsellesikin!«

Sitte seurasi edellisenä iltana kesken jäänyt toimitus: Rikhard teki uskollisuuden ja kuuliaisuuden valan kuninkaalle, ja tämä puolestaan otti hänet vasallikseen molempien Normandian ja Bretagnen herttuakuntain hallitsijana. »Ja«, lisäsi kuningas, nostaen pojan käsivarrelleen ja suudellen häntä, »rakkaampaa vasallia ei minulla ole koko valtakunnassani kuin tämä armas lapsi, murhatun ystäväni ja hyvän tekijäni poika — yhtä kallis minulle kuin omat lapseni ja puolisoni, minkä heti toivon saavani osoittaa.« Rikhard ei paljoakaan välittänyt hänen hyväilyistään. Mutta hän oli vakuutettu, ettei kuninkaalla tosiaankaan ollut mielessä mitään pahaa häntä vastaan. Siksipä häntä kummastuttikin kaikki Centevillein epäilemiset.

»Nyt, urhoolliset normannit«, sanoi kuningas, »varustautukaa pian hyökkäämään tuon kavaltaijan Flanderin Arnulfin kimppuun. Holhottini asia on minunkin asiani. Kohta soipi sotatorvi, koko valtakunnan sotajoukko kutsutaan aseihin. Ja Arnulf on, nähdessään poroksi poltetut kaupunkinsa ja vasalliansa veren, oppiva katkerasti katumaan päivää, jona hän laski jalkansa Pecquigny saarelle! Kuinka monta normannia voitte asettaa katselmukseen, herra kreivi?«

»Enpä osaa oikein sanoa -- ehkä muutamia satoja peitsiä«, vastasi vanha tanskalainen varovasti. »Riippuu niiden sotilasten luvusta, jotka ovat ottaneet pestin italialais-sotaan saraceenejä vastaan. Siihen saatte kuitenkin kaikissa tapauksissa luottaa, herra kuningas, että jok'ikinen mies Normandiassa ja Bretagnessa, joka kykenee miekkaa paljastamaan ja jouta jännittämään, on valmis käymään taisteluun Wilhelm herttuan murhaa kostamaan. Niin, onpa autuaan vainajan muisto käynyt ylen kalliiksi kaukaiselle kotiseudullemmekin Pohjolassa. Meidän tarvitsee vain lähettää sana kuningas Harald Sinihampaalle, ja kohta majailee Seinevirralla laivasto, täynnä urhoollisia tanskalaisia, jotka panevat Flanderin jopa koko Ranskankin vapisemaan. Me pohjan miehet emme niinkään hevin unhoita vanhaa ystävyyttä ja kiitollisuutta, herra kuningas.«

»Kyllä, kyllä, minä tunnen jo vanhastaan tuon pohjoismaalaisen uskollisuuden«, vastasi Ludvig levottomasti, »mutta emme taida tarvita moisia hurjia liittolaisia kuin te ehdotatte. Parisin kreiviltä ja Senliin Hubertilta on luullakseni myöskin apua toivottavissa!«

»Uskollisempaa ystävää Normandialla ei ole kuin viisas ja urhokas vanha Hugo Valkonen!« sanoi Bernard. »Mitä taas Senliisen tulee, on hän pojan eno ja siis kahdestakin syystä liittolaisemme.«

»Minua ilahduttaa nähdä luottamustanne«, vastasi Ludvig. »Olen antava teille kohta itsestäni lähempiä tietoja. Kotiin on minun kuitenkin palattava kootakseni sotavoimani ja mahtavimmat vasallini. Ja luvallanne, urhoolliset normannit, tahdon ottaa rakkaan, nuoren holhottini mukaani. Hänen läsnäolonsa puhuu paremmin hänen asiansa puolesta kuin pontevimmatkaan sanat. Sitä paitsi saapi hän kasvaa molempien poikieni kanssa rakkaudessa ja ystävyudessa ja oppia yhdessä heidän kanssaan kaikkia hyviä tietoja ja harjoitella ritarillisia urheiluja. Hänen ei tarvitse koskaan tuntea itseään isättömäksi ja äidittömäksi, niin kauan kuin hän on kuningatar Gerbergen ja minun hellässä huolenpidossa.«

»Tahdotteko olla hyvä ja antaa pojan tulla tänne luokseni, herra kuningas«, vastasi Harcourt suorasukaisesti. »Minun täytyy puhua muuan sana hänen kanssaan, ennenkun saatan tähän vastata.«

»Mene sitte, Rikhard«, sanoi Ludvig, »mene uskollisen vasallisi luo — olet onnellinen kun sinulla on semmoinen ystävä. Toivon, että käsität hänen ystävyytensä arvon.«

»Kuulkaa, hyvä prinssi«, sanoi kreivi äidinkielellään, kun Rikhard oli jättänyt kuninkaan ja tullut hänen luokseen, »mitä tuumitte itse tästä ehdotuksesta?«

»Kuningas on ylen hyvä«, sanoi Rikhard. »Olen varma, että hän tarkoittaa hyvää, mutta en tahdo lähteä Rouenista enkä Astrida rouvan luota.«

»Kuulkaa, hyvä prinssi«, sanoi tanskalainen kumartuessaan alemmaksi ja puhuessaan matalalla äänellä. »Kuningas on päättänyt ottaa teidät kanssansa. Hän on tuonut mukanaan urhoollisimmat frankkinsa ja tullut tänne niin odottamatta, että joskin minä onnistuisin pelastamaan teidät hänen käsis-tään, se ei kuitenkaan kävisi päinsä ilman veristä tappelua. Tässä te voisitte ehkä vahingoittua; he valloittaisivat meiltä linnan ja kaupungin ja polttaisivat ne. Mutta muutamissa viikoissa ja kuukausissa olemme ehtineet koota koko voimamme, joten Normandian ei tarvitse säikähtää vihollista. Tämä väliaika täytyy teidän oleskella hänen luonaan.«

»Täytyykö minun — ja ihanko yksin?«

»Ei, ei yksin, ei ilman luotettavimpaa suojelijaa, minkä voimme löytää. Eerikki ystävä, mitä sinä sanot?« ja hän laski kätensä vanhan vapaaherran olalle. »En tiedä kumminkaan, oletko sinä sopivin. Uskollinen sinä kyllä olet kuni pohjan tunturi, mutta tahtoisinpa tietää, onko pääsi kyl-liksi ovela oivaltamaan kaikkia ranskalaisten juonia ja vehkeitä, niin tarkkanäköiseksi kuin viime yönä osoitautuitkin.«

»Osmondhan se oli, enkä minä«, sanoi herra Eerikki. »Hän tuntee heidän heveltävän kielensä paremmin kuin minä. Hänet olisi paras lähettää poika paran kanssa, jos kerran niiksi tulee.«

»Miettikäähän«, sanoi kreivi matalalla äänellä. »Osmond on ainoa teidän oivan, vanhan sukunne jälkeläinen, vanhuutenne toivo — jos pelissä on vilppiä, tietysti pojan suojelija on ensimmäinen, jota se tulee kohtaamaan.«

»Kun te kerran katsotte hyväksi panna koko Norman dian ainoan toivon vaaranalaiseksi, en minä ole mies, joka poikani estäisin menemästä sinne, missä hän voipi olla ruhtinaalleen avuksi«, lausui vanha Eerikki surullisesti. »Poloinen pikku herttua on kyllä tunteva itsensä yksinäiseksi ja hylätyksi tuolla vieraalla maalla, ja kovan kovaa, sydämettä olisi, jollei hänellä sivullaan olisi edes uskollista toveria ja ystävää.«

»Olkoon sitte niin!« sanoi Bernard. »Niin nuori kuin Osmond onkin, uskon kuitenkin kernaammin lapsen hänen huostaansa kuin jonkun toisen, sillä hän on terävä-ajatuk sinen ja ripeä toimissaan.«

»Niin, siinähan me olemme juuri koreasti joutuneetkin pahempaan kuin pulaan«, mutisi vanha Centeville, »kun meidän silloin, kuin velvollisuutemme on pitää silmällä poikaa, täytyy lähettää hänet paikkaan, johon ette ole liian kehakka laskemaan minunkaan poikaani.«

Bernard ei kuunnellut kuitenkaan kauempaa häntä, vaan pyörähti nyt kuninkaasen päin, vaatien häntä vannomaan uuden valan, jotta Rikhardilla olisi yhtä turvallinen ja vapaa olo hänen hovissaan kuin Rouenissa, eikä minkäänmoisen tekosyy n nojalla saisi erottaa nuorta herttuata aseenkantajansa, Centevillen perillisen Osmond Fitz Eerikin välittömästä hoidosta.

Kun nämä toimitukset oli suoritettu, halusi kuningas kiireimmän kautta päästä matkalle, jota varten ryhdyttiin kaikkiin tarpeellisiin valmistuksiin. Bernard kutsui Osmondin syrjään antaakseen hänelle täydelliset määräykset, kuinka hänen tulisi käyttäytyä ja tarpeen tullen antaa tietoja Normandiaan. Rikhard sanoi nyt hyvästit Astrida rouvalle, joka oli laskeutunut alas tornikammarista, tuoden mukanaan pant-

tivankina olleen kreivin. Hän itki kovasti pikku herttuaan ja rukoili Jumalaa antamaan hänen palata onnellisesti Normandiaan, vaikkakaan hän itse ei saisi sitä eläissään nähdä. Hän varoitti poikaa unhoittamasta niitä hyviä ja hurskaita opetuksia, joita hänelle kasvaessa oli annettu, käski hänen hillitsemään luontoaan ja ennen kaikkea lukemaan joka päivä rukouksensa. Mitä hänen pojanpoikaansa Osmondiin tuli, näytti hän Rikhardin vuoksi melkein kokonaan unohtaneen hänen huolehtimisensa. Tähdellisintä, mitä hän pani Osmondin sydämmelle, hänen jäähyväisiä heittäessään, olivat määräykset ja varoitukset lapsen hoidosta. Hän kuvaili myöskin Osmondille, kuinka tämä nyt hänen osakseen tuleva suuri kunnia olisi hänen nimensä ikiajoiksi tekevä kunnioitetuksi ja kuuluisaksi, jos hänessä vain olisi miestä suorittamaan luottamustoimensa, tehtävän, joka oli kallisarvoisinta, mitä normanni milloinkaan oli vastaanottanut.

»Parhaani mukaan, täti, lupaan sen tehdä«, sanoi Osmond. »En koskaan ole pettävä ruhtinastani, vaikkapa hänen tähtensä tuhonikin tulkoon!«

»Alberic«, sanoi Rikhard, »oletko iloinen päästessäsi kotiisi Montémariin?«

»Olen kyllä, hyvä prinssi«, vastasi Alberic ujostelematta, »yhtä iloissani kuin tekin tulette olemaan nähdessänne jälleen Rouenin.«

»Ja kun se päivä valkenee, lähetän heti sinua noutamaan, Alberic. Sillä min'en tule kuuna päivänä pitämään Lothar ja Carloman prinseistä puoltakaan sitä vertaa kuin sinusta.«

»Herrani kuningas odottaa herttuata«, keskeytti eräs ranskalainen astuen esiin.

»Hyvästi sitte, rouva Astrida. Elkää itkekö, minä tulen kohta takaisin! Hyvästi, Alberic, vie se juovikas haukka mukanasii Montémariin ja pidä se muistona minulta. Hyvästi, herra Eerikki — hyvästi, kreivi Bernard! Kun normannit tulevat Arnulfia kukistamaan, saan kai silloin

nähdä teidän johtavan joukkojamme. Voi armas, rakas Ast-
rida rouva, hyvästi, kerta vielä hyvästi!«

»Hyvästi, oma lemmittyäni! Taivaan siunaus seurat-
koon sinua ja saattakoon sinut onnellisesti kotiin jälleen!
Hyvästi, Osmond! Taivas suojelkoon sinua ja antakoon si-
nulle voimaa olemaan hänen kilpensä ja suojeluksensa!«

Kuudes luku.

Pois tuosta korkeasta, ahtaasta Rolfin torniin johtavasta porttikäytävästä ynnä kaikkien ystävällisten, surumielisten kasvojen luota, pois Rouenin pienistä taloista puoteineen, jotka näyttivät markkinakojuilta, ja luota reippaiden porvarien, jotka äänekkäästi huutelivat: »eläköön herttua Rikhard! eläköön kuningas Ludvig! kuolema flaameille!» — pois leveän Seinen seuduilta — pois kodista ja ystävien luota ratsasti Normandian nuori herttua Ranskan kuninkaan ratsun rinnalla.

Kuningas osoitti hänelle erikoista huomiotaan, ajoi hänen sivullaan, puheli hänen kanssaan, ihaili kaunista karjaa, joka huoletonna käyskeli viheriällä, rehevällä tasangolla. Nähdessään peltojen hyötyisän, tummanruskean maaperän, linnojen tornit, jotka kohousivat metsäin takaa, luostarit, joita ympäröi varakkaat tilukset, nuo monet kylät maalaiskirkkojen ympärillä ja väestön paljouden, joka tulvasi katsomaan retkyettä ja toistelemaan eläköönhuutoja kuninkaalle sekä toivomaan siunausta pikku herttualle, — silloin sanoi hän Rikhardille kerran toisensa perästä, että hänen herttuakuntansa oli paras ja varakkain niinhävin Ranskassa kuin Saksassakin.

Kun heidän oli mentävä Epte joen yli, tahtoi kuningas Rikhardin omaan veneesensä. Näin istuen Ludvigin vieressä ja haastellen innokkaasti haukoista ja koirista, siirtyi pikku herttua oman herttuakuntansa rajan yli.

Joen toisella puolella oleva seutu ei ollut Normandian kaltaista. Ensiksi tulivat he suureen metsään, jossa ei näytänyt olevan tietä ei polkua. Kuningas määräsi oppaaksi muutaman soutajista, jonka molemmilla puolilla kävi kaksi soturia, pakottaen oppaan astumaan etunenässä. Toiset karisivat ja raivasivat miekoillaan ja sotakirveillään piikkisen viidakon ja pensaikon tukkimaa tietä. Pitkin matkaa tähysteltiin tarkasti, jottei rosvot äkkiarvaamatta yllättäisi. Siltä varalta pidettiin aseet valmiina ensi tiukassa käytettäväiksi. Kun näin oli päästy metsän läpi, kohousi linna kulkijain nähtäviin. Vaikka ei vielä ollut myöhäkään, päättivät he kuitenkin yöpyä siihen, senkin vuoksi kun pikkusen matkan päässä oli rimpä, jonka yli ei ollut hyvä lähteä iltahämärissä kulkemaan.

Linnan herra otti kuninkaan vastaan suurella kunnioituksella, vaan Normandian herttualle ei hän osoittanut erikoisempaa huomaavaisuutta, ja Rikhard huomasi ettei kuninkaan vierussijaa pöydässä annettu hänelle. Hän sävähti tulipunaiseksi ja katsoi ensin kuninkaasen, sitte Osmondiin. Mutta viimeainittu nosti varoittaen sormeaan. Rikhard muisti, kuinka äkkipikaisuus vastikään oli saanut hänessä vallan ja mitä tästä oli seurannut. Sen vuoksi päätti hän nyt koettaa hillitä itseänsä. Tämän lisäksi pistäytyi samassa sisään vapaaherran tytär, vieno ja miellyttävä, noin viidentahi kuudentoista vaiheilla oleva tyttönen. Tämä alkoi pakista hänen kanssaan ja onnistui niin hyvin kiinnityttämään Rikhardin huomion, että tämä kokonaan unhotti arvonsa loukkaamisen.

Kun he taas jatkoivat matkaa, liittyi vapaaherra muutamain käskyläistensä kanssa matkueesen näyttääkseen ainoata luotettavaa tietä rämeikön yli. Tie oli hyvin niljakka, petollinen ja pahakulkuinen, niin että hevosten jalat uppou-

tuivat syvään vesilätäköissä. Kuningas ja linnan herra ratsastivat rinnakkain ja muut jalosukuiset ranskalaiset heidän ympärillään. Rikhard jätettiin jälkijoukkoon. Vaikka ranskalaiset soturit varoivat tarkasti päästämästä häntä näkösaltään, ei kumminkaan kukaan tarjonnut hänelle pienintäkään apua. Mutta Osmond jätti oman hevosensa Sybaldille, eräälle häntä seuraavalle normannilaiselle sotamiehelle, ja talutti Rikhardin hevosta ohjaksista koko matkan tuota hetteistä polkua pitkin. Tehtävä varmaankaan ei ollut helppo Osmondille, jolla oli päällään raskas rautapaitansa, jota paitsi teräväkärkiset, rautahelaiset saappaat vajosivat joka askeleella syvälle liejuun. Hän ei puhunut juuri mitään, mutta näytti tarkoin panevan merkille jokaisen salavan kannon ja kiven, joka saattoi olla tienviittana.

Suon toiselta rannalta alkoivat laajat, kolkot kanervikkokaat, ilman pienintäkään elon tahi ihmisasutuksen merkkiä. Täällä jätti linnan herra hyvästit kuninkaalle ja pani matkaajille seuraksi ainoastaan kolme asesotamiestä näyttämään tietä luostariin, jonka piti olla seuraavana lepopaikkana. Hän lähetti kolme, koska yhden, vaikka aseellisenkin, ei ollut viisasta ratsastaa yksinään. Oli nimittäin pelättävä erään toisen vapaaherran hyökkäyksiä, joka vainosi verisesti edellistä ja jonka ympäri samoilevat rosvojoukot tekivät koko rajaseudun matkustajalle peräti vaaralliseksi.

Rikhard saattoi syystä kyllä huomauttaa, ettei hän pitänyt tästä maakunnasta puoltakaan sitä vertaa kuin Normandiasta, arvelipa että kansan täällä olisi pitänyt kuulua Astrida rouvan kertomukseen kultaisista rannerenkaista, jotka vuosikauden hänen isoisänsä aikoina olivat riippuneet puunköksassa metsässä.

Pitkin matkaa oli seutu likipitäen saman näköistä: kolkot kankaat, suot ja metsät vaihtelivat. Linnat töröttivät korkeilla kunnaila, mistä ne uhkaillen katselivat ympäristöönsä; alangossa olivat yhteenahdetut kylät. Mutta asukkaat olivat joko puittaneet pakoon karjoineen päivineen nähdessään aseellisen joukon, tahi! jos olivat jääneet aloilleen,

näki vain laihoja, kurjia olentoja, joiden jäsenet kantoivat nälän merkkiä ja kasvot taudin leimaa ja olipa muutamilla rautapantakin kaulassa.

Jos poikkeukseksi näki paremmin voivan seudun viljavainioineen ja viinitarhoineen kukkuloiden rinteillä, lihavine karjoineen ja terveine, tyytyväisine maalaisineen, silloin saattoi olla varma, että sai nähdä rivin pitkiä, mataloita, risti-päätyisiä kivirakennuksia. Näiden keskellä oli aina lyhyt nelikulmainen kirkontorni ja kyläjästä ympäröi käppyräiset, ijänikuiset omenapuut tahi vehmaat vihannestarhat, jotka ulottuivat aina alas niityille. Jos kuningas — jostain linnasta otettujen soturien tahi vapisevan orjan asemesta, jota pakotettiin palvelusta tekemään ja jota lyötiin, uhattiin ja pidettiin silmällä, ettei saanut vilpistellä — pyysi semmoisesta luostarista opasta, niin otti tavallisesti joku luostari-velistä sauvansa taikka nousi aasin selkään. Sitte opasti hän heitä rauhallisena ja kotimatkastaan huoletonna, sillä hän tiesi köyhyytensä ja pyhän pukunsa suojelevan häntä seudun vallattomimmankin rosvon päällekkarkauksilta.

Tällä tavoin matkasivat he kunnes pääsivät kuninkaalliseen Laon-linnaan. Tornissa liehuva liljoitettu lippu ilmoitti Ranskan kuningattaren ja hänen molempain poikainsa läsnäoloa. Kuningas ritareineen ratsasti ensiksi pihaan, ja ennenkun Rikhard ennätti seurata häntä tuossa ahtaassa holvikkaassa porttikäytävässä, oli hän jo hypännyt alas ratsailta, pistäytynyt linnaan ja kadonnut näkyvistä. Osmond piti herttuan jalustinta ja seurasi häntä suureen linnan saliin viepiä portaita. Sali oli väkeä täynnä, vaan kukaan ei antanut tilaa Rikhardille, joka pysytteli aseenkantajansa kädessä kiinni ja kysyväisenä hämillään katseli häneen.

»Herra hovimestari«, sanoi Osmond, huomattessaan nyt muhkean, hartevan, vanhan miehen, jolla oli harmaat hapsset ja kaulassa kultaiset vitjat. »Tämä on Normandian herttua — pyydän teitä saattamaan hänet kuninkaan luo.«

Sen enempää ei Rikhardilla ollutkaan syytä valittaa laiminlyömisistä, sillä hovimestari teki samassa silmänräpäyk-

sessä hänelle syvän kumarruksen ja huutaen: »tilaa, tilaa korkeasukuiselle ja mahtavalle ruhtinaalle, hänen ylhäisyydelleen Normandian herttualle!« vei hänet salin korotettuun osaan. Täällä seisoivat kuningas ja kuningatar keskenään puhellen. Kuningatar käännähti päin, kun Rikhard ilmoitettiin tulevaksi, niin että tämä saattoi nähdä hänen kasvonsa. Mutta ne olivat keltaisen kalvakat ja tuikean näköiset, jonka vuoksi ne eivät Rikhardia miellyttäneet, vaan saivat hänen pysähtymään epäröivänä vastenmielisyyden ilme kasvoillaan. Mutta Osmond nykäisi häntä varoittaen hartioista muistuttaakseen, että hänen pitäisi astua esiin, notkistaa toinen polvensa ja suudella kuningattaren kättä.

»Tuossa hän nyt on«, sanoi kuningas.

»Sittepä hän on ainakin turvassa«, sanoi kuningatar. »Mutta mitä varten tuo pohjolaissätiläinen riippuu ihan hänen kantapäillään?«

Ludvig suhahti jotain matalalla äänellä, ja tällä välin koki Osmond kuiskuttaen saada nuoren herttuansa käymään esille tervehtimään kuningatarta, kuten tapana oli.

»Min'en tahdo, sanon mä sulle«, virkkoi Rikhard. »Näyttää niin häjyltä, enkä minä pidä hänestä.«

Onneksi puhui hän omaa kieltään; mutta hänen silmäyksensä ja äänensä ilmaisivat kyllin riittävästi, mitä hän sanoi. Kuningatar Gerbergen kasvoille kuvastui tämän vuoksi vieläkin tympäsevämpi ilme.

»Oikea pohjoismainen karhunpenikka«, sanoi kuningas, »yhtä villi ja hankalasti pideltävä kuin kaikki toisetkin. Käy tervehtimään niinkuin pitää — oletko unohtanut, missä olet?« lisäsi hän ankarasti.

Rikhard kumarsi, osaksi siitä syystä kun Osmond painoi häntä hartioista. Mutta hän ajatteli vanhaa Rolfia ja Kaarlo Yksinkertaista ja päätti ylväässä sydämissään, ettei koskaan suutelisi tuon tylyn ja vastenmielisen kuningattaren kättä. Se oli ylpeydestä ja uhmakkuudesta syntynyt päätös, josta hän sai sittemmin kärsiä. Sen enempää ei kuitenkaan tällä kertaa tapahtunut, sillä kuningatar huomasi hänen kas-

vatuksessaan ainoastaan sivistymättömän pohjoismaalaisen raakuutta. Hän ylenkatsoi Rikhardia eikä välittänyt hänen kohteliaisuuden osoituksestaan sen vertaa, että olisi sitä vaahtanut. Hän paneusi istumaan, kuningas samoin. Sitte jatkoivat he keskusteluaan, jolloin kuningas luultavasti kertoi seikkailujaan Rouenissa. Rikhard taas seisoi aloillaan korotteen portaalla synkeän näköisenä ja sydän ylpeyttä kuohuen.

Oli kulunut lähes neljännestunti tällä tavoin, kun palvelijat tulivat pöytää kattamaan. Rikhardin oli nyt pakko, harmistumisestaan huolimatta, astua sivulle. Hän ihmetteli, miks'ei hän koko aikana ollut nähnyt kumpaakaan prinssiä ja mietti mitenkä vaikeata hänestä olisi ollut, jos oma isänsä olisi ollut kotona jo niin kauvan eikä hän olisi saanut mennä sisään toivottamaan häntä tervetulleeksi. Viho viimein, juuri kun ruoka jo oli pöydässä, avattiin eräs sivuovi ja hovimestari huusi kovasti: »Tilaa ylhäisille ja mahtaville ruhtinaille, prinssi Lotharille ja Carlomanille!« Kaksi poikaa astui sisään, toinen melkein Rikhardin ikäinen, toinen vuoden verran nuorempi. Molemmat olivat kalpeita, hoikkia lapsia tuikeine kasvopiirteineen. Rikhard ojensihe suoraksi kovasti hyvillään siitä, että hän oli niin paljon Lotharia pitempi.

Pojat menivät muitta mutkitta isänsä luo ja suutelivat hänen kättään. Tämä suuteli heitä otsaan ja sanoi: »Tuolla on teille uusi leikkiveri.«

»Onko se se pikku normanni?« sanoi Carloman, kääntyen uteliaiin silmin katselemaan Rikhardia. Tämä puolestaan tunsu itsensä kauheasti loukatuksi, kun mokoma naatiainen kutsuisi häntä, isompaansa, pieneksi.

»On«, sanoi kuningatar, »isänne on tuonut hänet tänne mukanaan.«

Carloman lähestyi ojentaen arasti kätensä vieraille, mutta veljensä survasi hänet kiivaasti syrjään. »Minä olen vanhin, minun on mentävä ensiksi! Vai niin nuori normanni, te olette tulleet tänne leikkimään kanssamme?«

Rikhard kävi yhäkin enemmän hämilleen kuullessaan itseään puhuteltavan moisella käskeväällä tavalla. Siksi jäi

häneltä vastaamatta, hän seiso i kuin puusta pudonnut, suuret sinisilmät seposelällään.

»Haa, minkä vuoksi sin'et vastaa? Etkö kuule? Etkö sinä osaa puhua muuta kuin omaa pakanallista siansaksaasi?« jatkoi Lothar.

»Normandiankieli ei olekaan mitään pakanallista siansaksa«, sanoi Rikhard, joka kovalla äänellä katkasi äkkiä vai tiolonsa. »Me olemme yhtä hyviä kristittyjä kuin tekin, jopa paljoa parempiakin!«

»Vait, vait, hyvä prinssi«, sanoi Osmond.

»Mitä nyt, herttua«, puuttui kuningas puheeseen vihaisella äänellä, »alatteko jo ruveta röyhkeäksi? Oli totta tosiaankin paras aika, kun otin teidät pois noilta metsäläisiltä. Herra aseenkantaja, pitääkää huolta turvattinne paremmasta kurissapidosta, muutoin lähetän hänet makuulle heti iltasetta.«

»Hyvä prinssi, hyvä prinssi«, kuiski Osmond, »ettekö huomaa, että saatatte meidät kaikki häpeään?«

»Minä kyllä olisin kohtelias, jos he olisivat minulle«, vastasi Rikhard, katsellessaan uhmail len Lotharia, joka äkäsellä silmäyksellä oli vetäytynyt äitinsä turviin. Kuningatar sanoi tällä välin kuninkaalle: »Se on koko väkevä ja jyrkäluinen tuo nuori metsäläinen! Tulee varmaan pitelemään pahasti poikaparkojamme!«

»Elä ole siitä huolissasi!« sanoi Ludvig. »Kyllä häntä pidetään silmällä. Mutta«, lisäsi hän matalammalla äänellä, »ainakin toistaiseksi täytyy meidän antaa asiain olla ennallaan. Senliin Hubertin ja Parisin Hugon silmät pälyvät meitä, ja jos poika vain olisi kateissa, toimittaisi tuima Harcourt ukko siinä silmänräpäyksessä kaikki kotimaansa hurjat merirosvot niskaamme. Hän on kuitenkin nyt käsissämme, ja siihen on meidän toistaiseksi tyytyminen. Ja nyt ruokaan käsiksi!«

Iltasta syödessä istui Rikhard likinnä pientä Carlomania. Tämä tirkisteli häneen tuon tuostakin pitkien silmäripsiensä alta, aivan kuin olisi pelännyt. Mutta vihdoin, kaik-

kien muiden puhellessa niin äänekkäästi, ettei hänen sanojaan voitu kuulla, hän puolittain kuiskasi sangen totisella äänellä: »Kummastako sinä pidät enemmän, suolaisestako vai tuoreesta lihasta?«

»Tuores minusta on parempaa«, sanoi Rikhard yhtä totisesti. »Mutta me syömmе suolattua koko talven.«

Taas syntyi äänettämyys, jonka jälkeen Carloman samalla juhlallisella tavallaan kysäsi: »Miten vanha sinä olet?«

»Yhdeksän vuotias. Entäs sinä?«

»Minä täytin kahdeksan Martinmessuna ja Lothar täytti yhdeksän kolmea päivää takaperin.«

Taas äänettämyys, mutta sill'aikaa kun Osmond tarjoili Rikhardille, sai Carloman aihetta alottaa keskustelun uudelleen: »Onko tuo sinun aseenkantajasi?« kysyi hän.

»On, se on Osmond de Centeville.«

»Onpa sillä pituutta!«

»Niin, me normannit olemme paljon kookkaampia kuin te frankit.«

»Elä sano sitä Lotharille, sillä silloin hän vihastuu.«

»Mitenkä niin? Sehän on totinen tosi.«

»Vaikka —« ja Carloman alensi äänensä — »on muutamia asioita, joista Lothar ei halua kuulla puhuttavan. Elä ärsytä häntä, sillä äiti vihastuu silloin. Hän annatti Thierry de Lincourtille selkäsaunan, kun tämän palli kävi Lotharin naamaan.«

»Hän ei voi kurittaa minua — olen vapaasukuinen ruhtinas«, sanoi Rikhard. »Mutta minkä tähden hän teki niin? Nakkasiko se poika tahallaan pallilla Lotharia?«

»Ei, ei suinkaan.«

»No, tulikos Lotharille jotain vahinkoa?«

»Vait! sinun pitää sanoa prinssi Lothar. Ei, sehän oli aivan pehmyt palli.«

»Vaan miksikä se sitte sai selkäsaunan?« kysyi Rikhard kummissaan.

»Sanoinhan minä jo, että sen vuoksi kun palli kävi Lothariin.«

»Niin niin, mutta eikö hän nauranut ja sanonut, ettei tuo tehnyt tämän enempää? Alberic heitti minut tässä muutamana päivänä kumoon isolla lumipallolla, ja herra Eerikki ei kuin nauroi vaan, sanoen että minun pitää seistä tana-kammin.«

»Onko sulla tapana olla lumisilla?«

»Onpa tietenkkin. Eikös sulla?«

»Ei . . . lumi on niin kylmää.«

»Juokse suolle! Sinä olet pikku raukka sinäkin!« sanoi Rikhard etevämmän äänellä. Carloman kysyi, mitenkä sitä ollaan lumisilla, ja vilkkaasti kuvaili Rikhard hänelle muutamata lumisotaa Rouenissa neljätoista päivää sitte. Osmond ja eräät toiset nuorukaiset olivat tehneet lumilinnan sekä puolustaneet sitä Rikhardin, Albericin ja heihin liittyneen poikajoukon hyökkäykseltä. Tuima oli ollut ottelu silloin . . . Carloman kuunteli ihastuksissaan ja selitti että kun ensi kerran sataa lunta, laittavat hekin lumilinnan. Ja kun iltaselta päästiin, oli noista pikku pojista tullut mitä parhaimmat ystävät.

Hetken kuluttua iltasesta oli poikain mentävä makuulle. Rikhardin huone oli pienempi kuin mitä hänellä Rouenissa oli ollut. Mutta vasta sisään astuessaan hän ihmeihinsä joutui. Pysähtyen hämmästyksestä tuumaili hän, että »tämähän on aivan kuin kirkko.«

»Onpa todellakin«, sanoi Osmond. »Kummako sitte, jos nämä ranskalais-nahjukset eivät kestä normannin peitsen edessä, kun eivät osaa maata lasi-ikkunoita. Olisipa soma kuulla, mitä isä tästä tuumisi.«

»Ja katsos, Osmond, katsos! Ovat panneet esirippuja ja koreita peitteitä pitkin seiniä, aivan kuin tuomiokirkossamme suurina juhlapäivinä. Kohtelevat meitä kuin mitäkin pyhimyksiä. Entäs kun on vielä ripoteltu kuusenhavujakin lattialle. Tässä on varmasti erehdys — taitaa tämä ollakin rukoushuone makuusuojan asemesta.«

»Eikä mitä, teidän ylhäisyytenne, täällä näkyvät olevan säilymme, jotka Sybaldin ja Henrikin käskin kulettaa huo-

neesemme. No niin, jo näillä frankeilla on omat laitoksensa! Täti ei kuuna päivänä usko todeksi, kun tästä hänelle kerromme. Lasiset ikkunat ja esirippuja makuuhuoneessa! Minua vaan ei tämä miellytä — olen varma, ettei meillä tule makuusta mitään, kun tällä lailla suletaan taivaan raittiista ilmasta. Minä varmaan herään vähä väliä ja uudestaan luullen olevani kotoisessa kappelissa ja kuulevani isä Luukkaan veisata hojottavan aamumessuaan. Sitä paitsi sättisi isä minut pahanpäiväiseksi, jos antaisin niiden lellitellä teitä samalla tavalla kuin noita frankki-mamseleita. Pitää ottaa pois nuo kallisarvoiset ruudut, jos vain ovat otettavissa.«

Niin ylelliseltä kuin kaikki linnassa näyttikin nuoren normannin mielestä, eivät lasi-ikkunat kuitenkaan olleet erittäin lujasti kiinni. Ikkunain puitteet, joihin ruudut olivat kiinnitetyt, saattoi nimittäin mielensä mukaan panna paikoilleen tahi ottaa pois. Ja kun koko hovilla ei ollut muuta kuin yksi ainoa lasi-ikkunakerros, saikin tämä olla alituisessa kulussa paikasta toiseen sitä mukaa kuin Ludvig muutti Rheimsistä Soissoniin, Laoniin tahi johonkin muuhun kuninkaallisista linnoistaan. Osmond oivalsi ettei siis olisi vaikeata päästää irti ikkunoita ja laskea kirpasevaa talvikylmää sisään. Sanottu ja tehty, jonka jälkeen hän ryhtyi pitämään nuorelle herralleen luentoa epäkohteliaisuudesta. Osmond sanoi, ettei totta tosiaan ollut ensinkään ihmeellistä, jos frankit arvelivat, ettei herttualla olisi sivistystä enempää kuin Norjasta suoraan tulleella merirosvolla. Saivatpa ne sitä paitsi kauniin käsityksen Centevillessä hänelle opetetuihin tavoista, kun mies ei osannut osoittaa tarpeellista kohteliaisuutta edes kuningattarelle — naiselle! Tällä laillako se Alberic'kin käyttäytyi tullessaan Roueniin?

»Mutta rouva Astridapa ei kipristellytkään huuliaan hänelle eikä kutsunut häntä nuoreksi metsäläiseksi«, tenäsi Rikhard.

»Ka ei, Alberic kun ei antanut aihettakaan siihen. Hän tiesi että ensimmäisiä ritarin opittavia oli kohteliaisuus naisia kohtaan, olivatpa nämä sitte nuoria ja kauniita tahi van-

hoja ja vastenmielisiä. Ennen kuin te opitte huomaamaan tämän, prinssi Rikhard, ette ole kultaisten kannuksienne arvoinen.«

»Ja kuningas sanoi mulle, että kuningatar kohtelisi minua kuin äiti«, huudahti Rikhard. »Luuletko kuninkaan puhuvan totta, Osmond?«

»Sen saavat hänen tekonsa osoittaa«, sanoi Osmond.

»Kuningas oli ylen hyvä minulle niin kauvan kuin oltiin Normandiassa. Pidin hänestä paljoa enemmän kuin kreivi Harcourtista, mutta nyt minä uskon, että kreivi sittekin on kaikkein paras! Lupaam sulle, Osmond, etten ilmoisna ikänä sano enää tuota vanhaa Bernardia häjäksi!«

»Se olisikin oikeimmin, sillä uskollisempaa ja hartaampaa vasallia te ette koskaan tule saamaan.«

»Hyvä! kunpa oltaisiin taas Normandiassa Astrida rouvan ja Albericin luona. Min'en siedä tuota Lotharia. Hän on ylpeä, vauhko ja pikkumainen, siitä olen varma. En tule hänestä koskaan pitämään.«

»Hiljaa, hiljaa, teidän ylhäisyytenne, varokaa puhumasta niin kovasti. Ette ole omassa linnassanne.«

»Ja Carloman on pieni pelkuriraukka«, jatkoi Rikhard, välittämättä varoituksesta. »Ei uskalla mies lunta käteensä ottaa eikä pallosille ruveta, päälle päätteeksi pelkää koiraa, tiedäthän, tuota kaunista susikoiraa.«

»Ja hän on niin tuhon pikkunenkin«, sanoi Osmond.

»Siitä olen varma, jotta minä en ollut tuommoinen hempula hänen ijällään; vai olinko, Osmond? Etkö muista?«

»Kas niin, prinssi Rikhard, en voi antaa teidän istua tässä ylhäällä kaikkia muistelemassa. Lukekaa iltasiunauksenne ja rukoilkaa, että saisimme palata onnellisesti Roueniin ja ettette unhoittaisi kaikkia niitä hyviä neuvoja, joita isä Luukas ja hurskas Martti apotti ovat teille opettaneet.«

Sen jälkeen luki Rikhard rukouksensa ja Osmond teki samalla tavalla. Niin paneusi pikku herttua makaamaan ahtaasen sänkyynsä, Osmondin pistäessä tikarinsa oveen sillä lailla, että se oli entistä parempana salpana ja tarkastaessa

seinäverhotukset hankkiakseen siten varmuutta, ettei niiden takana ollut mitään salakäytävää. Sitte kokosi hän kasan kuusenlelväksiä ja rupesi niille pitkälleen vaippaansa kääriytyneenä, poikkiteloin oven eteen. Herttua vaipui pian sikeään uneen, mutta hänen uskollinen aseenkantajansa venyi kotvan aikaa valveilla. Hän mietikeli niitä vaaroja, jotka mahdollisesti saattoivat ympäröidä hänen turvattiaan, sekä parhaimpia keinoja häntä niistä suojellakseen.

Seitsemäs luku.

Osmond de Centeville vakaantui pian siinä luulossa ettei mikään lähellä oleva vaara uhannut nuorta herttuata Laonin linnassa. Ludvig näytti aikovan täyttää valansa normanneille, antamalla pojan seurustella omien poikainsa kanssa ja kohtelemalla häntä kaikin puolin arvonsa mukaisesti. Rikhard sai oikean paikkansa pöydässä, häntä opetettiin, ja yhdessä prinssien kanssa sai hän ratsastaa ja leikkiä. Ei ollut mitään valittamistakaan, ellei ottanut lukuun tuota kylmyyttä ja välinpitämättömyyttä, jolla sekä kuningas että kuningatar häntä kohtelivat. Tässä suhteessa eivät he siis läheskään täyttäneet lupaustansa olla vanhempina isättömälle ja äidittömälle holhotilleen. Gerberge oli alusta pitäen pelännyt hänen väkevämmyyttään omiin hintelöihin ja veltoihin poikiinsa nähden, luullen että Rikhard pitelisi näitä liian kovakouraisesti. Ja kun Rikhardin käytös heidän ensi yhtymässään ei ollut ollenkaan voittanut hänen mieltymystään, kohteli hän Rikhardia aina tylyn ankarasti. Hän puhutteli häntä tuskin nimeksikään, ellei vaan nuhdellakseen, ja nuhtelua Rikhard, se on myönnettävä, usein ansaitsikin.

Carlomanin, tuon lempeän, aran ja hellän lapsen kanssa oli Rikhard hyvin ystävällisissä väleissä. Rikhard katsoi tosin alasilmällä häneen, mutta hyväpä hän sittenkin oli, — eihän jalomielinen poika itseään nuorempaa ja heikompaa

kohtaan voinut muuta ollakaan. Hän oli paljoa ystävällisempi kuin Lothar, jonka vuoksi Carloman pitikin heti hänestä lämpimästi ja ihanteli hänen miehuuttaan ja voimiaan jalona ja ihmeellisenä.

Mutta toisin oli Lotharin laita, vaikkakin Rikhard juuri häneltä ennen kaikkia muita odotti myötätuntoisuutta. Lothar oli näet hänen isänsä ristipoika, ja tällaista heimolaisuutta pidettiin näinä aikoina miltei yhtä pyhänä kuin veriheimolaisuutta. Mutta Lotharin olivat kasyattaneet heikko ja kuria käyttämätön äiti sekä hovimiehet, jotka eivät koskaan tauonneet imartelemasta häntä kruununperillisenä. Niinpä oli hän saanutkin päähänsä, että päästämällä valloilleen tuon jo luontojaankin hirmuvaltaisen ja rajun luonteensa hän parhaiten osoittaa valtaansa ja korkeata arvoaan. Aina oli hän saanut käymään kaikki mieltänsä myöten eikä hänen pahoja taipumuksiaan oltu yritettykään hillitä. Arka terveys oli hänet tehnyt äreäksi ja pelokasluontoiseksi, ja kun hän tämän pelon itsekin tajusi, saattoi se hänet yhäkin julmemmaksi, joskus säikähdyksen vuoksi, toiste taas kuvitellessaan sitä miehekkääksi. Pieni veikonsa Carloman oli aivan onneton hänen käsissään, niin röyhkeästi hän kohteli häntä. Eihän tullut kysymyksenäkään, että kukaan uskaltaisi vastustaa kuninkaan vanhinta poikaa, sen vuoksi esiintyi hän ylipäänsä samalla lailla kaikkia muitakin kohtaan. Ja varsinkin jos eläinraukat milloin joutuivat hänen kiusoikseen, niin silloin Lothar vasta näytti mahdinsa. Kun hevonen potki ja lopulta heitti hänet pois selästään, seisoi hän ääressä ja lyötätti eläinparkaa kunnes veri virtasi sen selästä. Kun koira, hänen koettaessaan temmata siltä pois lihapalaa, millä oli sitä härnännyt, purasi häntä sormeen, pakotti hän koiran otettavaksi hengiltä. Yhä pahempi oli seikka, kun haukka kerran nokkasi häntä sormeen. Haava oli kyllä syvä, ja hurjassa raivossaan käski hän kiireimmän kautta kuumentaa kaksi naulaa, puhkaisutaakseen niillä lintuparan silmät.

»Silmiiä ei puhkaista!» huudahti Rikhard, joka luuli

itseään toteltavan täällä yhtä paljon kuin kotonaan. Mutta Lothar nauroi vaan pilkallisesti, sanoen: »Luuletko sinä olevasi herra täällä, hyvä merirosvo?»

»Min' en suvaitse sen tapahtuvan», vastasi Rikhard. »Hyi, saisit hävetä noin jo alhaisen, epäritarillisen menette-lyn ajattelemistakin.»

»Minäkö hävetä! Tiedätkö, kelle sinä puhut, senkin metsäläinen?» kiljui Lothar, kiukusta punastuen.

»Minä tiedän, ken nyt on metsäläinen», sanoi Rikhard. »Seis!» huusi hän sitte käskävästi palvelijalle, joka tuli punaisina hehkuvat naulat isoissa pihdeissä.

»Seiskö?» toisti Lothar. »Kellään muulla kuin mulla ja isälläni ei ole valtaa täällä käskeä. Joudu Charlot — missä on lintu? Pidä kiinni, Giles!»

»Osmond, sinua voin minä käskeä —»

»Tulkaa pois täältä, teidän ylhäisyytenne», sanoi Osmond, keskeyttäen Rikhardin käskyn. »Meillä ei ole täällä oikeutta käydä väliin, emmekä voi sitä estää. Tulkaa pois niin vastenmielisestä näystä.»

»Saisit hävetä, Osmond, sinäkin antaessasi tuollaisen tapahtua koettamatta sitä estää!» huudahti Rikhard, kiska-seutuen omiin hoteihinsa ja syöksyen kuumia pihtejä pitelevän miehen kimppuun. Ranskalaiset palvelijat eivät olleet eri halukkaita ryhtymään käsirysiyn Normandian herttuata vastaan. Mies sitä paitsi niin äimistyi Rikhardin rajusta ryntäyksestä, että pudotti pihdit maahan. Mutta silloinpa Lothar, joka yhdellä tiellä säikähtyi ja vihastui, koppi pihdit aseeseen ja tuskin tietäen mitä teki, lyödä säväytti niillä Rikhardia vasten naamaa. Onneksi eivät pihdit toki osu-neet silmään, ja olivat jo jonkun verran jäähtyneetkin. Mutta sattuessaan poskeen, polttivat ne kuitenkin siksi paljon, että sängen kovat tuskat seurasi. Kirkuen suuttumuksesta ja tuskista lensi Rikhard Lothariin käsiksi, retuutti häntä tar-monsa takaa ja nakkasi hänet lopuksi nurin niskoin tante-relle, niin pitkä kuin olikin. Mutta tähänpä päättyivät Rik-hardinkin urotytöt, sillä aseenkantajansa kopristi hänet sa-

massa tuokiossa kiinni ja kantoi pois. Rikhard kyllä potki ja karhisteli vastaan, aivan kuin Osmond olisi ollut hänen pahin vihollisensa. Mutta nuoren normannin käsivarret pitivät häntä kuin pihdeissä. Rikhard helpotti viimein vastarintansa kuullessaan kiivasta räpyttelemistä. Hän katsahti ylös ja näki haukkaraukan kohouvan yhä ylemmäksi ja ylemmäksi heidän päänsä päällitse myötäänsä pienenevissä kaaroksissa, kunnes oli loitolla vainoojistaan. Palvelija, joka oli pidellyt haukkaa, oli hellittänyt sen Lotharin kuperkeikasta syntyneen hämmästyksen vuoksi. Nuolen nopeudella kohosi lintu nyt korkoutta kohden . . . taisi vakoilla kirkkailla, keltaisilla silmillään, jotka Rikhard oli pelastanut, tietä isänsä kalliolle Islannissa.

»Nyt sill' ei ole hätää!» remahti Rikhard huutamaan riemukkaasti, lakaten samalla rimpuilemasta. »Voi kuinka iloinen minä olen! Tuo pieni ilkimys ei olisi kuuna päivänä saanut koskea sitä. Laske minut maahan, veikkonen, mitä sinä joutavaa minusta . . .»

»Pelastan teidät omasta — ei, en voi sitä sanoa hulledeksi — sillä olipa niin ja näin tokko olisin itsekään suonut teidän seisovan aloillanne mojomata katsellen — mutta antakaapas kun katsotaan poskeanne!»

»Se nyt ei ole vähääkään vaarallista, ja välipä hänestä, kun haukka on kerran turvan takana», sanoi Rikhard. Hän koetti tuumia levollisesti, vaikka tiukkaa teki, jaksoiko hän hillitä leukojaan vapisemasta, ja silmiään täytyi hänen räpätellä myötäänään salatakseen kyyneliä, joita kirvely väkisin-kin ajoi esille. Mutta vaikeroimista katsoi hän normannin arvokkuutta alentavaksi ja seisoi sen vuoksi hiljaa, kestäen tuskat urhokkaalla järkähtämättömyydellä, puristellen vaan kovasti kouriaan, Osmondin polvistuessa haavaa tarkastamaan. »Ei ole vaarallinen», sanoi Osmond itsekseen, »kaha naarmua ja palohaavaa — ollappa täti täällä — mutta kyllä se heti paranee! Se oli oikein! Te kestätte sen kuin aikamies, eikä taida olla pahaksikaan, että teillä on merkki näy-

tettävänä. Eiväthän pääse sanomaan, että te yksinänne olette pahojanne tehnyt.»

»Ihankohan tuohon ikipäiviksi jääpi merkki näkymään?» kysyi Rikhard. »Eiväthän vaan ruvenne kutsumaan minua Rikhard Arveksi, kun Normandiaan palataan.»

»Ja vaikkapa niinkin kävisi, elkkää siitä huoliko — tätä arpea ei tarvitse ollenkaan hävetä, vaikkapa jäisikin näkymään, mitä kumminkaan en luule.»

»No en minä huolikaan, olen niin iloissani, kun tuo kaunis haukka pääsi pakoon siltä lurjukselta», vastasi Rikhard hieman epävarmalla äänellä.

»Kirveleekö sitä kovasti? Hyvä, tulkaahan tänne, niin haudotaan kylmällä vedellä — vai vienkö minä teidät kuningattaren hovinaisten vaalittavaksi?» lisäsi hän vähän veitikkamaisesti.

»Vieläpä sinä minne — kunhan annat mulle pikkusen vettä», sanoi Rikhard, ja he menivät pihakaivolle. Mutta Osmond kerkesi paraiksi ruveta hautomaan poskea jäänsekaisella vedellä — karkealla hellyydellä, peläten sekä opettamasta herttuata hentomieliseksi että pitämästä hänestä niin tarkkaa huolta kuin Astrida rouva olisi tahtonut — kun jo sanansaattaja aika kyytiä tuli heidän luokseen. Tämä toi semmoisen käskyn, että Normandian herttuan aseenkantajineen on heti saavuttava kuninkaan luo.

Pojat tottelivat ja riensivät saliin. Lothar seisoi isänsä ja äitinsä keskessä kunnia-istuimella, nojaten kuningattaren, joka oli kietonut käsivartensa hänen ympärilleen. Hänen kasvonsa olivat kuumat ja kyyneleiset; hän vapisi vielä kiivaista nyyhkytyksistä. Näki selvästi, että hän oli äsken itkenyt rajusti.

»Mitä tämä merkitsee?» alkoi kuningas, kun Rikhard tuli sisään. »Mitä merkitsee tällainen käytös, Normandian herttua? Tiedätkö, mitä olet tehnyt lyödessäsi Ranskan perintöruhtinasta? Voisin tällä hetkellä panna sinut vankeuteen, josta et sen koommin päivän valoa näkisi.»

»Silloinpa tulisi Harcourtin Bernard vapauttamaan minut», vastasi Rikhard pelottomasti.

»Tahdotko käydä sananvaihtosille kanssani — lapsi? Pyydä tuossa tuokiossa prinssi Lotharilta anteeksi, muutoin saat tekoasi katua.»

»En ole tehnyt mitään, jota anteeksi tulisi pyytää. Olisin menetellyt julmasti ja arkamaisesti, jos olisin sallinut hänen puhkoa silmät tuolta haukkaraukalta», sanoi Rikhard. Aitonormannin ylväin tavoin halveksien omia kipujaan piti hän halpamaisena mainita palaneesta poskestaan. Olisihan kuninkaan pitänyt nähdä se selvästi ilmankin.

»Haukalta silmät?» toisti kuningas. »Puhu totta, herttua! Elä kartuta entisiä vikojasi väärillä syytöksillä.»

»Olen puhunut totta -- niin teen aina!» huudahti Rikhard. »Ken toisin sanoo, on valehtelija!»

Tässä astui Osmond äkkiä väliin, pyytäen lupaa saada kertoa asian oikean laidan. Haukka oli kallisarvoinen lintu, ja Ludvigin kasvot synkistyivät kuullessaan, mitä Lothar oli aikonut tehdä. Prinssi oli näet itse kertoessaan tapausta kuvannut sen niin, että Rikhard oli ollut riidan alkajana, muka vaatinut laskemaan haukan irti. Lopettaessaan kertomuksensa näytti Osmond Rikhardin poskea. Olihan merkki siinä niin selvä palohaava, jottei ollut epäilystäkään, ettei kuumalla raudalla ollut leikissä ollut osaansa. Kuningas katsahti eräisen ritareistaan, pyytäen tätä todistamaan. Hiukkasen oltuaan kahden vaiheilla ei tämä voinut muuta vastata kuin että asianlaita näytti olevan aivan sillä lailla kuin nuori herra de Centeville oli sanonut. Sen perästä torui Ludvig kovasti omaa väkeään, koska olivat auttaneet prinssiä haukan vahingoittamisyrytyksessä. Sitte kutsutti hän luokseen paraimman haukkamiehensä, nuhteli häntä, kun ei pitänyt parempaa huolta linnuistaan ja läksi viimein tämän kanssa ulos koettamaan, voisiko haukan ehkä uudestaan vangita. Molemmat pojat jätti hän aloilleen, ei rangaissut eikä anteeksi-antanut.

»Vai niin, tällä kertaa sinä olet päässyt pakoön», sa-

noi Gerberge kylmästi Rikhardille, »mutta parasta on että pidät varasi toiste. Tule kerallani, pikku Lothar parkani!»

Hän talutti poikansa pois mukanaan omiin huoneihinsa. Hovimiehet alkoivat keskenään puoliääneen nurista, mitenkä mahdotonta oli tehdä hallitsijansa mielen mukaan. Sillä jos he sanoivat jotain prinssi Lotharia vastaan, kävi tämä niin ilkeäksi, että yllytti aina kuningattaren heidän kimpupuunsa. Tämä oli ajan oloon paljoo pahempi kuin kuninkaan tyytymättömyys.

Osmond vei tällä välin Rikhardin ulos hautoakseen taas hänen kasvojaan. Carloman pistäytyi nyt pihalle, surkutteli häntä ja ihmetteli, ettei hän itkenyt. Hän sanoi olevansa hyvillään hänkin, kun tuo haukkaraukka oli päässyt pakoon.

Poski pysyi edelleen pahana ja oli pöheissä jonkun aikaa, ja kotvan sen perästä kun tuska taukosi, näkyi siinä syvä arpi. Mutta tätäpä Rikhard hyvin vähän kävi ajattelemaan, kun ensimmäinen kirvely kerran oli asettunut, eikä hän viitsinyt olla äissäänkään Lotharille tämän vuoksi.

Lothar lakkasi nyt pistelemästä Rikhardia hänen normannilais-murteisesta kielestään ja nimittelemästä häntä pieneksi merirosvoksi. Hän oli saanut oppia tuntemaan Rikhardin voimakkuutta ja pelkäsi häntä, mutta ei suinkaan pitänyt hänestä siltä — mielisuosiolla ei hän koskaan leikkinyt hänen kanssaan. Hän oli vain harmissaan ja näytti synkeältä ja kateelliselta, jos isänsä tahi joku ylhäisistä herroista vähänkään toimesivat pikku herttuan kanssa. Konsa tämä vain ei ollut lähimailla, alkoi hän lasketella kaikkea pahaa Rikhardista luontonsa koko katkeruudella.

Rikhard piti yhtä vähän Lotharista. Tämän pelkuruus karvasteli hänen mieltään melkein yhtä paljon kuin hänen hirmuvaltaisuuutensakin. Herttuaksi tultuaan oli Rikhard osoittanut jonkunlaista taipumusta ruveta itse käskijäksi, vaikka Astrida rouvan johto ja kreivi Bernardin valta olivat aina pitäneet hänet ohjissa. Mutta koko hänen jalomielinen luontonsa olisi toki noussut kapinaan, jos hän olisi kohdellut

Albericia tahi vain halvinta vasalliansakin, niinkuin Lothar kohteli niitä onnettomia lapsia, jotka olivat hänen leikki-tovereinaan. Ehkä se olikin juuri tuo Lotharin hirmuvaltaisuuden näkeminen, joka saattoi Rikhardin inhomaan sellaista. Kaikissa tapauksissa oivalsi hän siinä olevan alhaisuutta ja teki sen vuoksi monta pontevata päätöstä, ettei hallitsisi kansaansa sortovaltaisesti, kun kerran palaisi Normandiaan. Hän kävi monesti väliin suojellakseen poikaraukkoja ja yleensä hyvällä menestyksellä, sillä prinssi pelkäsi saada toista kertaa samallaista heilausta, kuin Rikhard kerran oli hänelle antanut. Vaikka Lothar tavallisesti kosti sittemmin uhreilleen, väisti hän toki tämmöisiä tilaisuuksia.

Carloman, jonka Rikhard oli monesti pelastanut veljensä ilkeyksiltä, kiintyi yhä lähemmin ja sydämmellisemmin häneen. Hän seurasi häntä kaikkialle ja koki tehdä kaikki hänen mielikseen. Paljo piti nuori prinssi Osmondistakin. Suurimpana ilonaan oli hänellä istua ilta-aterian jälkeen Rikhardin kanssa jossain syvässä ikkunakomerossa, kuunnellen kuinka Rikhard kertoi Astrida rouvan lempisatuja tahi hänen tyhjentyttämiä kuvailujaan heidän leikeistään Centevillessä tai Rolfin tornin vierellä. Joskus keskustelivat he niistä suurista töistä, joita he kumpikin tulisivat suorittamaan täysikasvuina ja Rikhardin kerran hallitessa Normandiaa. He ehkä läksisivät yhdessä Pyhälle Maallekin ja voittaisivat matkan varrella summattoman joukon jättiläisiä ja lohikäärmeitä. Ei ollut kuitenkaan suuria toiveita, että Carloman koskaan tulisi tekemään urotöitä. Hän näet oli ikäsekseen kovin pieni, sairasti usein, väsyi pian, eikä kyennyt koskaan hurjiin ja työläihin leikkeihin. Rikhard, jolla ei koskaan ollut syytä karttaa semmoista, ei ymmärtänyt tätä alussa ja itketti sen vuoksi monta kertaa Carlomania kiivaudellaan ja kovakouraisuudellaan. Mutta tämä ikävystytti aina häntä itseäänkin jälestä päin, niin että hän tuli varovammaksi ja koki semmoista välttää tarkemmin vastaisuudessa. Hän oppi vähitellen kohtelevaan kivuloista pikku ystäväparkaansa niin suurella lempeydellä ja kärsiväl-

lisyydellä, että se oikein ihmetytti Osmondia — seikka, jota hän tuskin kotoisissa oloissa onnen ja menestyksen vallitessa olisi oppinut.

Carlomanin ja Osmondin seurassa viihtyi siis Rikhard Laonissa kutakuinkin hyvästi. Mutta hän kaipasi muita rakkaita ystäviään ja vasalliensa uskollisuuden osoituksia ja halusi hartaasti päästä jälleen Roueniin. Hän tiedusteli Osmondilta melkein joka ilta, milloin he saisivat palata, johon Osmond ainoastaan saattoi vastata, että hänen täytyisi rukoilla taivasta saattamaan heidät onnellisesti kotiin jälleen.

Osmond piti kuitenkin tarkasti silmällä kaikkea, mistä jokin vaara näytti uhkaavan hänen herraansa. Tätä nykyä ei kuitenkaan näkynyt mitään merkkiä, että pahaa olisi ollut tekeillä. Ainoa kohta, jossa Ludvig ei näyttänyt täyttävän lupauksiaan normanneille, oli, ettei mihinkään valmistuksiin ryhdytty Flanderin kreivin päälle hyökkäämiseksi.

Pääsiäisenä sai kuningas vieraakseen Hugo Valkosen, Parisin suuren kreivin, Ranskanmaan mahtavimman miehen, jota ainoastaan oma uskollisuutensa ja rehellisyytensä esti ottamasta kruunua Kaarlo Suuren heikon ja kehnontuneen aatelissuvun käsistä. Hän oli ollut Wilhelm Pitkämiekan uskollinen ystävä, ja Osmond huomasi, kuinka näpeä kuningas oli hänen oleillessaan linnassa osoittamaan Rikhardille huomaavaisuuttaan, puhumaan hänestä hellien ja liehakoimaan häntä melkein yhtä paljon kuin Rouenissakin. Kreivi itse oli hyvin hyvä ja ystävällinen pikku herttualle. Hän piti Rikhardia usein vieressään, näkyi olevan mieltynyt sivelemään pojan pitkiä, keltaisia kiharoita ja katselemaan häntä kasvoihin surumielisenä ja vakavana, aivan kuin olisi etsinyt jotakin yhtäläisyyttä hänen isänsä kanssa. Hän tiedusteli, mistä Rikhard oli saanut arven poskeensa. Kuningaan oli pakko heti vastata, että se oli tullut tapaturmassa lasten leikkisillä ollessa. Ludvig oli itse asiassa levoton ja näytti pitävän silmällä Parisin kreiviä koko hänen kyläilyaikansa. Hän tahtoi siten estää häntä salaisesta keskustelusta toisten hoviin kokoontuneiden mahtavien vasallien

kanssa. Hugo ei näyttänyt olevan huomaavinaan tätä ja käyttäytyi levollisesti ja luontevasti, mutta varttoi samalla aikaa ja tilaisuutta. Eräänä iltana syönnin jälkeen tuli hän ikkunan luo, jossa Rikhard ja Carloman istuivat, kuten tavallisesti vaipuneina sadunkerrontaan. Hän istahti kivipenkille, otti Rikhardin polvelleen ja kysyi, oliko hänellä lähetettävänä terveisiä Harcourtin kreiville. Mikä mielihyvän hohde nyt kuvastuikaan Rikhardin kasvoille!

»Voi herra kreivi!» huudahti hän, »menettekö Normandiaan?»

»En vielä, poikaseni; mutta kukaties minä tulen tapamaan vanhan Harcourtin Gisorsin jalavan luona.»

»Voi jos minä saisin seurata teitä!»

»Toivoisin voivani ottaa sinut matkaani, mutta minun tuskin sopisi varastaa Normandian perillistä. Mitä minun on sanottava hänelle?»

»Sanokaa hänelle», kuiskasi Rikhard, kietoen kätensä kreivin kaulaan ja koettaen kurottaa hänen korvaansa, »sanokaa hänelle minun nyt katuvani sitä, että tavallisesti tulini nyreilleni, kun hän torui minua. Tiedän hänen olleen oikeassa. Ja, herra kreivi, jos hänellä on mukanaan muuan Walter niminen metsästäjä, jolla on pitkä ja väärä nenä, niin sanokaa hänelle pahottelevani sitä, että minä käskin häntä aina niin epäystävällisesti. Pyytäkää myöskin kreivi Bernardia viemään terveiseni Astrida rouvalle, herra Eerikille ja Albericille.»

»Kerronko minä hänelle tuosta merkistä, minkä olet saanut poskeesi?»

»Elkää toki», sanoi Rikhard. »Hän pitäisi minua piimäsuuna, jos huolisin moisesta pikkuasiasta.»

Kreivi kysyi, mitenkä hän oli saanut sen ja Rikhard kertoi hänelle tapauksen, sillä hän luuli voivansa uskoa tuolle ystävälliselle kreiville kaikki; muistuttihan hetki niin paljon viimeisestä illasta, jolloin hän oli istunut isänsä polvella. Kun Rikhard oli lopettanut, kiersi Hugo käsivartensa hänen ympärilleen sanoen: »Hyvä! pikku herttuani, olen yhtä iloinen

kuin sinäkin tuon kauniin linnun pelastumisesta. Tämäpä onkin tarina, jonka sopii kertoa omalle pikku Hugolleni ja Eumacettelleni kotona.*) Sinun täytyy kerran tulla heidän kanssaan yhtä hyväksi ystäviksi kuin isäsi oli minun kanssani. Luuletko aseenkantajasi voivan tulla huoneeseni myöhään illalla, kun kaikki nukkuvat?»

Rikhard arveli Osmondin kyllä voivan tulla, ja kreivi laski hänet taas sylistään ja palasi salin yläpäähän.

Illalla, ennen kreivin luokse menemistään, käski Osmond Sybaldin herttuan ovea vartioimaan.

Heille syntyi pitkä keskustelu, sillä Hugo oli tullutkin Laoniin pääasiassa nähdäkseen, mitenkä ystävänsä pojan laita oli, ja sen vuoksi oli hän nyt utelias kuulemaan Osmondin ajatusta asiassa. He olivat yhtä mieltä siitä, ettei tätä nykyä mitään pahaa näytty tarkoitetavan; näytti pikemmin siltä kuin Ludvig olisi ainoastaan halunnut pitää häntä rauhansäilyttämisen panttivankina Normandian rajoilla. Mutta Hugo neuvoi Osmondia vartioimaan edelleen poikaa tarkasti ja lähettämään hänelle sanan ensimmäisen epäilyttävän merkin ilmaannuttua.

Aamulla tämän perästä poistui Parisin kreivi Laonista ja kaikki meni entistä menoaan helluntaijuhliin saakka, jolloin tavallisesti ylenmäärin komeiltiin Ranskan hovissa. Kruunun vasallit saapuivat silloin kunniatervehdyksille kuninkaan luo ja seurasivat häntä kirkkoon. Suuria kemuja pidettiin myöskin, jolloin kuninkaalla ja kuningattarella oli kruununsa päässä ja kaikki istuivat suurilla juhlamenoilla pöytään, ottaen paikan kukin arvonsa mukaan.

Suuri juhlakulku kirkkoon oli ohitse. Rikhard oli kulkenut samassa rivissä kuin Carloman. Prinssi oli puettuna

*) Neljäntoista vanhana meni Rikhard kihloihin Parisin Eumacetten kanssa, joka silloin oli vain kahdeksan vuoden vanha. Hugo Valkonen pani niin suuren arvon väyyynsä, että asetti kuolinvuoteellaan poikansa Hugo Capetin hänen holhouksensa alle, vaikka herttua oli silloin tuskin kaksikymmen vuotias, ja julisti hänen älyn ja ritarillisten hyveiden esikuvaksi.

siniseen samettiin, joka oli kirjailtu kultaliljoilla, ja Rikhard tulipunaiseen kankaaseen, kultaristi rinnan kohdalla. Kauris ja juhlallinen jumalanpalvelus oli päättynyt ja kulkue oli taas palannut linnaan. Hovimestarin ollessa täällä paraikaa kovalla äänellä kutsumassa »jaloa ja korkeasukuista seuraa« juhlapitoihin, kuului portilta kavioiden kapsetta, mikä tiesi uusien vieraiden saapumista. Hovimestari riensi heitä vastaanottamaan ja heti sen perästä ilmoitti hän: »jalo ja korkeasukuinen herra Arnulf, Flanderin kreivi.«

Rikhard kalpeni — hän kääntyi Carlomanin luota, jonka sivulla oli seisonut, ja astui suoraan ulos salista sekä sitte ylös portaita myöten, Osmondin seurattessa kintereillä. Muutamain minuuttien kuluttua kuului hänen kammarinsa ovelta koputusta, ja eräs ranskalainen ritari huusi oven takana: »Eikö herttua tule juhlapitoihin?«

»Ei«, vastasi Osmond. »Hän ei käy syömään yhdessä isänsä murhaajan kanssa.«

»Mutta kuningas voipi panna pahakseen; lapsen vuoksi pitäisi teidän olla varuillanne«, sanoi ranskalainen epäröiden.

»Itsensä hänen pitäisi olla varuillaan«, kiljasi Osmond harmistuneena. »Ja pitäkääkin huolta, ettei hän kuleta sisään Wilhelm Pitkämiekan petollista murhaajaa vapaasukuisen normannin läsnäollessa. Vaatisin tuon kavaltajan tuossa tuokiossa kaksintaisteluun, jollei vaan tämän pojan tähden pitäisi olla sitä tekemättä.«

»Hyvä, voin teitä tuskin moittia, neuvon sentään olemaan varovaisia; maa on epävarma jalkainne alla. Hyvästi!«

Rikhard kerkesi tuskin ilmaista mielipahaansa ja toivoa olevansa hänkin mies, kun jo palvelija Lotharin seuraamana toi uuden sanan, että jollei herttua tahdo syödä toisten kanssa, saa hän paastota.

»Sanokaa, prinssi Lothar«, vastasi Rikhard, »etten minä ole hänen moisensa syömäri — tahdon kernaimmin nähdä nälkää, sillä tukehtuisinhan minä, jos minun pitäisi syödä Arnulfin kanssa samassa pöydässä.«

Koko loppupäivän pysyttelihe Rikhard huoneessaan, vakaasti päättäneenä pysyä loitolla Arnulfista. Aseenkantaja jäi hänen luokseen tähän vapaatahtoiseen vankeuteen. He työskentelivät parhaansa mukaan Osmondin sotatamineita puhdistaan ja kiilloittaen ja kertoivat toisilleen vanhoja sankarisatuja. Kerran kuulivat he kovaa hälinätä pihalta; molemmat olivat hyvin uteliaat tietämään syytä siihen, mutta he eivät saaneet siitä selkoa, ennenkun vasta myöhään iltapäivällä.

Silloin hiipi Carloman heidän luokseen.

»Viho viimeinkin pääsin tänne!« huudahti hän. »Kas tässä, Rikhard, tässä on mulla pala leipää sulle, kosk'et ole saanut mitään päivälliseksi! Siinä on kaikki, mitä saatoin ottaa kanssani. Piiloitin sen pöydän alle, jottei Lothar saisi nähdä sitä.«

Rikhard kiitti Carlomania kaikesta sydämmestään, sillä hänen oli kovasti nälkä. Hän oli iloinen saadessaan jakaa leivästään Osmondillekin.

Sitte kysyi hän, kuinka kauan se kreivi-ilkiö viiyytäällä, ja ilostui kuullessaan hänen matkustavan pois seuraavana aamuna kuninkaan kanssa.

»Mitä melua siellä oli pihalla?« kysyi Rikhard.

»Sitä minä tuskin sanon sinulle«, vastasi Carloman salaperäisesti.

Rikhard pyyteli kuitenkin hartaasti ja täytyihän Carlomanin lopulta kertoa, että molemmat normannilaiset asestomiehet, Sybald ja Henriikki, olivat riitautuneet Arnulfin seurueen flaamien kanssa. Taistelu oli syntynyt ja seurauksena oli kolmen flaamin, erään frankin ja Sybaldin itsensä kuolema. Mutta missä oli Henriikki? Niin, ei ollut siinä vielä kylliksi mitä jo oli tapahtunut: — kuningas oli tuominut Henriikin kuolemaan, ja hänet oli siinä tuokiassa hirtetty.

Suru ja viha synkistyttivät nuoren Rikhardin kasvot. Hän oli pitänyt näistä kahdesta normannilaisesta palvelijastaan, hän luotti heidän uskollisuuteensa ja hän olisi itkenyt heidät

menetettyään, jos heidän tuhonsa olisi tullut jollain muulla tavalla. Mutta nyt, kun sen oli tuottanut heidän vihansa hänen isänsä vihamiehiin, flaameihin, nyt kun toinen oli joukon väkivallan uhrina kaatunut ja toinen tuomittu ja teloitettu ajattelemattomasti, julmasti ja vastoin oikeutta — oli menty jo liian pitkälle. Läheltä piti, ettei hän masentunut surusta ja mieliharmista. Minkä vuoksi hän ei ollutkaan itse siellä suojelemassa Henrikkiä, joka oli hänen oma alamaisensa? Ja vaikkapa ei olisi voinut pelastaakaan häntä, olisihan saanut edes hyvästit sanoa. Sitte tahtoi hän purkaa vihansa uhkauksia, mutta tunsikin oman avuttomuutensa, häpesi sitä, eikä voinut muuta kuin vuodatella haikkeimman surun kyyneleitä, eväten kaikki Carlomanin lohdutukset.

Osmond tuli kuitenkin vielä huolestuneemmaksi ja levottomammaksi. Hän oli pannut arvaamattoman arvon molempiin normanneihin heidän rohkeutensa ja uskollisuutensa vuoksi. Hän oli luottanut siihen, että voisi näiden kautta lähettää tiedon Roueniin tarpeen sattuessa. Hänestä näytti kuin himoten olisi käytetty ensimmäistä tilaisuutta ottaa pikku herttualta pois nämä suojelijat, ja että Rikhardia vastaan tehdyt hankkeet, olivatpa ne laatua mitä tahansa, pantaisiin nyt pian toimeen. Osmond tuskin epäilikään, ettei hänen oma vuoronsa tulisi tämän jälkeen. Siksi päätti hän kestää kaikki ennen kuin antaisi aihetta pienimpäänkään tekosyyhyn, jonka nojalla hänet voitaisiin erottaa turvastaan. Hän oli kärsivä solvauksiakin ja mieskohtaista häväistystä maltillisesti, hän oli aina muistava, että hänen huolenpidostaan riippui kokonaan avuttoman Rikhardin turvallisuus.

Että vaaroja todeilakin keräytyi heidän ympärilleen, kävi päivä päivältä yhä selvemmäksi, varsinkin kuninkaan ja Arnulfin yhdessä pois mentyä. Ilma oli hyvin lämmin ja Rikhard alkoi ikävöidä tuota leveätä, viileätä jokea Rouenissa, missä hänellä oli ollut tapana käydä uimassa viime kesänä. Eräänä iltana saikin hän aseenkantajansa houkutelluksi lähtemään kanssansa Oise joella, joka oli vähän matkan päässä linnasta. Mutta he olivat tuskin ennättäneet

lähteä matkaan, kun kolme tahi neljä palvelijaa juosta kap-risti heidän jälestään ilmoittaen kuningattaren jyrkän käs-kyn, että heidän on heti käännyttävä takaisin. Pojat totte-livat ja palattuaan tapasivat he kuningattaren salissa kauhean vihastuneen näköisenä.

»Mitä tämä merkitsee?« kysyi hän suuttuneena. »Et-tekö tiedä kuninkaan määränneen, ettei herttua saa poistua linnasta hänen poissa ollessaan?«

»Olisin vain mennyt tuonne joelle«, alkoi Rikhard; mutta Gerberge keskeytti:

»Vaikene, lapsi — en halua kuulla mitään verukkeita. Ehkä arvelette, herra de Centeville, voivanne kuninkaan poissa ollessa ottaa vapauksia. Mutta minä ilmoitan teille, että jos teidät kerrankin vielä tavataan vallien ulkopuolelta, saatte syyttää itseänne, — niin, ja hän myöskin! Minä puhkaisutan nuo ylpeät silmänne, jollette tottele!«

Hän kääntyi ja meni matkoihinsa. Lothar katseli heitä tyydytetyllä vahingon ilolla. »Et sinä kauankaan paremmil-lesi ylvästele, herra merirosvo!« sanoi hän seuratessaan äi-tiään. Hän ei uskaltanut jäädä saliin, sillä hän arveli pil-kallisten sanojensa Rikhardissa ja Osmondissa herättäneen mielikarvautta, josta he häntä ehkä kostaisivat. Mutta Rik-hard, joka puoli vuotta sitte ei voinut kärsiä pienintäkään pettymystä, oli nykyisen pakon-, vaaran- ja nöyryytyksen-alaisen elämänsä aikana oppinut hillitsemään kiivautensa ja olemaan suvaitsevainen, sen sijaan että olisi vimmoitellut ja uhkaillut. Hän ajatteli nyt ainoastaan rakasta aseenan-tajatansa.

»Voi Osmond, Osmond!« huudahti hän, »he eivät saa tehdä sinulle mitään paha. Min'en lähde enää milloinkaan ulos. Min'en sano koskaan pikaista sanaa. Min'en ärsytät kuuna päivänä prinssiä, jos vain antavat sinun edelleenkin olla luonani!«

Kahdeksas luku.

Kauniina kesäiltana, kun Rikhard ja Carloman löivät pallia linnan portailla, kuului alhaalta päin ääni, joka Pyhän Neitseen nimessä pyysi almuja jaloilta prinsseiltä. Molemmat pojat näkivät nyt pyhiinvaeltajan seisovan portilla. Hän oli kääriytynyt pitkään villakaapuun, hänellä oli ristikoristeinen sauva kädessä, pikkunen massi vyöllä, päässä leveälierinen hattu, jonka hän nyt kuitenkin oli ottanut käteensä seisossaan siinä ja rukoillessaan syvään kumarrellen armeliaisuutta.

»Käykää sisään, hurskas pyhiinvaeltaja«, sanoi Carloman. »On jo myöhä, saatte syödä iltasta täällä ja levätä yöne.«

»Taivas teitä siunatkoon, jalo prinssi«, vastasi pyhiinvaeltaja, ja tuossa tuokiossa huudahti Rikhard riemukkaasti: »Normanni, normanni! Hän puhuu omaa rakasta äidinkieltäni! Voi hyvänen, oletteko Normandiasta? Osmond, Osmond, hän tulee kotoa!«

»Prinssini! rakas herttuani!« huudahti pyhiinvaeltaja taivuttaen toisen polvensa alimmalle portalle ja suudellen nuoren herttuan kättä — »tämä oli ilo, jota en elinpäiväni uskaltanut toivoa.«

»Walter! Walter Metsästäjä!« huusi Rikhard. »Sinäkö

se olet? Voi, mitenkä jaksaa rouva Astrida ja kaikki muut kotona?»

«Hyvin ne jaksavat, prinssini, mutta halajavat saada tietoa, miten teidän laitanne on —» alkoi Walter. Mutta vallan toinen ääni samassa huudahti pyhiinvaeltajan takana: »Mitä tämä kaikki merkitsee? Kuka tukkii minulta tien? Mitä? Näyttääpä siltä kuin Rikhard olisi olevinaan kuningas, jollei enempikin? Yhä julkeampaa hävyttömyyttä!» Se oli Lothar, joka palasi palveluskuntansa kanssa metsästämästä, ja varsin huonolla tuulella, sillä hän oli ampunut otusta osaamatta.

»Hän on normanni — Rikhardin kansalainen«, sanoi Carloman.

»Normanni, sekö hän on? Luulin jo päässeemme siitä rosvoilijakansasta. Emme suvaitse täällä rosvoja! Anna hälle aimo lailla selkään, Perron, niin että oppii olemaan loitompana minun tieltäni!»

»Hän on pyhiinvaeltaja, teidän ylhäisyytenne«, rohkeni muuan hovimiehistä muistuttaa.

»Sitä tässä ei katsota. Minä en suvaitse täällä normanneja, jotka valepuvussa tulevat vain vakoillakseen. Lyökää sitä koiraa, sanon minä! Laputtakaa tiehenne! Vakooja! Vakooja!»

»Ainoatakaan normannia ei lyödä minun saapuvilla ollessani!» sanoi Rikhard, syöksyen esiin ja heittäytyen Walterin ja metsästäjän väliin, joka jälkimäinen jo valmistihe tottelemaan Lotharin käskyjä. Normanni vältti täten iskun, mutta Rikhard sai omaan kaulaansa niin navakan sivauksen kirpeällä, notkealla nahkasiimalla, että siihen kohosi heti pitkä, punainen juova. Lothar nauroi.

»Prinssini — mitä olette tehnyt? Oi, jättäkää minut — tämä ei sovi teille!» vaikeroi Walter syvimmän surun valtaamana. Mutta Rikhard oli tarttunut piiskaan ja huusi kovalla äänellä: Pois! Pois! Juokse! Riennä! Kiirehdi!» Ja huudon toistivat Osmond, Carloman ja useat ranskalaiset, jotka, vaikka pelkäsivätkin suututtaa prinssiä, olivat

kumminkin vastahakoisia sortamaan pyhiinvaeltajan loukkamattomuuden oikeuksia. Normanni, huomattessaan ettei muu keino auttanut, totteli käskyä. Ranskalaiset antoivat tietä hänelle, ja hän onnistui pakenemaan. Lothar riensi tällä välin hirmuista melua pitäen ja kiivaasti uhkaillen äitinsä pakeille, riemuiten siitä terävänäköisyydestä, millä hän oli keksinyt normannilaisen vakoojan valepuvun alta.

Tässä ei Lothar ollutkaan aivan väärässä. Walter oli tosiaankin tullut sinne vakuuttautuakseen pikku herttuan turvallisuudesta ja hyvinvoinnista sekä koettaakseen päästä Osmondin kanssa puheikkain. Viimeisessä aikeessaan hän kuitenkin ei onnistunut, vaikka hän oleskeli Laonin lähitienoilla useampia päiviä. Sillä Osmond ei tuokioksikaan heittänyt yksikseen herttuata, joka, niinkuin jo olemme nähneet, oli joka suhteessa, joskaan ei nimellisesti, tarkasti vartioitu vanki linnan muurien sisällä. Pyhiinvaeltaja pääsi kuitenkin tilaisuuteen saamaan tietoja, jotka ilmoittivat hänelle asiain todellisen laidan. Hänelle kerrottiin myös Sybaldin ja Henrikin kuolemasta, kuninkaan ja Arnulfin liitosta sekä siitä pakosta ja kovuudesta, millä herttuata kohdeltiin. Näine tietoineen palasi hän kiireimmän kautta takaisin Normandiaan.

Hetipaikalla hänen kotiin tultuaan kuulutettiin pidettäväksi kolmipäiväinen paasto koko herttuakunnassa. Jokaisessa kirkossa, Bayeuxin katedraalista aina pienimpään ja halvimpaan kylärukoushuoneeseen saakka, näki hartaita väkijoukkoja polvillaan — monet hartaita kyyneleitä vuodattaen — rukoilemassa Herraa, että hän laupeudessaan katsoisi heidän puoleensa, antaisi heille takaisin ruhtinaansa ja vapauttaisi lapsen vihamiestensä käsistä. Kuinka palavia ja kiihkeitä rukoukset olivat, jotka lähetettiin korkeuteen Centevillessä, saattaa helposti mielessään kuvitella, eikä suru Montemarissakaan Epten varrella ollut juuri lievempi. Aivan siitä hetkestä kun nämä huolestuttavat sanomat olivat saapuneet, kävi Alberic hyvin levottomaksi, haluten innokkaasti tehdä jotakin herttuansa hyväksi. Eikä hän hellittänyt ennen kuin sai äitinsä lähtemään kanssansa pyhiinvaellukselle

Jumiègesin luostariin rukoilemaan siellä rakkaan pikku herttuansa pelastukseksi.

Tällä välin oli Ludvig laittanut Laoniin sanan, viikon päästä kotiutuvansa. Rikhard iloitsi tästä sanomasta, sillä kuningas oli aina ollut hänelle vähemmän epäystävällinen kuin kuningatar. Hän toivoi pääsevänsä vankeudesta linnassa. Juuri tähän aikaan sairastui hän pahasti. Kenties se oli vain seuraus viimeaikaisesta, sisäänsuletusta elantotavasta, että hänen terveytensä nyt alkoi lamaautua. Tunnettuun pari päivää itsensä raukeaksi ja pahoinvoivaksi, joutui hän eräänä yönä kovaan kuumeeseen.

Osmond tuli äärettömän levottomaksi. Hänellä ei ollut pienintäkään käsitystä tautien hoidosta, ja mikä vielä pahempi, hän oli vakuutettu, että lapsiparka oli myrkytetty. Sen vuoksi päätti hän olla kutsumatta mitään apua. Hän seisoi koko yön kumarassa pojan yli, odottaen joka silmänräpäys saavansa nähdä hänen heittävän henkensä. Osmond olisi voinut repiä tukkansa raivoissaan ja epätoivossaan, mutta sittenkin oli hänen täytymys hillitä itsensä ja noudattaa suurinta tyyneyttä ja lempeyttä, koettaakseen lieventää sairaan lapsen tuskia.

Koko tämän yön heittelihä Rikhard edes takaisin ahtaassa vuoteessaan tahi, kun hän levottomuudessaan tarvitsi milloin vaihdetta, istui nojaten kivistävätä päätään Osmondin rintaa vasten; mutta hän oli liian kipeä ja voipunut voidakseen puhua tahi ajatella selvästi. Kun päivä yllätti ja hän edelleen oli liian sairas jättämään huonetta, tultiin häntä monesti tiedustamaan. Osmond ei voinut silloin salata kauempaa hänen sairauttaan, mutta hän puhutteli heitä vain oven läpi ja hylkäsi kaikki avun tarjoukset. Hän ei laskenut edes Carlomaniakaan sisään, vaikka Rikhard kuullessaan hänen äänensä hartaasti pyyteli saada häntä nähdä. Ja kun kuningatar tarjoutui lähettämään vanhan, taitavan ja kokeneen sairaanhoitajattaren potilaan luo määräämään hänelle lääkityksiä, kielsi Osmond jyrkästi tämänkin tarjouksen. Sullettuun oven asteli hän kiivaasti edes takaisin lattialla ja

mutisi itsekseen: »Mokoma noita-akka! Häntä täällä vielä kaivattaisiin myrkytystään päättämässä!«

Koko tämän ja seuraavan päivän oli Rikhard edelleen hyvin huonona, mutta Osmond hoiteli häntä mitä huolellisimmin eikä ummistanut silmiään siunaaman hetkeksikään. Kaiken ajan, jona poika ei tarvinnut hänen apuaan, vietti hän rukoillen. Vihdoin vaipui Rikhard uneen, nukkui sikeästi useita tunteja ja oli herättyään paljoo parempi. Osmond oli ilon innoissaan. »Jumala olkoon ylistetty, tällä kertaa he eivät onnistu, eivätkä uutta tilaisuutta tule koskaan saamaan. Olkoon Jumala edelleenkin kanssamme!«

Rikhard oli liian heikko ja voipunut tiedustellakseen, mitä hän tällä tarkoitti. Seuraavina päivinä piti Osmond hänestä mitä tarkinta huolta. Mutta nyt, kun Rikhard kykeni taas syömään, ei Osmond millään ehdolla sallinut hänen koskevan mihinkään, mitä hänelle tuotiin kuninkaallisesta pöydästä, vaan meni aina itse hankkimaan elintarpeita kyökistä. Täällä arveli hän muutamata keittäjistä ystäväkseen, joka varmaankaan ei tahallaan myrkyttäisi poikaa. Kun Rikhard kykeni käymään huoneen yli, käski Osmond hänen aina telkeä tikarilla oven eikä koskaan aukaisemaan sitä muille kuin hänelle yksistään, ei edes prinssi Carlomanillekaan. Rikhard ihmetteli tätä, mutta hänen oli pakko totella. Hänellä oli nyt tarpeeksi tietoa heitä ympäröivistä vaaroista käsittääkseen Osmondilla olevan syynsä tällaiseen varovaisuuteen.

Näin oli kulunut useampia päiviä, kuningas oli palannut ja Rikhard oli jo siksi parannut, että hän välttämättömästi tahtoi päästä saliin jälleen. Mutta Osmond ei ottanut vielä tähän myöntyäkseen, vaikka Rikhard ei ollut koko päivänä tehnyt muuta kuin astua varpannut huoneen ympäri näyttääkseen voimiaan. »Nyt, hyvä prinssi, vartioikaa tarkasti ovea!« sanoi Osmond, »ei siitä tule teille vahinkoakaan, jos olette tämän päivän täällä, sillä kuningas on tuonut tullessaan tänne Montreuilin Herluinin. Hänen tapaamisensa olisi teille melkein yhtä vastenluontoista kuin flaaaminkin. Ja lu-

kekaa rukouksianne poissa ollessani, jotta pyhimykset joutaisivat meidät pois vaarasta.«

Osmond viipyi ulkona likemmä puoli tuntia ja kun hän palasi, oli hänellä olallaan suunnaton olkikupo.

»Mihinkä sinä tätä?« huudahti Rikhard. »Minä odotan iltastani, ja sinä kannat tänne olkikuvon.«

»Tässäpä on iltasennekin,» sanoi Osmond nakatessaan olet lattialle ja ottaessaan käsille pienen pussin, jossa oli lihaa ja leipää. »Mitäpä sanoisitte, hyvä prinssi, jos söisimmekin huomenna iltasta Normandiassa!«

»Normandiassa!« hihkasi Rikhard, hypähtäen ylös ja tappuaen käsiään. »Normandiassa! Voi Osmond, sanoitko sinä Normandiassa? Millä ihmeen tavalla? Todellako? Voi, iloa ja riemua! Onko kreivi Bernard tullut? Laskeeko se kuningas meidät?«

»Hiljaa, hiljaa, teidän ylhäisyytenne! Se riippuu ihan kokonaan meistä itsestämme. Mutta kaikki menee päin mänttyyn, jollette ole hiljaa ja varovainen, ja sitten me vasta ollaan huutavassa hukassa.«

»Minä juoksen vaikka tuleen päästäkseni kotiin jälleen!«

»No, syökäähän sitte aluksi,» sanoi Osmond.

»Mutta mitä sinä aijot tehdä? En minä nyt ole niin tuhma kuin silloin, kun sinä koetit viedä minut Rolfin tornista ulos. Mutta tekisipä mieleni sanoa Carlomanille hyvästit.«

»Se ei käy päinsä,« sanoi Osmond, »niiden täytyy luulla teidän vielä olevan sairaana — muutoin emme pääse pakenemaan.«

»Ikävä sittenkin on, etten saa sanoa Carlomanille jäähyväisiä!« tuumaili Rikhard. »Mutta saammehan nähdä taas rouva Astridan ja herra Eerikin, niin, ja Albericin on heti tultava meille takaisin! Voi, lähdetään heti tielle! Oo Normandia, mun rakas Normandiani!«

Rikhard saattoi innoltaan ja hätäisyydeltään tuskin syödäkään, Osmondin tehdessä kiireen vilkkaan valmistuksiaan. Hän satoi miekan vyölleen, antoi Rikhardille tikarinsa vyö-

hön pistettäväksi. Ruuan tähteet työnsi hän reppuunsa, kääri paksun purppuravaipan herttuan ympärille ja pyysi häntä sitten paneutumaan pitkälle olille. »Minä kätken teidät kupoon,« sanoi hän, »ja kannan teidät ulko-eteisen läpi, aivan kuin menisin hevostani vaalimaan.«

»Onpa sulla omat konstisi... sitä ne eivät koskaan arvaa,« huusi Rikhard nauraen. »Minä olen hiljaa kuin hiiri — en päästä pienintäkään ääntä, henkeänikin pidätän.«

»No niin, muistakaa vain olla liikuttamatta kättä tahi jalkaa sekä kahisuttamatta olkia. Täst' on leikki kaukana — maksaa elämän tahi kuoleman,« sanoi Osmond käärien huolellisesti olkia pikku pojan ympärille. »Kas sillä lailla — voitteko huokua?«

»Kyllä,« kuului Rikhardin ääni kuvosta. »Olenko minä nyt ihan »uupiilossa?«

»No kerrassaan! Muistakaa nyt vaan: Tapahtukoon mitä tahansa — elköö tikahtako! Taivas meitä siunatkoon! Nyt! Pyhimykset kanssamme!«

Lojuessaan olkikuvossa kuuli Rikhard, kuinka Osmond aukasi oven. Sitte tunsu hän, miten hänet nostettiin lattialta ja kuinka Osmond kantoi häntä portaita myöten, kuvon päiden lakaistessa kahisten muureja. Ainoa tie ulkoportille meni alemman linnan salin kautta, ja siellä oli vaara suurin. Rikhard kuuli ääniä, askeleita, äänekästä laulua ja naurua, ikäänkuin juhlapidot olisivat olleet parhaallaan. Sen perästä kuului joku sanovan: »Hoidatteko itse hevostanne, herra de Centeville?«

»Hoidan,« vastasi Osmond. »Tiedättehän, että sen perästä kun kadotimme palvelijamme, olisi Musta poloinen pahemmassa kuin pulassa, ellen itse siitä pitäisi huolta.«

Jo huomasi Carlomankin Osmondin, riensi luo ja kysyi: »Voi, Osmond de Centeville! Onko Rikhard parempi?«

»Kiitos, teidän ylhäisyytenne, kyllä hän on parempi, mutta vaara ei ole vielä ohi.«

»Oi, toivon, että hän olisi terve! Vaan milloinka sal-

litte minun tulla hänen luokseen, Osmond? Minä istuisin aivan todella ihan hiljaa enkä häiritsisi häntä.«

»Ei se vielä sovellu, hyvä prinssi, niin paljon kuin herttua teistä pitääkin — vastikään sanoi hän sen minulle.«

»Sanoiko hän? Voi, sanokaa Rikhardille, että minäkin pidän hänestä niin ihmeen paljon, enemmän kuin kestään muusta täällä, ja että minulla on ilman häntä hyvin ikävä. Sanokaa hänelle näin, Osmond.«

Rikhard malttoi tuskin olla huutamatta rakkaalle, pikku Carlomanilleen. Mutta hän muisti kuningattaren uhkauksen, muisti, miten huonosti Osmondin silmille saattaisi käydä ja piti sen vuoksi suunsa kiinni, ajatellen että kyllä hän eräänä päivänä tekee Carlomanista Ranskan kuninkaan. Olkien puoleksi tukehduttamana tunsu hän, kuinka taas mentiin edelleen portin rappuja alas ja sitte pihan poikki. Pimeästä ja Osmondin askelten toisenlaisesta kapseesta arvasi hän oltavan nyt tallissa. Osmond laskei hänet hiljaa alas kuis-
katen: »Kaikki hyvin tähän saakka. Voitteko huokua?»

»Enpä oikein! Etkö voi laskea minua jaloilleni?»

»En vielä, en millään ehdolla. Mutta sanokaahan, käännäkö kasvonne alas päin, sillä itse en voi sitä tietää.«

Osmond pani elävän olkikuvon poikittain satulaan, sitoi sen kiinni ja talutti hevosen ulos, silmäillen samalla varovasti ympärilleen. Mutta koko linnan väki vietti kemuja, eikä ollut ketään edes porttiakaan vahtimassa. Rikhard kuuli hevosen kavioiden kumean kapseen nostosillan poikki mentäessä ja tiesi nyt olevansa vapaa. Mutta Osmond piti yhä vielä käsivarttaan hänen päällään eikä sallinut hänen liikkua vielä muutamaan hetkeen. Vihdoin juuri kun Rikhard ei luullut enää silmänräpäystäkään voivansa kestää tukehduttavaa olkien pistelemistä eikä lymyä epämukavassa olinpaikassaan, seisautti Osmond hevosen, laskei kuvon nurmikolle ja vapautti hänet epämiellyttävästä vankeudestaan. Rikhard katsoi ympärilleen — he olivat viidakossa — hämy oli yllättämisilläään ja soreana soi lintujen laulu.

»Vapaa! Vapaa! Tämä on vapautta!» huudahti Rik-

hard, ponnahtaen seisoalleen ja hurmaantuneena henkien leyhkeätä ilta-ilmaa. »Kuningatar, Lothar ja se tuskauttava kammaripöksä, kaikki ovat nyt kaukana takanani.«

»Eivätpä vielä niinkään kaukana,« sanoi Osmond. »Ette saata pitää itseänne turvattuna, ennen kuin olemme Epten toisella puolen. Satulaan, hyvä prinssi — meidän täytyy ratsastaa henkemme edestä.«

Osmond auttoi herttuan ratsun selkään, hyppäsi itse taakse, kannusti hevosta ja ratsasti tujakasti eteenpäin, vaikk'ei täyttä kyytiä, sillä hän aikoi säästää hevosta. Hämy muuttui pimeäksi. Tähdet tuikkivat taivaalla ja yhä ratsasti hän käsivarsi kiedottuna pojan ympäri, joka sitä myöten kuin yö eteni, väsyi ja vaipui horrokseen, tuntien kuitenkin koko ajan hevosen ravaavan. Mutta jokainen askel kiidätti häntä loitomman kuningatar Gerbergestä ja lähemmä Normandiaa, ja mitäpä hän huolikaan väsymyksestä? Ainoastaan eteenpäin, eteenpäin!

Tähdet sammuiivat taas ja ensimmäinen punainen aamunkoi purppuroi itäistä taivaanrantaa. Aurinko nousi, yleni yhä korkeammalle, helotti täydeltä terältään, ja kuumaksi, helteiseksi kävi päivä. Hevonen kulki hitaammin, kompasteli ja vaikka Osmond laskeusi alas löyhentämään satulan vyötä, kiinnitti se vain tuokion ajaksi juoksuaan. Osmondin valtasi mitä suurin epätieto ja levottomuus, mutta he eivät olleet ratsastaneet kauas, kun joukko kauppamiehiä tuli näkyviin. Nämät matkustivat nummen poikki kerallaan pitkä rivi kuormitettuja muuleja ja turvanaan joukko lujakouraisia miehiä, aivan kuin itämainen karavaani erämaassa. He tuijottivat ihmeissään kookkaasen, nuoreen ritariin, joka piteli lasta perin väsyneen hevosen selässä.

»Herra kauppamies,« sanoi Osmond ensimmäiselle, »näetkö tätä juoksijata? Paremmalla hevosella ei ole koskaan ratsastettu, mutta se on nyt ihan upiuuvuksissa ja meidän täytyy rientää. Suokaa minun vaihtaa tämä tuohon vahvaan pikku virkkuum tuolla. Tämä on kaksikertaa sen arvoinen, mutta min'en jouda tässä tinkimään — suostutteko vai ette?«

Kauppamies, joka osasi Osmondin upealle mustalle oriille antaa oikean arvonsa, hyväksyi ehdotuksen. Osmond muutti kohta satulan, nosti Rikhardin uuden hevosen selkään, istui siellä jo itsekkin ja niin sitä taas mennä porhallettiin eteenpäin läpi tuon kolkon seudun, missä nuoren ritarin silmä tunsii jälleen tienviitat teräväjärkisyydellä, jonka ihmiset saavat asumalla metsä- ja viljelemättömissä seuduissa. Suuret rämeet olivat nyt paljoa vaarattomammat kuin talvella, ja he pääsivät niiden yli onnellisesti. Tähän saakka ei ollut kuulunut mitään takaa-ajosta. Osmondin ainoana pelkona oli vain, että hänen pikku turvattiaan, joka ei ollut vielä voimistunut sairautensa perästä, matka ja pitkä, helteinen kesäpäivä liian paljon rasittaisivat, sillä poika alkoi jo nojata häneen eikä jaksanut liikuttaida eikä pitää auki silmiään. Hän tuli tuskin virkeämmäksi auringon mailleen mentyä ja raittiin tuulosen leppoisena alkaessa puhaltaa, mikä Osmondia itseään virkisti paljon. Mutta vielä suurempi virkistys oli uskolliselle aseenkantajalle, kun hän viho viimein näki sinertävän virran mutkittelleen vehreiden laidunlakeuksien välissä, ja vastarannalla kallion kukkulan, jolla kohosi linna tornineen ja hyvin varustettuine vallineen.

»Epte! Epte! Tuolla on Normandia, hyvä prinssi! Silmätkääpä ylös ja katsokaa omaa herttuakuntaanne.«

»Normandia!« huudahti Rikhard, kavahtaen ylös. »Oo, mun oma rakas kotini!«

Joki oli kumminkin leveä ja syvä eikä vaara vielä ollut ohitse. Osmond katseli levottomana ympärilleen, mutta riemastui huomattessaan karjan jälkiä, aivan kuin siinä olisi ollut kaalamopaikka. »Meidän täytyy yrittää,« sanoi hän. Laskeutuen maahan, astui hän sitte veteen, talutti hevosta ja piti Rikhardia tukevasti kiinni satulassa. Vesi syveni syvenemistään, nousi Rikhardin jalkoihin, sitte hevosen kaulaan ja vihdoinkin ui hevonen ja Osmond rinnalla pitäen pitkin matkaa poikaa tanakasti kiinni. Sen jälkeen kuului pohja taas, vuolteen voima väheni ja he lähenivät rantaa. Mutta samassa tuokiossa huomasivat he kaksi jousimestä, jotka pitkällä jousil-

laan tähtäsivät heitä linnasta, ja miehen, joka seisoj korkealla rannalla heidän edessään huutaen: »Seis! ei kukaan saa käydä Montémarin kaalamon yli ilman jalon Dame Yolanden lupaa.«

»Ka Bertrand, herra hovimestari, tekö se olette?« huusi Osmond vastaan.

»Ken se on, joka mainitsee minua nimeltäni?« vastasi hovimestari.

»Minä se olen, Osmond de Centeville. Avatkaa porttine niin pian kuin mahdollista, herra hovimestari, sillä herttua on täällä ja hän on mitä suurimmassa levon ja virkistyksen tarpeessa.«

»Herttua!« huudahti Bertrand, kiiruhtaen alas maallenousupaikalle ja heitellen ilosta hattuaan ilmaan.

»Herttua! Herttua!« kajahduttivat soturitkin muurilta. Seuraavassa tuokiassa oli Osmond taluttanut hevosen maalle joesta ja huusi nyt Rikhardille: »Silmät auki, teidän ylhäisyytenne, silmät auki! Olette nyt omassa herttuakunnassanne taaskin. Tämä on Albericin linna.«

»Tuhat kertaa tervetullut, ruhtinaallinen herrani! Siunnattu olkoon tämä päivä!« huusi hovimestari. »Mikä ilo armolliselle rouvalle ja nuorelle herralle!«

»Hän on aivan nääntyä väsymyksestä,« sanoi Osmond, levottomasti katsahtaen Rikhardiin. Sillä eivät tervetulo-huudotkaan, jotka selvästi todistivat hänen olevan omassa, rakkaassa Normandiassaan, saaneet Rikhardia nousemaan ylös tahi puhumaan. »Hän on ollut pahasti sairaana ennen kuin pakenimme. Pelkäsini niiden myrkyttävän hänet enkä uskaltanut viipyä Laonissa tuntiakaan sen jälkeen, kun hän oli siksi voimistunut, että saattoi lähteä pakoretkelle. Mutta ilostukaahan nyt, teidän ylhäisyytenne, nyt olette viimeinkin turvassa ja vapaa. Täällä on myös kelpo Dame de Montémar, joka pitää teistä parempaa huolta kuin minunlaiseni kova-kourainen sotilas.«

»Eikä mitä, sen pahempi!« sanoi hovimestari, »meidän jalo rouvamme on lähtenyt nuoren Albericin kanssa pyhiin-

vaellukselle Jumiðgesiin, rukoillakseen herttuan turvallisuuden puolesta. Kuinkahan he riemastuvatkaan saadessaan tietää, että heidän rukouksensa on kuultu.«

Osmond ei voinut kuitenkaan juuri iloita tästä, sillä niin levoton hän oli turvattinsa ylenpalttisesta väsymyksestä ja raukeudesta. Rikhard näet, kun he veivät hänet linnan saliin, jaksoi tuskin puhua tahi silmiään raottaa, saatikka syödä. He kantoivat hänet yläkertaan ja panivat hänet Albericin vuoteelle, missä hän levottomasti heittelehti edes takaisin, ollen liian uupunut nukkuakseen.

»Voi! voi!« päivitteli Osmond, »olen ollut liian hätäinen! Olen pelastanut hänet frankkien käsistä ainoastaan tuottaakseni hänelle oman varomattomuuteni kautta kuoleman.«

»Mutta olkaa toki jo vaiti, herra de Centeville,« sanoi hovimestarin vaimo, joka samassa pistäytyi sisään — »tuollaisella päivittelemisellähän te voitte hänet surmata. Jättäkää poika minun huostaani, hän on vain liiaksi rasittunut ja tarvitsee lepoa.«

Osmond, joka nyt oli varma että herttuansa oli ystävien parissa, olisi ilomielellä uskonut hänet vaimon hoitoon, ellei Rikhard kaikesta heikkoudesta ja voipumuksesta huolimatta olisi aivan vaistomaisesti nojautunut ihan Osmondiin kiinni, tahtomatta päästää häntä luotaan, aivan kuin pitäen Osmondia ainoana ystävänä ja suojelijanaan. Hän ei ollut vielä kyliksi tajussaan ymmärtääkseen olevansa Normandiassa ja turvassa vihollistensa salavehkeiltä. Pari kolme tuntia valvoivat sen tähden Osmond ja hovimestarin vaimo kahden puolen hänen vuodettaan, koettaen tynnyttää hänen levottomuuttaan sekä suositella häntä mitä hellimmin. Tätä tekivät he siksi kunnes poika vähitellen rauhoittui ja vaipui viimein sikeään, vahvistavaan uneen.

Aurinko oli jo ylhäällä taivaalla, kun Rikhard heräsi. Hän käännähti ahtaalla, olilla täytetyllä tilallaan ja katseli ympärilleen ihmeissään. Nämä eivät olleet vaipoilla peitetyt seinät hänen kammarissaan Laonissa, jotka hän unen pöppörossään näki, vaan rosoiset kivimuurit ja syvä, pyöreä torni-

huoneen ikkunareikä. Osmond de Centeville nukkui lattialla hänen vierellään, vaipuneena syvään, pitkää valvomista ja ponnistusta seuranneeseen uneen. Ja mitähän muuta vielä Rikhard näkikään?

Hän näki iloisen pojan naaman ja sädehtivän silmäparin: Alberic de Montémar siinä nojautsi sängynjalkaa vasten, odottaen jännityksellä Rikhardin heräämistä.

»Alberic, Alberic!«

»Prinssini, prinssini!«

Nopsasti kiepsahti Rikhard istualleen, ojensi molemmat käsivartensa ja Alberic heittäysi hänen syliinsä. Innokkaina sylittelivät pojat toisiaan, ja katkonaisia riemuhuutoja pääsi tuon tuostakin ilmoille, kylliksi äänekkäitä herättämään kenen tahansa tavallisen nukkujan, vaan ei Osmondia, joka oli niin tuiki väsynyt.

»Onko se totta? Olenko minä sitte todellakin Normandiassa taas?« huudahti Rikhard vihdoin.

»Olette, olette, — hyvä prinssi! Te olette Montémarrissa. Kaikki on teidän. Se juovikas haukka voi ylen hyvästi ja äitini tulee tänne iltapuoleen — hän antoi minun ratsastaa edeltä, heti kun saimme kuulla sen suuren uutisen!«

»Ratsastimme kauan, kunnes tuli myöhä ja minä olin hyvin väsynyt,« sanoi Rikhard. »Mutta nyt kun olemme kotona, en välitä siitä vähääkään. Mutta minä tuskin saatan uskoa! Kuule, Alberic, olen viettänyt kauheita päiviä!«

»Katsokaas tuonne, hyvä prinssi,« sanoi Alberic ikkunan luota. »Kurkistakaapa ulos tästä, niin huomaatte olevanne kotona jälleen.«

Yhdellä hyppäyksellä oli Rikhard ikkunassa. Mikä näky sattuikaan hänelle siinä silmään? Linnan piha oli täpösen täynnä ratsumiehiä ja hevosia, aamuurinko kimmelsi loistavilla pantsaripaidoilla ja korkeilla pyöreillä kypäreillä, ja niiden yläpuolella hulmusi monta ratsulippua ja sotamerkkiä, jotka Rikhard hyvästi tunsi jälleen. »Oo, kas tuolla, kas tuolla!« huusi hän riemastuksissaan. »Tuoll'on Ferrière'n hevosenkä ja tuolla Varenneen juoksija! Ja kaikista paras,

tuoll'on — tuoll'on meidän oma, Centevillen punainen ratsulippumme! Oo, Alberic, Alberic! Onko herra Eerikki täällä? Minun täytyy mennä hänen luoksensa!»

»Bernard lähetti heti teidän tultuane sanan heille kaikille tulla puolustamaan linnaamme, jos frankit ajaisivat teitä takaa. Mutta te olette nyt turvassa, turvassa semmoisessa kuin Normandian peitset voivat tuottaa — Jumala olkoon kiitetty!»

»Niin, Jumala olkoon kiitetty!» toisti Rikhard, notkistaen hartaasti polvensa muutamiksi minuuteiksi lukiessaan latinalaista rukoustaan. Sitte nousi hän ylös ja sanoi katshahtaen Albericiin: »Minun pitää todellakin kiittää Häntä, sillä Hän on pelastanut Osmondin ja minut julman kuninkaan ja kuningattaren käsistä. Minun täytyy koettaa tulla vähemmän kiivaaksi ja käskeväksi kuin olin ennen pois menoani, sillä sen olen juhlallisesti luvannut tekeväni, jos konsa kotia tulisin. Osmond parka, miten hyvästi hän vetelee unia! Tule Alberic näyttämään mulle tietä herra Eerikin luo!» Ja tarttuen Albericin käteen, poistui Rikhard huoneesta ja meni portaita alas linnan saliin. Monta normannilaista ritaria ja vapaaherraa täysissä sotavaruksissa oli tänne kokoontunut, mutta Rikhardin katse haki vain yhtä. Jo tunsii hän jälleen herra Eerikin harmahtavat hapsset ja sinisen sotisovan, vaikka tämä seisoii selin häneen. Silmänräpäyksessä, ennen kuin kukaan oli huomannut hänen siellä oloaan, juoksi hän vapaaherraa kohden ojennetuin käsivarsin, huudahtaen: »Herra Eerikki! rakas herra Eerikki, nyt olen viimeinkin täällä taas! Osmond on terve mies! Rouva Astrida voi kai hyvin?»

Vanha vapaaherra käännähti päin. — »Lapseni!» huudahti hän, sulkien hänet rautaiseen syliinsä, kyynelten viljanaan virratessa hänen ahavoittuneita kasvojaan pitkin, »kiitetty olkoon Jumala, että te olette turvassa ja poikani on miehen tavoin täyttännyt velvollisuutensa!»

»Ja kuinka voi rouva Astrida?»

»Oikein hyvin, saatuaan kuulla teidän olevan turvassa. Mutta katsokaahan ympärillenne, hyvä prinssi — herttuan ei sovi tällä lailla riippua vanhan miehen kaulassa. Katsokaa,

kuinka paljo teidän uskollisia vasallejanne on täällä, suojelakseen teitä halpamielisiltä frankeilta!«

Rikhard nousi ylös ja ojensi kätensä sekä vastasi kohteliaalla kumarruksella jokaisen urhoollisen vapaaherran tervehdykseen, käyttäytyen ihmeen miellyttävästi ja luontevasti, mitä taitoa hänellä tietenkään ei ollut Normandiasta lähtiesään. Kasvanut hän oli myöskin, ja vaikkakin hän oli hyvin kalpea eikä ollut erityisen huolellisesti puettu, — pukeminen kun oli käynyt kovassa kiireessä ja ilman muitten apua kuin Albericin — vaikka hänen hiuksensa olivat epäjärjestyksessä eikä palohaavan arpi ollut vielä hävinnyt poskesta, — oli hän kuitenkin, tästä kaikesta huolimatta, kirkkaine sinisilmineen, avonaisine katsantoineen ja rohkeamielisine ryhtineen lupaava ruhtinaan alku. Ilolla ja ylpeydellä silmäilivät Normandian jalosukuiset häntä, etenkin kun hän kenenkään kehoittamatta lausui: »Kiitän teitä, jalot ritarit, kun olette tulleet tänne suojelemaan minua. Nyt en pelkää koko Ranskanmaan sotalaumoja, kun olen joukossa omien uskollisten normannieni.«

Herra Eerikki vei hänet ylimmälle portaalle portin ulkopuolella, jotta soturit saisivat nähdä hänet. Silloin kajahti huuto niin jymisevä »eläköön herttua Rikhard! terve pikku herttuamme!« että se »rimasi ja raikui« kaikilla kunnalla — helähti takaisin vanhasta tornista — herätti Osmondin unestaan ja Rikhard tuli nyt vakuutetuksi, jos hän olisi enää lisätodistuksia kaivannut, että hän todellakin oli maassa, jossa jok'ikinen sydän hehkui uskollista rakkautta häneen.

Ennenkun riemu oli lakannut, kuultiin torven toitaudus portin ulkopuolelta. Herra Eerikki lähetti Bertrandin joutuisasti avaamaan sanoen: »Se on Harcourtin kreivin tulo-merkki.« Alberic meni myös linnan isäntänä mukaan vastaanottamaan vierasta.

Vanha kreivi ratsasti pihaan portaiden eteen, laskeusi alas hevosen selästä, Albericin pitäessä jalustinta. Hän ei ollut käynyt monta askelta portaita ylös päin, kun Rikhard vapaatahtoisesti tuli häntä vastaan, mitä hän ei ollut koskaan

ennen tehnyt, ojensi hänelle kätensä ja lausui: »Terve tuloanne, kreivi Bernard, terve tuloanne! Kiitos, että tahdotte tulla suojelemaan minua! Olen kovasti iloissani saadessani nähdä teidät taas.«

»Kiitos, nuori herttuani!« sanoi Bernard, »ja minä olen oikein iloinen nähdessäni teidän onnellisesti päässeen frankkien kynsistä. Nyt te luullakseni voitte jo erottaa ystävän vihollisesta!«

»Kyllä, voin totta tosiaan, kreivi Bernard. Tiedän nyt teidän tarkoitaneen parastani, ja että minun olisi tullut kiittää teitä, sen sijaan kuin vihastuin, nuhdellessanne minua. Odottakaa hetkinen, herra kreivi, on eräs asia, jonka olen lupautunut sanomaan, jos konsa tulisin tervennä takaisin rakastettuun kotiini. Walter — Maurice — Jeannot — te kaikki minun ja herra Eerikin palvelijat, tiedän että ennen poismenoani en ollut mikään hyvä valtaherra teitä kohtaan. Olin kiivas, ylpeä ja röyhkeä, mutta Jumala on minua tästä rangaissut ollessani kaukana vihollisten keskuksessa sairaana ja yksinäisenä. Olen nyt hyvin pahoillani siitä ja toivon teidän suoivan minulle anteeksi; sillä olen koettava — Jumala minua siinä auttakoon — välttää koskaan enää olemasta kiivas ja ylpeä.«

»Kas vain, herra Eerikki,« sanoi Bernard, »kuuletteko, mitä poika sanoo! Kun hän tuolla tavoin puhuu, noin vapaasti, avonaisesti ja kenenkään kehoittamatta, ja jos hän pysyy sanassaan, niin luulenpa varmaan, että Ranskan matka on ollut hänelle hyväksi opiksi ja että vast'edes näemme hänestä paisuvan joka suhteessa isänsä moisen ruhtinaan, — siunattu olkoon hänen muistonsa!«

»Teidän on kiittäminen Osmondia kaikesta, mitä hän on tehnyt minulle,« sanoi Rikhard, kun Osmond viimeinkin kylläkseen nukuttuaan tuli alas. »Osmond se on auttanut minua kestämään suuret vaivani. Mitä pelastukseemme tulee, niin hän se lensi minun kanssani pakoon kuin vanha kotka poikasineen. Sanon sulle, Osmond, että sinun tästä lähin on

aina kannettava pari siipeä kilvessäsi ja ratsulipussasi, hyvin onnistuneen pakoretkemme muistona.«

»Niinkuin tahdotte, teidän ylhäisyytenne,« sanoi Osmond vielä tuskin kunnollisesti valveutuneena. »Se oli todellakin väki pitkä matka yhteen kyytiin; mutta toivon, etten tarvitsisi enää koskaan paeta teidän tahi omia vihollisiani.«

Mikä iloinen kesäpäivä tämä olikaan! Nekin kolme tuntia, jotka Rikhardin täytyi istua neuvottelussa, lisäsivät vain sitä mielihyvää, jota hänelle sitte tuottivat Albericin tavaroiden katseleminen, omien seikkailujen kertominen ja Laonissa opittujen ritarillisten taitojen näyttäminen. Ilta muodostui yhä riemukkaammaksi, kun linnan portit avattiin, nostosilta laskettiin alas, ja linnaan saapui ensiksi Dame Yolande de Montémar ja tuskin neljännestunnin kuluttua siitä Centevillen asesotilaat, joiden etunenässä nähtiin Astrida rouvan oma, korkea myssy. Yhdellä hyppäyksellä oli Rikhard Astridarouvan sylissä. Hellästi sulki hän poikasen poveaan vasten, mutta työnsi hänet sitte vähän ulomma nähdäkseen, paljonko hän oli kasvanut, surkutteli hänen arpeaan ja syleili häntä sitte lujemmin kuin milloinkaan ennen. Mutta katseltuaan lähemmin häntä, selitti hän Osmondin antaneen hänen tukkansa mennä pahemmin vanuksiin kuin kuningas Harald Nahkalakin. Sitte otti hän elfenluisen kamman vyöllään olevasta laukusta ja alkoi suorita pojan paksuja, sekavia kiharoita. Kun suoriminen ei käynyt aivan hellävaroen, olisi Rikhardilla entisiin tapoihinsa nähden ollut syytä tästä raihostua, mutta nyt hän vain hyväili Astrida rouvaa kahta hellemmin.

Kun Osmond laskeusi polvilleen tätinsä eteen, siunasi tämä häntä, itki hänen tähtensä ja nuhteli siitä, että oli rassittanut liiaksi hänen lemmikkiään — kaikkia yhtäikaa. Ja kun yö yllätti ja Rikhard kuten muinoinkin oli lukenut rukouksensa rakkaan kasvattajansa polvien ääressä, niin varmaa oli, ettei Normandiassa ollut onnellisempaa poikaa kuin sen pikku herttua.

Yhdeksäs luku.

Montémarin linna oli liian lähellä rajaa ollakseen turvallinen olopaikka pikku herttualle. Hänen enonsa Senliin kreivi Hubert oli Harcourtin kreivi Bernardin kanssa yhtä mieltä siitä, että hän olisi paremmassa turvassa herttuakuntansa rajain ulkopuolella, koska Normandia luultavasti tulisi pian sotanäyttämöksi. Hänet lähetettiin siis, vaikka vasten tahtoaankin, lukuisan ja hyvin varustetun seurueen kera salaa ensiksi Coucyyn ja sittemmin Senliisen.

Hänen ainoana lohdutuksenaan oli, ettei hänen tarvinnut enää erota ystävistään. Alberic, herra Eerikki, yksinpä rouva Astridakin seurasivat häntä, samoin kuin hänen ainainen kumppalinsa Osmond. Vapaaherra saattoi tuskin näkyvistään jättää poikaa, jota yhä vielä pidettiin niin tarkasti silmällä, että vartioiminen näytti melkein vankeudelta. Ei koskaan, ei edes kesälläkään eikä keskellä päivää saanut hän lupaa mennä linnan vallien ulkopuolelle. Hänen suojeelijansa tahtoi kernaasti pitää salassa, että linnassa oleskeli niin korkea vieras.

Osmondin seurasta ei Rikhard saattanut nauttia niin paljon kuin tavallisesti, sillä tällä oli jotain hommaa aseparjassa, eräässä matalassa, holvikkaassa huoneessa, johon oli käytävä linnan pihasta. Rikhard ja Alberic olivat hyvin uteliaita tietämään, mitä hän siellä teki; mutta Osmond telkesi

ovensä kiinni rautakangella, jotta poikain oli pakko tyytyä vain kuuntelemaan vasaraniskuja, jotka naksuttelivat samassa tahdissa kuin hilpeät äänet sisällä lauloivat muuatta laulua Sigurdin miekasta ja sotaurhottaresta, joka nukkui liekkien häntä syleillessä. Rouva Astrida sanoi Osmondin tekevän ihan oikein, sillä kukaan kelpo asesepä ei työskennellyt koskaan ovi selällään. Ja kun pojat utelivat nuorelta Centevilleltä hänen työtään, myhäili hän vain sanoen, että he kyllä saavat sen nähdä, konsa aseihin kutsunta saapuisi.

Sitä odotettiinkin joka hetki, sillä tietoja oli saapunut, että Ludvig oli koonnut sotajoukkonsa ja samonnut Normandiaan ottaakseen uudestaan huostaansa nuoren herttuan ja valloittaakseen maan. Mitään semmoista kutsua ei kuitenkaan kuulunut, sen sijaan tuli vaan sana, että Rouen oli jätetty kuninkaan käsiin. Rikhard vuodatti mieliharmin kyyneleitä. »Isäni linna! Oma kaupunkini vihollisten vallassa! Bernard on sitte kavaltaja! Kukaan ei voi estää minua kutsumasta häntä siksi. Miksikä luotimmekaan häneen?«

»Elkää olko millännekään, teidän ylhäisyytenne«, sanoi Osmond. »Kun te tulette asekuntoiseksi, hankkii oma kelpo miekkanne teille oikeutta, huolimatta kaikista vilpillisistä tanskalaisista ja vielä vilpillisemmistä frankeista tässä maassa.«

»Mitä, niinkö sinäkin Osmond poika haastelet? Luulin sinun toki paremmin mielesi voivan hillitä kuin että olisit pettynyt miehen suhteen, joka oli uskollinen Rolfin suvulle, ennen kuin sinä ja tuo kukkopoikanen olitte syntyneetkään«, sanoi vanha vapaaherra.

»Hän on luovuttanut herttuakuntani! On väärin kutsua häntä muuksi kuin kavaltajaksi!« huudahti Rikhard kiiwaasti. »Arka, petollinen, liehakoiva . . .!«

»Kas niin, kas niin, hyvä prinssi«, sanoi vapaaherra. »Bernardilla on vanhassa, ovelassa päässään enemmän keinoja kuin teidän nuori ja minun vanha järkeni kykenevät keksimäänkään. Mitä hän aikoo tehdä, en voi nyt sanoa,

mutta panen pääni pantiksi, että hänellä on sydän oikealla paikallaan.«

Rikhard vaikeni, muistaen jo kerran ennenkin häntä väärin tuominneensa, mutta kovasti häntä kuitenkin harmitti ajatellessaan, että Rolfin torni oli ranskalaisten hallussa. Asiat vaan yhä pahenivat, kun entisen hyvän lisäksi kerrottiin kuninkaan olevan aikeessa jakaa Normandia ranskalaisen vasalliensa kesken. Yhä kiivaamman harminhuudahtuksen päästi Senliin linnan väki suruviestit kuultuaan. Mutta herra Eerikki luotti edelleenkin lujasti ystäväänsä Bernardiin, vieläpä sittenkin kun kuuli Centevillen linnan valitun tuon lihavan ranskalaisen kreivin saaliiksi, joka oli ollut panttivankina Rouenissa.

»No, mitä sanotte nyt, hyvä prinssi«, sanoi hän muutamana päivänä keskusteltuaan pitemmän aikaa erään sanansaattajan kanssa portilla. »Musta kotka on levittänyt siipensä. Viisikymmentä pitkää laivaa purjehtii Seinellä ja Harald Sinihampaan Pitkä Käärme on niiden etunenässä.«

»Tanskan kuningas! Tullut minun avukseni!«

»Niin, niinpä vaimenkin! Tullut Bernardin salaisesta kutsumuksesta puolustamaan teidän oikeuksianne ja asettamaan teidät isänne valtaistuimelle. Sanokaa nytkin rehellistä Harcourtia kavaltajaksi, sen tähden ettei antanut ihanata herttuakuntaanne tulelle ja miekalle alttiiksi!«

»*Minua* ei ole hän kavaltanut«, sanoi Rikhard hetkisen mietittyään.

»Eikö todellakaan; mutta mitä teillä sitte oli mielessä?«

»Tarkoitin, että kun minä pääsen valtakuntaani hallitsemaan, en tahdo olla niin perin valtioviisas«, sanoi Rikhard. »Tahdon olla julkinen ystävä tahi julkinen vihollinen.«

»Poika paisuu meitä mielevämmäksi«, sanoi herra Eerikki hymyillen, »mutta se tuli kuin isänsä suusta.«

»Hän tulee päivä päivältä yhä enemmän isävainajaansa«, sanoi rouva Astrida.

»Mutta tanskalaiset, isä, tanskalaiset«, sanoi Osmond.

»Kohta ne kalvat kalskalitelevat! Saan kait minäkin lähteä sotaväkeen ansaitsemaan kannukseni?»

»Kyllä, aivan kernaasti«, vastasi vapaaherra, »jos hänen ylhäisyytensä herttua antaa sinulle luvan. Kunpa voisin minäkin jättää hänet ja tulla mukaan! Tekisi hyvää minulle ihan sydänjuuriini saakka päästä kerran vielä viikinkien pitkään laivaan.«

»Tahdonpa mielelläni nähdä, mihin nämä pohjan miehet kelpaavat«, sanoi Osmond.

»Oh! nämä ovat vain tanskalaisia eivätkä norjalaisia, eikä oikeita viikinkejä enää olekaan, sellaisia kuin ennen vanhaan kun Ragnar teki tuhojaan...«

»Poika, poika! onko tämä oikeata puhetta lapsen kuulleen?» keskeytti rouva Astrida. »Sopivatko tämmöiset sanat kristitylle ritarille?»

»Suokaa anteeksi, äiti!« sanoi harmaahapsinen sotilas hellästi. »Mutta vereni käyvät kuohuksiin kuullessani pohjoismaalaisen laivaston olevan niin lähellä ja ajatellessani Osmondin saavan paljastaa miekkansa merikuninkaan johdolla.«

Seuraavana aamuna talutettiin Osmondin uljas sotaori oven eteen ja kaikki soturit, jotka vaan voitiin luovuttaa Senliin linnan väestä, olivat valmiit lähtemään mukaan. Pojat seisoivat portailla, toivoen hekin olevansa kylliksi vanhoja lähtemään taistelutanterelle sekä ihmettelivät, miksi Osmond viipyi. Kun ovi vihdoinkin aukeni, näkivät he ihmeekseen pajan matalassa holviportissa punaisen, hehkuvan uunin edessä Osmondin seisovan puettuna kimmeltävään, teräksiseen sotisopaan, jonka hienoista renkaista tulen liekki kirkkaana heijasti, ja kypärissään oli hänellä pari kultasiipeä, joka merkki myös somisti hänen pitkää suippoa kilpeään.

»Sinun siipesi! Meidän siipemme!« huudahti Rikhard, »Centevillen vaakunamerkki!«

»Lentäkööt ne vihollisen perässä, vaan ei edellä«, sanoi herra Eerikki. »Lähde matkaan Jumala kerallasi, poi-

kani — osoittaudu mieheksi — elä anna tanskalaisille heimoalaisillemme aihetta sanomaan meidän oppineen ranskalaisia temppejuja pohjoismaalaisten iskujen asemesta.«

Tämmöisillä jäähyväissanoilla evästettyinä lähti Osmond Senliistä. Molemmat pojat riensivät ylös linnan harjalle seuratakseen häntä silmillään niin kauan kuin hän oli näkyvässä. Korkein torni tuli siitä hetkestä heidän pää-olinpaikakseen, ja alinomaa he tähystelivät sille taholle, jonne Osmond oli kadonnut. Mutta ajan oloon he väsyivät vahdinpitoonsa ja palasivat leikkeihinsä linnan pihaan.

Eräänä päivänä olivat he lohikäärmeisillä, ja Alberic oli olevinaan lohikäärme. Hän makasi selällään, läähättäen täyttä väkeään, siten muka osoittaen purskuttavansa hirmuisesti tulta ja savua Rikhardin, ritarin päälle. Tämä taas koki suurine puumiékkoineen ja seiväspeitsineen kolhia sitä kuoliaaksi. Mutta leikin kuumimmillaan ollessa taukosi lohikäärme äkkiä puhkumasta, kapasi pystyyn ja osoitti sormellaan vartijata ylhäällä tornissa. Tämä oli pannut torven suulleen ja tuossa tuokiossa räikähti kimeä signaali tornista.

Äänekkäästi huutaen syöksyivät molemmat pojat suoraa päätä portaita ylös ja tulivat tasakatolle niin hengästyksissään, etteivät voineet edes vartijalta tiedustaa, mitä hän näki. Vartija osoitti sormellaan tasangolle päin, ja tarkkanäköinen Alberic huudahti: »Minä näen jotakin, hyvä prinssi, ettekö tekin erota mustaa pilkkua kaukana nummella?«

»En, en niin mitään! Missä, oi, missä?«

»Se meni nyt kummun taa, mutta — kas tuossa se on taas! Miten nopeasti se ratsastaa!«

»Niin käypi kuin linnun lento«, sanoi Rikhard, »niin nopeasti, niin nopeasti . . .«

»Eihän karkuuttanekin vain pakoon«, sanoi Alberic, hieman levottomana katsahtaen vartijaan, sillä hän oli rajalta kotoisin ja kauhistuttavia juttuja Contentin kreivin tuhovasta maahankarkauksesta kerrottiin päivät päästään Epten ympäristöllä.

»Eikä mitä, nuori herra«, sanoi vartija, »sitä ei tarvitse pelätä. Kyllä minä tiedän millä lailla miehet ratsastavat sodasta paetessaan.«

»Ei tosiaankaan, tuon hevosen juoksu ei tiedä mitään pahaa«, sanoi herra Eerikki, joka nyt oli saapunut yhteen joukkoon.

»Minä näen hänet paremmin! Näen hevosen!« huusi Rikhard, hyppien innoissaan, niin että herra Eerikin oli pakko tarttua häneen kiinni ja varoittaa: »Jollette pysy aloillanne, prinssi, niin saatatte pian luisua alas linnan harjalta. Enemmän kuulisin tappelussa hävityn kuin soisin semmoisen tahtuvan.«

»Sill' on jotain kädessään«, sanoi Alberic.

»Lippu tahi ratsulippu«, sanoi vartija, »minusta hän ratsastaa nuoren vapaaherran tavoin.«

»Niin totta tosiaan! Ripeä poikani! Hän on suorittanut asiansa oivallisesti!« huudahti herra Eerikki, ratsastajan tultua paremmin näkyviin. »Tanskalaiset ovat saaneet nähdä, kuinka me kasvatamme poikiamme!«

»Hänen siipensä tuovat hyviä uutisia«, sanoi Rikhard. »Antakaa minun mennä, herra Eerikki; minun täytyy kertoa tästä Astrida rouvalle.«

Nostosilta laskettiin alas, raskas ristikkoportti avattiin ja linnan kaikkien asukkaiden seistessä pihalla ajaa karahutti sisään soturi kypärissä siivet ja kädessä liehuva lippu, jonka hän tullessaan laski levälleen Normandian pikku herttuan jalkain juureen. Hämmästyksen huuto pääsi kaikilta nähdessään lipussa Ranskan kultaiset liljat, ja hätäilevin, loppumattomin kysymyksin keräytyivät he hänen ympärilleen.

»Suuri voitto — kuningas vankina, Montreuil tapettu!«

Rikhard tarttui nuoren ritarin käteen, vieden hänet saliin, missä kaikki sijoituivat hänen ympärilleen kuullakseen uutisia. Hänen isänsä ensimmäinen kysymys oli, mitä hän piti heidän heimolaisistaan, tanskalaisista.

»Sivistymättömiä tovereja, isä, se täytyy minun tunustaa«, sanoi Osmond hymyillen ja päätään pudistaen. »Minä

en voinut maljaani juoda heidän onnekseen ihmisenkallosta — niin kultakoristeinen kuin se olikin.«

»Mutta eivät siltä huonompia soturia,« sanoi herra Eerikki. »No niinpä niin, ja sinä tietenkin olit siksi hieno ja turhamainen, ettet käsittänyt tuota vanhaa hyvää tapaa repiä koko lammasta palasiksi. Sinun kai piti leikata viipaaleesi hienolla ranskalaisella veitsinykerölläsi.«

Osmond ei voinut käsittää, että mies voisi olla urhoolisempi ollessaan raaka kuin metsäläinen, mutta hän katsoi viisaammaksi olla vaiti ja Rikhard pyysi kärsimätönnä saada kuulla taistelusta sekä missä se oli suoritettu.

»Diven rannalla,« sanoi Osmond. »Oi isä! syystäpä saatatte kutsua vanhaa Harcourtia ovelaksi — Revonsydän se pitäisi hänen nimensä olla, eikä Karhunsydän! Kuulkaahan kummaa kun hän oli lähettänyt frankeille sanan, että tanskalaiset olivat hyökänneet hänen päällensä koko voimallaan, ja pyysi näitä tulemaan avukseen.«

»Toivon, ettei siinä ollut kavallusta. Mitään vilppiä ei saa minun nimessäni tehdä!« huudahti Rikhard semmoinen arvokkuus äänessä ja liikkeissä, että he kaikki sillä hetkellä tunsivat hänet todellakin ruhtinaakseen kokonaan unohtaen hänen nuoren ikänsä.

»Ei, luulisitteko minun sitte sotatapahtumista kertovan näin ilomielin,« sanoi Osmond. »Bernardin tarkoitus oli vain saattaa yhteen kuninkaas näyttääkseen Ludvigille, että teillä, herttuani, oli ystäviä, jotka kykenivät puolustamaan laillista asiaanne. Hän koetti vain välttää verenvuodatusta.«

»Entä sitte?«

»Tanskalaiset olivat leiriytyneet Diven rannalle, ja samassa kun frankit tulivat näkyviin, lähetti Harald Sinihammas airueen Ludvigin luo, kehoittamaan häntä poistumaan Normandiasta ja jättämään maan teille, sen lailliselle haltijalle. Ludvig, joka mesikielin toivoi voittavansa hänet puolelleen, halusi keskustella hänen kanssansa persoonallisesti.«

»Missä sinä olit, Osmond!«

»Siellä, missä tuskin maltoin olla. Bernard oli koon-

nut meidät kaikki, rehelliset normannit, ja asettanut meidät kuninkaan ratsulipun, tämän samaisen lipun alle, ikäänkuin puolustamaan sitä tanskalaisia vastaan. Kaikesta päättäen oli hän ihan yhtä maata Ludvigin kanssa, johti häntä neuvoillaan ja tuntui tosiaankin olevan hänen paras ystävänsä ja neuvonantajansa. Mutta yhdessä asiassa ei hän saanut valtaa: tuo kiittämätön, arka konna, Montreuilin Herluin, tuli kuninkaan mukana, nähtävästi toivossa saada olla osallisena saaliinjaossa meidän jouduttua perikatoon. Kun Bernard neuvoi kuningasta lähettämään hänet kotiinsa takaisin, koska yksikään uskollinen normanni ei sietänyt häntä silmiensä edessä, vanhoivat nuo tuittupäiset frankit, ettei ainoakaan normanni voisi estää heitä tuomasta kerallaan ketä halusivat.

»Sitte pystytettiin telta joen rannalle, jossa molemmat kuninkaat yhdessä Bernardin Bretagnen Allanin ja kreivi Hugon kanssa pitivät kokousta. Me kaikki seisoimme ulkopuolella, ja molemmat sotajoukot alkoivat sekaantua toisiinsa, jolloin me normannit teimme tanskalaisten tuttavuutta. Siellä oli muuan metsäläisen näköinen punatukkainen miehenkarhu, joka sanoi olleensa Anlaffin kanssa Englannissa, ja tiesi paljon kertoa Norjan kuninkaan Hakonin urostöistä. Äkkiä osoitti hän muuatta lähellämme seisovata ritaria, joka puheli erään Continin seuralaisen kanssa, ja tiedusti minulta hänen nimeään. Vereni kiehuivat vastatessani, että se oli Montreuil itse. »Hän, joka on ollut syynä herttuanne kuolemaan!« huudahti tanskalainen. »Haa! Te normannit olette kehuja, turmeltuneita Odinin poikia, salliessanne hänen elävän.«

»Toivon sinun sanoneen, poikani, ettemme noudata Odinin lakeja,« lausui Astrida rouva.

»Sanaakaan sanoa en kerinnyt, täti, kun tanskalaiset jo ottivat koston itse toimekseen. Siinä silmänräpähtämässä syöksyivät he kamaline sotakirveineen Herluinin kimppuun ja kurikoivat onnetoman kuoliaaksi. Nyt se vasta rytäkkä nousi! Jokainen iski ympärilleen, tietämättä ketä ja miksi. Muutamat huusivat *Thor auta*, toiset *Dieu aide*, jotkut taas *Montjoie St Denis!* Pohjoismaalaisveri frankkilaista vastaan

— se oli ainoa ohjeemme. Minä seisoin tämän ratsulipun juurella ja ankarasti oli minun otettava ennen kuin sain sen lopultakin haltuuni.«

»Entä kuninkaas?«

»He kiiruhtivat ulos teltasta, kuten näytti, yhtyäkseen taas miehiinsä. Ludvig nousi ratsaille. Mutta tiedättehän vanhastaan, hyvä prinssi, että hän on keho ratsastaja, ja niinpä kiidatti hevonen miesparan ihan tanskalaisten sankimpaan joukkoon. Kuningas Harald vangitsi hänet omin käsin ja jätti hänet neljän ritarin vartioitavaksi. Mutta sitte se hyväkäs onnistui joko lahjomaan vartijansa taikka, kuten he väittivät, karkaamaan heidän ryöstäessään hänen teltaansa. Kuinka se kävi päinsä, en osaa sanoa; se vaan oli varma, että kun Harald vaati kuningasta takaisin, oli hän tipotiessään.«

»Tiessään! Ja sinä sanot kuninkaan olevan vankina!«

»Malttakaahan. Hän ratsasti neljä peninkulmaa ja tapasi Rouenissa erään katalan porvarin, jonka lahjoi kätkemään itsensä Halavaluotoon. Bernard pani kuitenkin tarkan peräänkuulustelun ja sai selville, että tuon veijarin oli nähty keskustelevan ranskalaisen ratsastajan kanssa. Siitäpä Bernard veti kovalle hänen vaimonsa ja lapsensa, uhaten heidät siihen paikkaansa surmata, jolleivät ilmaisisi salaisuutta. Kuninkaan oli siis pakko ryömiä kauniisti esiin piilopaikastaan ja nyt istuu hän lukkojen ja salpojen takana Rolfin tornissa, missä tanskalainen soturi sotakirves olalla on jokaisessa portaiden käänteessä vartioimassa.«

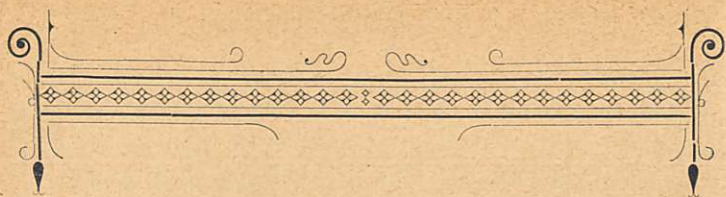
»Haa, haa!« huudahti Rikhard. »Tahtoisinpa tietää, mitä hän pitää olostaan! Olisipa hauska kuulla, tokko hän enää muistaa, kuinka hän nosti minut ikkunalle ja vannoi juhlallisesti tahtovansa ainoastaan — minun parastani!«

»Niin, ja te uskoitte häntä, hyvä prinssi,« sanoi Osmond veitikkamaisesti.

»Olin silloin pikku poika,« vastasi Rikhard ylpeästi. »Mutta nyt — muuriinkin täytyy muistuttaa häntä valastaan sekä Bernardin sanoista, että taivas on maksava hänelle samalla mitalla kuin hän kohtelee minua.«

»Muista se, lapseni, kavahda rikottuja valoja,« lausui isä Luukas, »mutta elä muistele vahingonilolla vihollisesi kaatumista. Olisi parempi, että menisimme kaikki kappeliin lausumaan kiitoksemme Hänelle, jolle ne yksin kuuluvat!«

Kymmenes luku.

Lähes vuosikautisen vankeuden perästä täytyi kuninkaahan sitoutua maksamaan lunnaat ja siihen saakka, kunnes oltiin yhtä mieltä ehdoista, olivat hänen molemmat poikansa annettavat panttivangeiksi normanneille, jota vastoin kuningas sai palata omaan valtakuntaansa. Prinssit piti lähettää Bayeuxiin, jonne Rikhard oli palannut Centevillein katsannon alla ja jossa hänellä oli nyt lupa kävellä tahi ratsastaa vapaasti ympäriinsä, tosin suojelusvahdin seuraamana.

»Onpa hupaista, kun Carloman tulee tänne. Minä olen koettava parastani, että hän viihtyy hyvin luonamme«, sanoi Rikhard. »Mutta Lotharin en toivoisi tulevan mukana.«

»Kunpa hän sentään tulisi,« sanoi hyvä isä Luukas, »jotta saisitte tilaisuuden osoittaa, onko isänne viimeinen opetus saanut sijaa sydämessänne ja voitteko palkita pahan hyvällä.«

Herttuan kasvot sävähtivät tulipunaisiksi, mutta hän ei virkkanut mitään. Hän ja Alberic asettuivat uudestaan paikallensa vahtitornissa. Vihdoin näkivät he ratsastajaparven lähenevän, keskellään hyvin ummistettu kantotuoli, jota kaksi hevosta välillään kantoi. »Nuo eivät voi olla prinssit,« sanoi Alberic, »se on varmaankin joku sairas nainen.«

»Toivon, ettei olisi kuningatar!« huudahti Rikhard nurjalla mielellä. »Mutta eläpäs, Lotharhan se on semmoinen pelkuri. Pelkäsi varmaankin ratsastaa, eikä kuningatar arvahtenkaan tohtinut lähettää lemmikkiään matkaan, vaatehtimatta

häntä kuin mitäkin pikku mamselia. Mutta lähdetäänhän alas, Alberic; min'en sano mitään tylyjä sanoja Lotharille, jos vain maltan olla sen tekemättä.«

Rikhard tuli prinssejä vastaan pihalla, vaaleakiharainen pää paljaana. Hän kumarsi tulleille niin miellyttävän kohteliaasti, että rouva Astrida pukkasi poikaansa käsivarteen kysyen, eikö hänestä ollut heidän pikku herttuansa kaunein ja rakastettavin lapsi koko kristikunnassa.

Synkin katsein laskeusi Lothar kantotuolista, mutta ei osoittanut pikku herttualle vähintäkään huomaavaisuutta, menihän vaan saliin, kärttyisästi käskien hovipoikansa Charlotin seuraamaan itseään. Täällä hän sanaakaan sanomatta heittäysi ylimmäiselle kunnia-istuimelle ja käski Charlotin hankkimaan viiniä.

Sill'aikaa kurkisti Rikhard kantotuoliin ja näki Carlomanin ryömineen yhteen nurkkaan vapisten ja nyyhkyttään kauhistuksesta.

»Carloman, rakas pikku Carloman! Elä itke, tule ulos — se olen minä, sinun oma Rikhardisi. Etkö salli minun toivottaa sinua tervetulleeksi?»

Carloman silmäsi arasti ylös, tarttui innokkaasti ojennettuun käteen ja heittäytyi Rikhardin kaulaan.

»Oo Rikhard, lähetä meidät takaisin! Elä anna niiden villien tanskalaisten tappaa meitä.«

»Kukaan ei tule tekemään teille vähintäkään pahaa. Ei täällä ole tanskalaisia. Sinä olet minun vieraani, ystäväni, veljeni. Silmät auki! Tässä on minun oma, hyvä kasvattajani, Astrida rouva.«

»Mutta äiti sanoi normannien tappavan meidät, kun me pidimme sinua vankina. Hän itki ja parkui eikä tahtonut päästää meitä, mutta ne häjyt miehet hilasivat meidät pois väkisin. Voi, anna meidän mennä kotiin jälleen!»

»En voi sitä tehdä,« sanoi Rikhard, »te kun olette Tanskan kuninkaan vankeja ettekä minun. Mutta minä pidän sinusta niin ihmeesti ja sinä saat kaikki mitä minulla on, jollet vain itke, kiltti Carloman. Voi, rouva Astrida, mitä

minun pitää tehdä? Ettekö te voi lohduttaa häntä« — jatkoi herttua, kun poikaraukka nyyhkien riippui kiinni hänessä.

Rouva Astrida läheni, tahtoi tarttua hänen käteensä, puhutellen häntä hyväilevin äänin, mutta Carloman hypähtäen vavahti takaisin ja huudahti uudelleen kauhistuksesta. — Kookkaine vartaloineen, korkeine myssyineen ja ryppyisine kasvoineen näytti rouva Astrida hänestä noita-akalta, ja kun hän ei osannut puhua ranskaa, ei Carloman ymmärtänyt hänen ystävällisiä sanojaan. Vihdoin suostui prinssi kuitenkin Rikhardin taluttamana lähtemään saliin, missä Lothar nyreänä istui kunnia-istuimella toinen jalka allaan ja sormi suussa.

»No senpä sanonen, herttua herraseni,« lausui hän, »eikö tässä vanhassa hökkelissä ole niin mitään suuhun pantavaa? Eikö tilkkaakaan Bourdeaux'ta?«

Rikhard voi vaivoin hillitä harmiaan tämän epäkohteliaan puhuttelemisen johdosta. Tyynesti vastasi hän kuitenkin, ettei mitään sellaista luullut löytyvän, mutta kyllä sen sijaan hyvää normannilaista hedelmä- tahi omenaviiniä.

»Aivan kuin minä kävisinkin härppimään teidän talonpoikaisjuomianne! Olen käskenyt tuomaan iltaseni sisään — miksi sitä ei tule?«

»Siksi kun te ette ole herra tässä talossa«, pyöri Rikhardin huulilla, mutta hän hillitsihe ja vastasi, että iltanen olisi koht'sillään valmis. Carloman katsoi rukoilevasti veljeensä sanoen: »Elä ärsytä heitä, Lothar!«

»Mitä! Yhäkö sinä itket, tyhmä poika,« sanoi Lothar. »Etkö tiedä, että jos uskaltavat suututtaa meitä, niin isä kurittaa heitä ansionsa mukaan? Tuokaa sisään iltanen, sanon minä, ja antakaa minulle ortolan-piirakainen.«

»Semmoisia ruokia ei meillä ole — nyt ei ole se vuodenaika,« sanoi Rikhard.

»Ette kai arvele antaa minulle mitään, josta pidän? Sanon teille, että se käypi teille kalliiksi.«

»Kananpoikia paistavat paraikaa,« yritti Rikhard.

»Minä vähät teidän kananpojistanne, — olenhan sanonut tahtovani ortolaneja.«

»Jollen minä pian nöyryytä tuota poikaa, elköön nimeni olko Eerikki«, mutisi vapaaherra.

»Kuinkahan lapsiraukkamme onkaan saanut kärsiä hänen tähtensä«, päivitteli rouva Astrida, »mutta tuota toista poikasta tulee minun surkuni. Niin pieni ja heikko! Mutta meidän pikku herttuatapa kannattaa katsella, miten hellästi hän kohtelee häntä.«

»Hän on liian uljas ja vahva ollakseen muuta kuin lempeä«, sanoi Osmond. Ja tuo vilkas, innokas poika oli tosiaankin lempeä ja hellä kuni tyttö tälle heikolle, aralle lapselle. Ystävällisin sanoin maanitteli hän hänet syömään, lohdutteli kaikilla tavoin ja sen sijaan että olisi nauranut hänen pelolleen, pysyttelihe hänen ja suuren verikoiran Hardigrasin välissä ja vei koiran aina edemmäksi, kun se yritti tulla liian lähelle.

»Aja pellolle tuo koira!« sanoi Lothar käskevästi.

Ei kukaan liikahtanut totellakseen häntä, ja koira leivänmuruja etsiessään läheni taas Lotharia.

»Aja pois se«, toisti hän potkaisten sitä jalallaan. Koira härähti, ja Rikhard hyppäsi pystyyn närkästyneenä. »Prinssi Lothar«, sanoi hän, »en pidä väliä mitä te muutoin suvaitsette tehdä, mutta koirani ja väkeni on teidän annettava olla rauhassa.«

»Sanon sinulle, että olen prinssi! Teen mitä tahdon! Haa, ken se on, joka nauraa tuolla?« kirkui pahasisuinen poika, polkien lattiaan.

»Ei ole niinkään helppoa Ranskan prinssien pieksättää täällä vapaasukuisia normanneja«, lausui Walter Metsästäjän karkea ääni. »On kaikei vielä palkinto sitäkin piiskaniskua varten, jonka hänen armonsa herttua kärsi minun tähteni.«

»Vait, vai, Walter!« sanoi Rikhard. Mutta Lothar oli siepannut käteensä jakkaran ja oli juuri lähättää sillä metsästäjää, kun joku tarttui kiinni hänen käsivarteensa. Osmond, joka hyvin tunsu hänen ilkeän tapansa, piteli häntä kiinni molemmin käsin, huolimatta hänen hurjasta kirkumi-

sestaan ja ponnistuksistaan, mikä muistutti metsäläisen käytöksestä.

Herra Eerikki pauhasi sill'aikaa normandiansekaisella ranskankielellään: »Teen tietäväksenne, nuori herraseni, niin prinssi kuin olettekin, että olette meidän vankimme ja saatte istua vankeudessa vedellä ja leivällä, jollette ota mukautuksenne.«

Lothar, joka ei joko kuullut tai ei uskonut näitä sanoja, rimpui vain kahta kauheammin, mutta nuoren, karskin sotilaan kourat olivat kyllyiksi kovat pitääkseen ponnistelijan aisoissa. Ja lopuksi kannettiin tuo potkiva ja kirkuva poika Rikhardin rukoilemisista huolimatta salista pois ja sulettiin yksikseen tyhjään huoneeseen.

»Antaahan nulikan olla hetkisen itsekseen«, sanoi herra Eerikki, työntäen herttuan syrjään. »Kun hän on oppinut tuntemaan väkevämpänsä, saadaan lepo ja rauha taloon jälleen.«

Rikhardin täytyi kääntyä tyynnyttämään Carlomania, joka oli ryöminyt pakoon pimeään nurkkaan, missä hän istui itkien ja vapisten kuin haavan lehti. Hän aivan hätkähti kauhistuksesta, kun Rikhard kosketti häneen.

»Voi, elä pane minuakin vankeuteen! Min' en voi olla yksin pimeässä.«

Rikhard koki taas lohduttaa häntä, mutta hän ei näyttänyt kuulevan eikä huolivan siitä. »Oi, voi, meille sanottiin, että sinä löisit ja kiusaisit meitä ja kostaisit siten kaiken sen ilkeyden, jolla me kohtelimme sinua, mutta enhän ainakaan minä polttanut sinun poskeasi!« vaikerteli hän.

»Emme tahdo sinua kiusata ei vaikka mikä olisi, kiltti Carloman! Eikä Lothar ole vankeudessa, on vain sulettuna huoneeseen, kunnes tulee kiltiksi.«

»Lothar se poltti sen«, toisti Carloman. »Etkä sinä saa todellakaan olla minulle paha, sillä äitini suuttui kauheasti, kun en pidättänyt Osmondia tavatessani hänet olkipoiveen. Hän tuli niin vimmoihinsa, että antoi minulle semmoisen sätkäyksen, että keperryin siinä paikassa

selälleni. Mutta olitko sinä todellakin siinä kuvossa, Rikhard?»

Rikhard kertoi jutun ja oli hyvillään nähdessään Carlomanin sille hymyilevän. Sitte neuvoi rouva Astrida häntä saattamaan pikku ystävänsä vuoteelle. Carloman ei tahtonut panna maata, ennenkun sai vieläkin pitää Rikhardia kädestä. Eikä pikku herttuakaan säästännyt vaivojaan tyynnyttääkseen ja hellitelläkseen ystäväänsä, sillä hän tiesi itse, miten katkerata on olla hylättynä vankina kaukana omaistensa piiristä.

»Luulin, että sinä olisit minulle hyvä«, sanoi Carloman. »Mitä Lothariin tulee, niin teethän vallan oikein kohdellessasi häntä kuten hän sinua.«

»Ei toki, Carloman; jos minulla olisi veli, en koskaan puhuisi hänestä sillä tavoin.«

• »Mutta Lothar on niin häjy.«

»Niin kyllä, mutta meidän on oltava hyviä niille, jotka ovat meille pahoja.«

Lapsi nousi kyynärpäilleen ja katsoi Rikhardia totisena kasvoihin. »Sitä ei ole kukaan sanonut minulle ennen.«

»Kyllä, Carloman, eikö veli Hilarius ole?»

»En kuuntele koskaan veli Hilariusta — hän on niin pitkäpiimäinen ja väsyttävä. Sitä paitsi ei kukaan ole milloinkaan hyvä vihamiehilleen.«

»Isäni oli . . .« sanoi Rikhard ajatuksissaan.

»Ja tappoivat hänet!« ihmetteli Carloman.

»Niin tekivät«, jatkoi Rikhard, tehden ristinmerkin, »mutta hän on mennyt taivaaseen.«

»Tahtoisinpa tietää, onko siellä onnellisempaa kuin täällä«, sanoi Carloman. »Min' en ole onnellinen. Mutta sanoppa mulle, minkä tähden meidän tulee olla hyviä niille, jotka meitä vihaavat.«

»Koska hurskaat pyhimykset olivat — ja katso ristiinnaulitun kuvaa, Carloman. *Ristiinnaulitseminen* tapahtui niiden tähden, jotka vihasivat Vapahtajaa. Ja etkö tiedä, mitä Paternosterimme sanoo?»

Pikku Carloman rukka osasi ainoastaan ulkomuistilta Herran rukouksen latinaksi eikä hänellä ollut aavistustakaan sen sisällyksestä; Rikhard sitä vastoin oli saanut siinä huolellista opetusta isä Luukkaalta. Hän alkoi selittää sitä, mutta ei ennättänyt montakaan sanaa lausua, kun pikku Carloman oli vaipunut uneen. Herttua hiipi hiljaa pois pyytäkseen lupaa mennä Lotharin luo. Sitte astui hän huoneesen, jossa oli aivan pimeä, kädessä tulisoihtu, joka hulmusi ilmanvedossa niin, ettei hän alussa nähnyt mitään, mutta lopulta erotti epäselvän esineen lattialta.

»Prinssi Lothar«, sanoi hän, »täällä on . . .«

Lothar keskeytti hänet. »Liputa tiehesi«, sanoi hän kiivaasti. »Jos sinun vuorosi on nyt, niin kaiketi tässä vielä minunkin tulee. Toivon, että äiti olisi pitänyt sanansa ja puhkaisuttanut silmäsi.«

Rikhardin luontainen luonne ei ollut sitä laatua, että se olisi sietänyt moista vastausta. »Teette häpeällisesti puhuessanne tuolla tavalla, kun tulin tänne ainoastaan tehdäkseni teille hyvää. Mutta samantekevä, minä annan teidän myöskin olla täällä koko yön, enkä pyydä herra Eerikkiä laskemaan teitä ulos.« Ja hän paukahutti raskaan oven jälkeensä kiinni, niin että käytävissä kaikui. Mutta hänen omatuntonsa soimasi häntä lukiessaan rukouksiaan ja muistaessaan, mitä hän Carlomanille oli sanonut. Hän ei voinut nukkua lämpimällä vuoteellaan Lotharin viruessa kylmän, tuulisen huoneen lattialla. Herra Eerikki oli tosin sanonut että se tekisi hänelle hyvää; mutta herra Eerikki tuskin tiesi, kuinka arkoja Ranskan prinssit olivat.

Rikhard hiipi siis takaisin pimeässä, veti pois salvan ja huusi puoliääneen: »Prinssi, prinssi, olen pahoillani kun vihastuin. Tulkaa pois ja koetetaan olla ystävykset.«

»Mitä tarkoitatte?« sanoi Lothar.

»Tulkaa pois kylmästä ja pimeästä. Täällä minä olen. Näytän teille tietä. Missä on kätenne? Ai, miten kylmä! Suokaa minun taluttaa teidät alas takkavalkealle saliin.«

Pelko, kylmä ja pimeä olivat lannistaneet Lotharin ja hän antoi Rikhardin taluttaa itsensä tyynesti alas. Tulen ympärillä salin alapäässä kuorsasi puoli tusinaa asesotamiehiä. Ylälieden ääressä makasi ainoastaan Hardigras, joka poikain sisään tullessa kohotti päätään. Rikhardin kuiskaukset ja ystävälliset viittoilemiset rauhoittivat valppaan vartiijan kuitenkin heti, ja molemmat pienet prinssit istahtivat yhdessä lieden viereen, Lothar kummissaan mutta nureamielisenä. Rikhard kohenteli hiiliä saadakseen ne hehkumaan lämpimämmin ja sanoi sitte: »Prinssi, ettekö suvaitse, että olisimme ystävykset?«

»Kaiketi minun täytyy, jos olen vallassanne.«

»Toivoisin teidän olevan vieraani ja toverini.«

»Hyvä! minä olen, sitä kun ei voi auttaa.«

Rikhard ajatteli itsekseen, että hänen ystävällisyytensä olisi Lotharin puolelta ansainnut sydämmellisempääkin vastakaikua, ja kun ei Lotharin vastaus kehoittanut häntä pitempiin puheihin, vei hän prinssin vuoteelleen, heti kun hän oli tarpeekseen lämmitellyt.

Yhdestoista luku,

Kuten vapaaherra oli ennustanut, saatiin talossa nyt enemmän rauhaa, Lotharin opittua tuntemaan, että hänen täytyi mukautua ja ettei kukaan välittänyt hänen uhkauksistaan. Hän oli hyvin kätttyisä ja nurpeissaan, ja otti Rikhardin kärsivällisyyden tiukalle, mutta mitään uusia puuskia ei kuitenkaan sattunut, ja jonkun ajan perästä saattoi huomata edistystä parempaan. Hän ei voinut aina kopeilla niin sävyisätä ja herttaisen hyvää luontoa vastaan kuin pikku herttuan. Ja itse se seikka, että häntä nyt pidettiin ohjissa, vaikutti häneen edullisesti, hän kun tähän saakka oli saanut kotonaan harjoittaa mitä hurjinta vallattomuutta.

Osmondinkin kuultiin kerran sanovan, että oli vahinko, kun poika ei saanut olla panttivankina koko elinaikaansa, johon herra Eerikki vastasi: »Niin, kun pääsisimme vain vaivasta kasvattaa hänet.«

Pikku Carloman lakkasi kuitenkin vähitellen pelkäämästä linnan asukkaita, paitsi Hardigraa, jonka lähestyessä hän aina vapisi ja vetäysi pakoon. Hän uusi vanhan ystävyytensä Osmondin kanssa, ei hätkähtänyt enää herra Eerikin sisään astuessa, nauroi Albericin hilpeille ilveille ja istui mielellään rouva Astridan polvilla ja kuunteli hänen lauluaan, vaikk'ei ymmärtänyt sanaakaan. Mutta suurinta miel-

tymystä osoitti hän yhä vielä ensimmäistä ystävätään, herttua Rikhardia kohtaan. Käsi kädessä kulkivat he kaikkialla yhdessä ja Rikhard nosteli häntä jyrkissä portaisissa sekä säälien hänen heikkouttaan pysyi erillään meluisista leikeistä. Hän sai Carlomaninkin ottamaan osaa opetukseen, jota kelpo isä Luukas joka perjantai- ja sunnuntai-iltapuolina antoi lapsille linnan kappelissa. Tämä hyvä pappi seisoi alttarin askelmalla lapset puoliympyrässä ympärillään: asesepän poika ja tyttö, metsästäjän pikku poika, Montémarin nuori vapaaherra, Normandian herttua ja Ranskan prinssi — kaikkia hän täällä yhtäläisesti opetti, selittäen heille asioita, joita heidän oli opittava uskomaan ja tuntemaan. Eikä Carloman niin muodoin enää ihmetellyt, miksi Rikhard piti oikeana olla hyvää vihollisilleen. Vaikkakaan hän alussa ei ollut tiedoissa vetänyt vertoja tuolle pienelle, karkeaan nahkaturkkiin puetulle metsästäjälle, näytti hän kuitenkin oppivan pyhät opetukset syvemmin kuin kukaan muu, niin — hän näytti koettavan noudattaakin niitä. Heikko terveytensä näytti ainoastaan olevan hänelle apuna saamaan paljota paremman käsityksen niiden lohduttavasta merkityksestä, paremman kuin itse Rikhard ja Alberic. Ja isä Luukas kertoi kohta rouva Astridalle, että tällä lapsella oli pyhimyksen mieli.

Carlomanilla oli todella paljota enemmän taipumusta syvempään ajatuselämään juuri sen vuoksi, kun hän saattoi niin tuiki vähän ottaa osaa toisten poikain leikkeihin. Kilpajuoksu pihan ympäri meni hänen voimainsa yli, raitis tuuli ylhäällä linnan harjalla vilusti ja värisytti häntä, ja äänekäät, työläät leikit kauhistivat häntä kerrassaan. Ennen oli hänellä ollut tapana itkeä, kun Lothar sanoi, että hänen olisi parasta ajattaa tukkansa ja ruveta munkiksi; mutta nyt hän vallan tyynenä sanoi mielelläänkin rupeavansa siksi, jos hän vain voisi tulla kyllin hyväksi.

Rouva Astrida huokaili ja pudisti päätään, sillä hän pelkäsi, ettei lapsiraukka koskaan eläisi tullakseen joksikin täällä maan päällä. Vaikka erotus Carlomanin ja Rikhardin välillä oli jo alusta pitäen ollut suuri, oli se kuitenkin nyt

paljoa suurempi. Rikhard oli vain kymmenvuotiaaksi harvinaisen iso ja vahva poika, oli suora ja harteva korkeankaarevine rintoineen ja kasvoi rivakasti. Carloman sitä vastoin näytti kuihtuvan, oli heikkoudesta eteenpäin kumarassa, ja hänellä oli hienot, terävät, jyrkät kasvonpiirteet sekä kalpeat, kuopallaan olevat kasvot. Hän näytti pimeässä kasvaneelta kasvilta.

Vanha vapaaherra sanoi kyllä karaisevien, terveellisten elämäntapojen vahvistavan ja riipyttävän sairaita lapsia, ja Lothar voimistui kyllä terveydeltään ja samalla luonteeltaankin, mutta hänen pikku veikollaan ei ollut tarpeeksi voimaa kestämään tällöistä muutosta. Hän kuihtui ja surkastui yhä enemmän päivä päivältä. Ja kun syksy saapui ja tuuli kävi kylmäksi ja kosteaksi, huononi hän huononemistaan ja poistui tuskin milloinkaan hyvän Astrida rouvan polvilta. Ei se ollut mitään tiettyä tautiakaan, mutta siitä huolimatta heikkoni ja riutui hän vaan. Hänelle tehtiin pieni vuode tulen ääreen ja suuri kunnia-istuin pantiin tämän ja oven väliin, jottei veto kävisi. Siellä hän sitte parhaasta päästä oleskeli kärsivällisesti tunti tunniltaan, puhuen heikolla äänellä tahi hymyillen ja näyttäen tyytyväistä mieltä, kun joku, josta hän piti, tuli hänen luokseen. Hyvillä mielin otti hän myös vastaan isä Luukkaan, kun hän tuli rukouksia lukemaan, ja aina valaisi kalpeita kasvoja ilonsäde, kun hänen rakas, pikku herttuansa tuli ja iloisella tavallaan kertoili hänelle ratsastuksistaan ja metsästyseikkailuistaan. Sairas vieraansa antoi Rikhardille paljo ajattelemisen aihetta. Hän ei tahallaan viipynyt koskaan useampia tunteja poissa hänen luotaan eikä unhoittanut koskaan olla hiljentämättä askeliaan ja ääntään astuessaan saliin, ettei vaan häiritsisi Carlomania, jos hän olisi sattunut nukahtamaan.

»Rikhard, sinäkö se olet?« sanoi tuo pikku poika eräänä päivänä, kun nuori, jäntevä vartalo varovasti hiipi penkin ympäri jo hämärtävässä huoneessa.

»Niin olen. Kuinka on ollaksesi nyt, Carloman, oletko parempi?«

»Kiitos, kiltti Rikhard, en ole parempi«, ja pienet laih-
tuneet sormet tapailivat hänen kätösiään.

»Onko särky taas tullut?«

»Ei, olen venynyt hiljaa vuoteessani ja ajatellut; —
Rikhard, kyllä min'en koskaan parane . . .«

»Voi, elä sano niin! Paranet sinä, varmasti paranet,
kunhan kevät joutuu.«

»Tuntuu kuin minun olisi kuoltava«, sanoi pikku poika.
»Uskon kyllä niin käyvänkin, mutta elä sure, Rikhard. Min'en
ole paljoa peloissani. Sinä sanoit aikoja sitte siellä oltavan
onnellisempia kuin täällä, ja nyt minä sen tiedän.«

»Siellä, missä rakastettu isäni on«, sanoi Rikhard aja-
tuksissaan, »mutta oi, sinä olet kovin nuori kuolemaan.«

»En halua elää. On kova, riidanhaluinen maailma
täällä alhaalla, täynnä julmia, pahoja ihmisiä, mutta tuolla
ylhäällä on rauha. Sinä olet vahva ja rohkea, tulet teke-
mään heitä paremmiksi; mutta minä olen heikko ja herkkä-
mielinen, huokailisin vaan ja surisin.«

»Oo Carloman! Carloman! Min'en voi olla ilman sinua.
Pidän sinusta aivan kuin olisit oma veljeni. Sin' et saa
kuolla — sinun täytyy elää nähdäksesi jälleen vanhempasi!«

»Sano heille sydämmelliset terveiseni«, sanoi Carlo-
man. »Minä menen Isäni luo taivaasen. Olen iloinen, että
olen sinun luonasi, Rikhard — ennen en ole ollut koskaan
näin onnellinen. Olisin kyllä pelännyt kuolemata, jollei isä
Luukas olisi opettanut minulle, kuinka syntini ovat anteeksi-
annetut. Mutta nyt uskon, että enkelit ja pyhimykset odot-
tavat minua.«

Hän puhui heikolla äänellä ja viimeiset sanat sammui-
vat tuskin kuultavaan kuiskaukseen. Hän nukahti sitte, ja
kun iltanen tuotiin sisään, arveli Astrida rouva pienten kas-
vojen näyttävän tavallista kalpeammilta ja kuultavammilta,
mutta hän ei herännyt. Illalla kantoivat he hänet sänkyynsä
ja hän heräsi silloin puoleksi tuntoonsa ja vaikeroi kun häntä
muutettiin. Rouva Astrida ei tahtonut jättää häntä, ja isä
Luukas valvoi hänen kanssansa.

Puoliyön aikana heräsivät linnan asukkaat kuolinkellojen kumeisiin, juhmallisiin läppäyksiin, jotka kehoittivat heitä nousemaan ylös ja rukouksiinsa sulkemaan sielun, joka teki lähtöä viimeiselle matkalleen. Rikhard ja Lothar olivat tuota pikaa sängyn vieressä. Carloman nukkui yhä edelleen, kädet ristissä rinnan yli, mutta hengitys tuntui voipuneelta ja läähättävältä. Isä Luukas rukoili hänen puolestaan, ja vaha-kynttilät olivat asetetut sängyn molemmille puolin. Kaikki oli hiljaa, pojat eivät uskaltaneet puhua eikä paikaltaan hievahtaa. Vihdoin he kuulivat pitkän hengenvedon ja sielu oli lihoitellut toiseen maailmaan. Carloman oli poissa, hän oli tosiaankin mennyt onnellisempaan kotiin, todellisempaan kuninkaallisuuuteen kuin mitä milloinkaan olisi voinut tulla hänen osakseen maan päällä.

Ja nyt riehahti poikain suru valloilleen. Lothar huusi ääneensä äitiään ja parkui nyhkyttäen, että hänkin kuolisi — hänen täytyy matkustaa kotiin. Rikhard seisoj mykkänä sängyn vieressä. Suuria kyneleitä vierihiljalleen hänen poskensa yli ja hänen rintansa aaltoili hillityistä nyhkytyksistä. Astrida rouva talutti pojat pois huoneesta ja vei heidät takaisin vuoteelleen. Lothar itki itsensä pian uneen; mutta Rikhard venyi valveilla, suruisena ja syvissä mietteissä, juhmallisen näyn Rouenin tuomiokirkossa taas hänelle näyttäytyessä. Vaikka siitä, kun tuo näky oli hänen edessään ensikerran, oli nyt lähes kaksi vuotta, oli se jättänyt niin valtavan ja syvän vaikutuksen hänen sydämeensä, että hän nyt näki sen taas edessään yhä kirkkaammassa valossa.

»Minnehän minä joutunen, konsa oma kuolinhetkeni tulee, jos en ole kostanut pahaa hyvällä?» Ja päätös kypsyy pikku herttuan mielessä.

Kun aamu tuli, tajusi Rikhard vielä selvemmin, että hän oli kadottanut ystävällisen pikku leikkiverinsa. Ja hän itki taas, aivan kuin ei koskaan voisi lohtua, nähdessään verhotun vuoteen, mistä tuo kärsivällinen hymyily ei koskaan enää häntä tervehtinyt. Hän käsitti nyt rakastaneensa Carlomania varsinkin juuri hänen heikkoutensa ja avuttomuutensa vuoksi.

Mutta hänen surunsa ei ollut Lotharin surun tapaista, sillä Lotharissa oli se yhtyneenä itsekkääsen pelkoon: hän huusi myötäänsä kuolevansa, jollei pääsisi vapaaksi. Kiivas itkeminen tekikin hänen päänsä kipeäksi ja raskaaksi.

Pikku ruumis, palsamoituna ja lyijykirstuun sulettuna, oli lähetettävä takaisin Ranskaan saadakseen levätä esi-isäinsä haudassa Rheimsin kaupungissa. Lotharista tuntui tämä vieläkin kovemmalta kolaukselta. Hän oli melkein pois suunniltaan epätoivosta ja rukoili kaikkia ihmisiä, kutakin erikseen, lähettämään hänet kotiin, hyvin tietäen, etteivät he voineet sitä tehdä.

Kahdestoista luku.

»Herra Eerikki«, sanoi Rikhard, »sanoitte minulle, että Falaisessa pidetään kreivi Bernardin ja Tanskan kuninkaan kesken neuvottelu. Aijon olla siinä saapuvilla. Tahdotteko tulla kanssani, vai lähteekö Osmond ja te jätte tänne pitämään prinssiä silmällä?«

»Mikäs nyt on, prinssi Rikhard, teitähän ei tavallisesti huvita olla mukana neuvotteluissa?«

»Mutta minulla on jotakin sanottavaa«, vastasi Rikhard.

Vapaaherra ei tehnyt vastaväitteitä, sanoihan vaan äidilleen herttuan olevan ihmeteltävän järkevän lapsen ja että hän kyllä pian voisi ottaa hallituksen omaan huostaansa.

Lothar puhkesi uuteen valitukseen nähdessään, että Rikhard tuli matkustamaan pois. Tämän läsnäollessa tuntui hänestä turvallisemmalta, ja hän kuvitteli mielessään, että he nyt, kun Carloman oli kuollut, kostaisivat hänelle hänen entiset vääryytensä. Herttua vakuutti hänelle moneen kertaan ettei hän aikonut muuta kuin hyvää hänelle ja lisäsi: »Kun tulen takaisin, saat tietää jotakin, Lothar.« Uskoen hänet sitte rouva Astridan, Osmondin ja Albericin hyväntahtoiseen huostaan, läksi Rikhard matkalle, ratsastaen pikku hevosellaan herra Eerikin ja kolmen soturin seuraamana. Rikhard tuns

mielensä angervoksi katsoessaan takaisin Bayeuxin linnaan ja ajatellessaan, ettei siellä enää ollut hänen rakasta pikku ystäväänsä. Mutta oli kirkas, raikas talviaamu, kentät olivat hopeanvalkoisessa peitteessä, huurretta kimmelsivät pensaat ja routautunut maa rimasi iloisesti hevosen kavioiden alla. Sitä mukaa kuin aurinko kohousi vaivaloisesti läpi harmaiden sumujen, jotka himmensivät sen kirkkautta, ja helotti lopulta täydessä loistossaan sinisen taivaan laella, vilkastui myöskin Rikhardin mieli. Hän nauroi ja päästi ilmoille kovia riemuhuutoja, kun jänis tahi kaniini kiiti kanervikon halki tahi varis raakkuen lensi hänen päänsä päällitse, räpytellen leveillä siivillään.

Yötä olivat he muutamassa luostarissa, missä saivat kuulla Parisin Hugon kulkeneen ohitse, ollakseen hänkin saapuvilla Falaisen kokouksessa. Seuraavana päivänä ratsastivat he edelleen.

Illan suussa osoitti vapaaherra sormellaan riviä korkeita kallioisia kukkuloita, joidenka huipulla kohosi suunnattoman suuri linnoitettu torni. »Tuolla loittona«, sanoi hän Rikhardille, »on teidän linnan Falaise, Normandian lujin linnoitus.«

Maa kävi yhä karummaksi ja epätasaisemmaksi, mitä enemmän he lähenivät. Keskenään vaihtelivat korkeat, jyrkät vuoret ja ahtaat, metsäiset, kallioiden siellä täällä sulkevat laaksot.

»Oivallisia metsästysmaita!« sanoi herra Eerikki ihailen. Ja kun Rikhard näki vuohipeuraparven syöksyvän salaman nopeudella metsä-aukeaman ohi, huudahti hän, että heidän täytyi tulla tänne syksyllä joksikin aikaa metsästämään.

Tuntui olevankin metsästäjiä metsässä, sillä kirkkaan talvi-ilman halki kuului tuon tuostakin koirien haukuntaa, metsästäjien huutoja ja toisinaan kimakasti kaikuvia metsästystorven toivotuksia. Rikhardin silmät loistivat, kasvot hehkuivat innosta kiihoittaessaan ripsakkajalkaista hepoaan yhä kovemmin ja kovemmin eteenpäin, välittämättä siitä, että seurueen raskaammat miehet ja hevoset eivät voineet pysyä hänen rinnallaan epätasaisella maalla ja sakeassa varvikossa.

Äkkiä kuului kummallista murinata ja ulvontaa ihan hänen läheltään. Hevonen viskautui sivulle eikä sitä saanut eteenpäin menemään, jonka tähden Rikhard laskeutui alas ja murtautui jalkaisin tiheikön läpi. Eräällä aukealla paikalla jyrkän, synkän, murattia kasvavan kallion juurella, joka kohosi pystysuorana kuin seinä, huomasi hän hirveän suuren harmaan suden ja ison koiran ottelemassa elämästä ja kuolemasta. Näytti kuin ne olisivat pudonneet tahi vierineet yhdessä äkkijyrkännettä alas huomaamatta sitä raivoissaan. Molemmista vuoti verta ja molempain silmät kiiluiivat kuin hehkuvat hiilet pimeässä varjossa kallion kupeella. Koira oli alla, melkein voitettuna, teki enää heikkoa vastarintaa. Ja seuraavassa tuokiossa olisi susi valmis syöksymään yksinään olevan lapsen kimppuun . . .

Mutta pelko ei siltä Rikhardia vallannut hänen itsensä vuoksi, — koiran pelastaminen oli hänen ainoana ajatuksenaan. Silmänräpäyksessä oli hän paljastanut tikarinsa, jota kantoi vyöllään, kiiruhti nyt taistelevien eläinten luo ja survasi aseensa koko voimallaan suden kurkkuun, koiran kaikeksi onneksi pitäessä vielä sitä hampaillaan kiinni.

Paininlyönti taukosi. Susi hellitti ja vierähti raskaasti sivulle kuolleena. Koira virui läähättäen ja hurmeissaan, ja Rikhard pelkäsi sen olevan pahasti haavoitetun. »Poloinen poikasen! Muhkea koira! Mitä mä nyt teen sinua auttaakseni?« Ja hän silitteli säälien tummaa täplikästä päätä.

Silloin kuului kimeä huuto. Tämän tutun äänen kuullessaan koetti koira nousta ylös ja kohotti päätään, kun samassa metsästyspukuun puettu mies näkyi laskeutuvan alas kallioista polkua. Tulija oli tavattoman kookas mies, kaunisruumiinen, jaloine kasvopirteineen. »Haa! Hollah! Vige! Vige! Miten on laitasi, rivakka koirani?« sanoi hän pohjoismaalaiskielellä, vaikk'ei ihan samalla lailla ääntäen kuin Rikhard oli tottunut kuulemaan. »Oletko vialla?«

»Pahoin raadeltuna pelkään«, huusi Rikhard vastineeksi, kun uskollinen eläin heilutti häntänsä ja koki turhaan nousta mennäkseen herraansa vastaan.

»Haa, poikani! Ken olet?« huudahti metsästäjä kummastuneena nähdessään lapsen seisovan kuolleen suden ja haavoitetun koiran välillä. »Näytät joltakin noista ranskalaitutetuista normannilais-aateliskeikareista hienoine kiharoinesi ja koristettuine yöinesi, mutta sanasi ovat pohjoismaalaiset. Kautta Thorin vasaran! Siinähan johottaa tikari suden kurkussa!«

»Se on minun«, sanoi Rikhard. »Tapasin koiranne puolikuolleena ja riensin sitä pelastamaan.«

»Niinkö teit? Hyvin tehty! Vigeä en olisi tahtonut menettää kaikista Italian aarteista. Olen sulle kiitollisuuden velassa, urhea, nuori ystäväni«, sanoi vieras, kaiken aikaa tarkastellen ja hyväillen koiraansa. »Mikä nimesi? Et voi olla etelämaalainen syntyjäsi.«

Hänen puhuessaan kuului toisia ääniä huutelevan ja vapaaherra de Centeville syöksähti esiin viidakosta, pitäen Rikhardin hevosta ohjista.

Samassa tuokiossa lähestyi niinikään metsästysseura polkua myöten. Näiden etunenässä oli Bernard Tanskalainen.

»Haa!« huudahti hän, »mitäpä näen? Nuori herttuani! Mikä tuopi teidät tänne?« Ja pikaisella kumarruksella vastaanotti Bernard Rikhardin ojennetun käden.

»Tulin tänne ollakseni läsnä kokouksessa«, vastasi Rikhard. »Minulla on eräs armonosoitus pyydettyväenä Tanskan kuninkaalta.«

»Jokainen armonosoitus, joka Tanskan kuninkaalla on vallassaan sinulle antaa, on jo myönnetty«, sanoi koiran isäntä lyödessään pikku herttuata olalle suoralla, sydämmellisellä tuttavallisuudella, mikä tätä hämmästytti. Rikhard katsoi häneen ylpeyden sekaisella epävarmuudella, kunnes totuus äkkiä selveni hänelle, ja hän otti lakin päästään huudahtaen: »Kuningas Harald itse! Suokaa anteeksi, herra kuningas!«

»Anteeksi, jaarli Rikhard! Mitä tahdot minun anteeksi-antamaan? Kunko olet pelastanut Vigen hengen? Ei mitään ranskalaisia kohteliaisuuksia minulle! Sano toivomuk-

sesi ja se on täytetty! Otanko sinut kerallani jollekin viikinkiretkelle rosvoamaan Irlannin lihavia munkkeja?»

Rikhard vetäysi hieman taakse päin uudesta ystävästään.

»Ohoh! unhoitin, että ovat tehneet sinusta kristityn, sen pahempi! Näytät olevan niin kelpo pohjan poika, että vallan unohdin sen. Tule, astu rinnalleni ja esitä pyyntösi. Sven, hoi, kannu Vige linnaan ja hoida sen haavoja! Ja nyt, nuori jaarli, sano suoraan asiasi.«

»Anomukseni on, että antaisitte vapauden prinssi Lotharille.«

»Mitä, sille nuorelle frankilleko? Kuinka! Hehän pitivät sinua vankina, polttivat poskesi ja olisivat tuhonneet koko miehen, jollei vain urhea aseenkantajasi olisi sinua pelastanut.«

»Se on ollutta ja mennyttä, Lothar on niin onneton. Veljensä on kuollut, hän on surusta sairaana, sanoo kuolevansa hänkin, jollei pääse kotiinsa.«

»Se se vasta mainio asia olisikin, jos tuo kurja, petollinen suku kuolisi hänessä! Miksi sinä hänestä huolehdit — hän on sinun vihollisesi?»

»Olen kristitty«, vastasi Rikhard lyhyesti.

»Hyvä: lupasin sulle, mitä vain pyytäisit. Kaikista oikeuksistani, joita minulla on hänen linnoihinsa tahi persoonaansa, olkoonpa hän vapaa tahi vanki, luovun minä eduksesi. Sinun tarvitsee sopia niistä ainoastaan omien jaarliesi ja vasalliesi kanssa.«

Rikhard pelkäsi tämän käyvän vaikeaksikin, mutta apotti Martti saapui kokoukseen ja asettui hänen puolelleen. Sitä paitsi ajatus, että heidän panttivankinsa kuolisi heidän käsiinsä ja ettei heidän ja kuninkaan välillä enää olisi siis mitään yhdyssidettä, painoi paljo vaakakupissa. Ja pitkän neuvottelun perästä suostuivat he päästämään Lotharin vapaaksi ilman lunnaita, mutta ainoastaan ehdolla, että Ludvig takaisi Rikhardille maan rauhallisen omistuksen aina St. Clairiin asti Epten varrella, mikä kauan oli ollut riidanalaisena — joten Alberic nyt kieltämättä tuli Normandian vasalliksi.

Rikhardille oli se päivä kenties elämänsä onnellisin, kun hän ratsasti takaisin Bayeuxiin sanoakseen Lotharille, että hän saisi pian seurata häntä S:t Clairiin, jossa hän jätettäisiin isänsä huostaan.

Täällä kohtasivat he kuningas Ludvigin, vakavana ja suruissaan, kuultuaan pikku Carlomanin kuolleeksi ja ainakin tässä tilaisuudessa näytti hän katuvan petollista menettelyään Normandian isätöntä perillistä kohtaan.

Hän painoi herttuan syliinsä ja hänen suudelmansa oli tällä kertaa vilpítőn, kun hän sanoi: »Herttua Rikhard, emme ole tätä teiltä ansainneet. En kohdellut minä teitä sillä tavoin, kuin te olette kohdellut lapsiani. Tahdomme tästä lähtien olla toisillemme uskollisia herrana ja vasallina.«

Lotharin viimeiset sanat olivat: »Hyvästi Rikhard, jos eläisin yhdessä kanssasi, voisin ehkä tulla niin hyväksi kuin sinä. En koskaan unhoita, mitä olet minulle tehnyt.«

Kun Rikhard vielä kerran saapui juhlakulussa Roueiniin ja hänen alamaisensa hurmaantuneina kohottivat riemuhuutoja hänen ympärillään, niin valtasi hänet kuitenkin suloisempi tunnelma kuin mitä kaikki tämä kunnia ja loistavuus saattoi hänessä synnyttää, astuessaan tuomiokirkkoon ja notkistaessaan polvensa isänsä haudalla puhtaalla omalla tunnolla ja täydellä tiedolla siitä, että oli koettanut noudattaa isänsä viimeistä tahtoa.

LOPPU.

Vuosia oli vierinyt. Ludvigin valat ja Lotharin lupaukset olivat rikkoutuneet, ja Flanderin Arnulf, herttua Wilhelmin murhaaja, oli kiihoittanut heitä uudistettuihin ja petollisiin hyökkäyksiin Normandiaa vastaan, jotta Rikhardin oli täytynyt neljäntoista vanhasta kuuteenkolmatta ikävuo-teen saakka käydä lakkaamatonta sotaa maansa puolustami- seksi. Mutta tämä oli ollut hänelle kunniakas sota, ja hänen rohkeat urotyönsä olivat syystä hankkineet hänelle lisänimen »Rikhard Pelkäämätön«, nimi, jonka hän hyvin ansaitsi, sillä hän pelkäsi vain yhtä seikkaa — vääryyden tekemistä.

Vähitellen pääsi hän kuitenkin voitolle vihollisistaan ja rauha palautui. Kun Flanderin Arnulf huomasi, ettei Rikhardia voitu julkisella väkivallalla kukistaa, koetti hän kavaluudella kolmasti salaa murhata hänet, niin kuin isän- säkin. Mutta kaikki nämä murhayritykset olivat epäonnis- tuneet, ja nyt oli Rikhard saanut monena vuonna nauttia häiritsemätöntä ja kunniakasta rauhaa, vihollisten kadottua näkyvistään.

Kuningas Ludvig saavutti kuolemansa pudotessaan he- vosen selästä. Lothar kuoli varhaisessa nuoruudessaan ja hänessä loppui Kaarlo Suuren veltostunut aatelissuku. Rans- kan valtaistuimelle nousi Hugo Capet, Rikhardin vanhan ystävän Hugo Valkosen poika. Ollen Rikhardin lanko ja

varma liittolainen, kääntyi hän aina tämän puoleen saadakseen neuvoja ja apua kaikissa yrityksissään.

Rouva Astrida ja herra Eerikki olivat kauan uinuneet hiljaisissa haudoissaan. Osmond ja Alberic olivat Rikhardin uskotuimpia neuvonantajia ja parhaita sotapäälliköitä. Apotti Martti johti vielä vanhoilla päivillään Jumiègesin luostaria. Mielellään kävi Rikhard, niinkuin isänsäkin oli tehnyt, häntä siellä katsomassa puhellakseen hänen kanssaan ja nauttiakseen rauhaisassa luostarissa virkistävää lepoa hallitushuolien ja sodan myrskyjen jälkeen.

Ja Rikhard oli itse nyt harmaahapsinen mies kookkaine vartaloineen ja majesteettillisine ryhtineen. Hänen vanhin poikansa oli nyt vanhempi kuin hän itse oli ollut tullessaan »pikku herttuaksi«. Ja isänsä unelman tavoin halusi hän viettää vanhuutensa päivät rauhassa ja yksinäisyydessä.

*

*

*

Muutamana kesäiltana sattuu niin, että herttua Rikhard istui tuon valkopartaisen apottivanhuksen rinnalla galleriassa luostarin portin edessä, katsellen mailleen menevää aurinkoa, jonka vienot säteet valaisivat pylväitä ja holvikaaria. He puhelevat keskenään Rouenin hautajaisista ja hopea-avaimesta, sillä apotin suurin ilo on vieläkin kertoa kertomasta päästyä kaikista Wilhelm Pitkämiekan hyvistä teoista ja sanoista.

Heidän siinä istuessaan tulee luostarin portille vanha, ryppyinen ja kumarassa käyvä mies heikoin ja horjuvin, mutta kuitenkin kiireisin askelin, aivan kuin jonkun takaa-ajamana koettaen ponnistaa viimeiset voimansa turvapaikkaan ennättääkseen.

»Voiko tuommainen vanha ja heikko mies olla pahan tekijä, jota takaa ajetaan?« sanoo herttua kummastuneena.

Herttuan nähdessään välähtää pelästyksen salama vanhuksen silmistä. Hän lyö tuskaisesti kätensä yhteen ja kään-

tyy ikäänkuin paetakseen, mutta kun tuntee olevansa siihen kykenemätön, heittäytyy maahan Rikhardin jalkain juureen.

»Armoa, armoa! jalo, korkeasukuinen herttua!« saa hän vaan änkytetyksi.

»Nouse ylös, elä polvistu minun edessäni! En voi sallia, että mies, joka voisi olla isäni, tekee sillä tavoin«, sanoo Rikhard, koettaen nostaa häntä seisoalleen. Mutta vanha mies sanat kuullessaan päästää valittavan uikutuksen ja käyristyy kokoon yhä enemmän.

»Ken olet?« kysyy herttua. »Tässä pyhässä huoneessa olet turvattu, mitä tahansa lienet rikkonutkin. Puhu! — ken olet?«

»Etkö tunne minua?« sanoo vanhus rukoilevasti, »oo, lupaa mulle laupeutta, ennenkun kuulet nimeni.«

»Nuo kasvot olen nähnyt kypärin alta«, sanoo nyt herttua. »Olet Flanderin Arnulf.«

Syntyy syvä äänettömyys.

»Ja mitä varten tulet tänne?« kysyy taas herttua.

»En tahtonut tunnustaa heti Ranskan kuningasta, Hугоа. Hän on nyt valloittanut kaupunkini ja hävittänyt maani. Jokainen ranskalainen ja jokainen normanni on vanonut tappavansa minut, kostaakseen teitä kohtaan, jalo herttua, tekemäni rikokset. Minua on ajettu sinne ja tänne, olen ollut ainaisessa hengen vaarassa, kunnes tulin ajatelleeksi, että herttua Rikhardia ylistetään paitsi pelkäämättömyydestä, myöskin armeliaisuudesta, jolle yksikään ruhtinas ei vertoja vedä. Koetin joutua tänne, toivossa, että pyhä isä, apotti, nähdessään katkeran katumukseni, sovittaisi minut luonanne, korkeasukuinen ruhtinas, ja hankkisi minulle anteeksiannon ja turvallisuuden. Oo, jalo herttua, suokaa anteeksi, säälikää minua!«

»Nouskaa ylös, Arnulf«, lausuu Rikhard. »Mihin Herran käsi on käynyt, siinä ei ole ihmisten asia kostaa. Isäni kuoleman olen jo ammon aikoja antanut anteeksi, ja teidän vehkeilyenne minua itseäni vastaan ovat Jumalan armon kautta tyhjiin rauenneet. Normanneilta ei teillä ainakaan

ole mitään pelättävissä, ja huolenani tulee olemaan hankkia teille lankoni, kuninkaan, anteeksianto. Tulkaa ruokasaliin — tarvitsette virkistystä — kunnianarvoinen apotti on vieraanvaraisesti ottava teidät vastaan.«

Kiitollisuuden ja vilpittömän katumuksen kyyneltulvalta ei Arnulf saa sanaakaan lausutuksi. Hän antaa nostaa itsensä ylös maasta, vaikka hänen noustessaan onkin pakko nojautua herttuan käsivarteen.*)

Kunnioitettava apotti nousee verkalleen istualtaan, kohoittaa kätensä, tehden sillä juhlallisen, siunaavan liikkeen ja lausuu:

»Armollisen Jumalan armo levätköön syntisen yli, joka pahalta tieltään kääntyy! Kymmentuhatkertainen siunaus, armo ja rauha ovat jo tulleet hänen osakseen, joka on ojentanut kätensä anteeksiantamaan, hyvittämään ja auttamaan sitä, joka kerran oli hänen sovittamattomin vihollisensa!«

*) Rikhardin toimesta annettiin Arnulfile takaisin Arras ja useita muita flaamilaisia kaupunkeja. Rikhard kuoli kahdeksan vuotta sen jälkeen, vuonna 996, jättäen jälkeensä useita lapsia. Näistä mainitaan hänen tyttärensä Emma Englannin historiassa, jouduttuaan naimisiin ensiksi Ethelred Vitkallisen kanssa ja sitte Knuutin, hänen ystävänsä ja liittolaisensa pojanpojan, Harald Sinihampaan, kanssa. Hänen poikansa oli Rikhard, jota sanottiin Hyväksi, hänen pojanpoikansa oli Robert Muhkea, hänen pojanpojanpoikansa Wilhelm Valloittaja, jonka kanssa normannilaisrotu siirtyi Englantiin. Harvat nimet historiassa loistavat niin puhtaalla ja himmenemättömällä loistolla kuin Rikhardin, jota ensiksi kutsuttiin Pikku herttuaksi, sitte „Richard aux longues jambes“, mutta aina „Richard sans peur“. Tarkoituksena tällä pienellä kertomuksella on ainoastaan ollut kuvata vaaroja hänen lapsuutensa aikana. Hänen ensimmäinen miehuudenikänsä oli täynnä seikkailuja, joissa hän osoittihe aina urhoolliseksi, jalomieliseksi, rehelliseksi, hurskaaksi ja sovinnolliseksi. Mutta kaikki nämä seikkailut on lukijaimme itsensä etsittävä Ranskan keskiajan historiasta. Ja kaikki, mitä he sieltä sankaristamme löytävät, on ainoastaan omansa hänen luonteensa jaloutta korottamaan.

